RUDOLF STEINER

ȘTIINȚA INIȚIATICĂ ȘI CUNOAȘTEREA AȘTRILOR

OMUL ÎN TRECUT, PREZENT ŞI VIITOR DIN PUNCT DE VEDERE AL DEZVOLTĂRII CONŞTIENȚEI SALE

GA 228

8 conferințe ținute în iulie – septembrie 1923,
la Dornach, Londra și Stuttgart [1]

[Notă][1]

[1] *Titlul volumului* şi *titlul conferinţelor* nu provin de la Rudolf Steiner, cu excepţia titlului conferinţelor de la Stuttgart, care au fost anunţate sub titlul «Omul în trecut, prezent şi viitor». – În măsura în care conferinţele au fost deja publicate, titlul a fost preluat în conformitate cu editările Mariei Steiner.

CUPRINS

CUPRINS PE LARG 4

CONFERINŢA I 5

CONFERINŢA a II-a 20

CONFERINŢA a III-a 38

CONFERINŢA a IV-a 64

RELATARE DESPRE ACTIVITATEA ŞI IMPRESIILE DIN CĂLĂTORIA ÎN ANGLIA LĂCAŞURILE DE CULT. CERCUL DRUIZILOR. ŢARA GALILOR CA PĂSTRĂTOR AL SPIRITUALULUI 82

CONFERINŢA a V-a 103

CONFERINŢA a VI-a 120

CONFERINŢA a VII-a 140

CONFERINŢA a VIII-a 164

NOTE 187

DESENELE LA TABLĂ 190

CUPRINS PE LARG

CONFERINȚA I — *Dornach, 27 iulie 1923*

Individualităţile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care determină destinul şi planete care conferă omului libertate (partea întâi)

CONFERINȚA a II-a — *Dornach, 28 iulie 1923*

Individualităţile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care determină destinul şi planete care conferă omului libertate (partea a doua)

CONFERINȚA a III-a — *Dornach, 29 iulie 1923*

Individualităţile spirituale ale sistemului nostru planetar. Planete care determină destinul şi planete care conferă omului libertate (partea a treia)

CONFERINȚA a IV-a — *Londra, 2 septembrie1923*

Omul ca imagine a fiinţei spirituale şi a acţiunilor spirituale

RELATARE DESPRE ACTIVITATEA ŞI IMPRESIILE DIN CĂLĂTORIA ÎN ANGLIA — *Dornach, 9 septembrie 1923*

Lăcaşurile de cult. Cercul druizilor. Ţara Galilor ca păstrător al spiritualului

CONFERINȚA a V-a — *Dornach, 10 septembrie 1923*

Iniţierea solară a preoţilor druizi şi cunoştinţele dobândite de la fiinţele lunare

CONFERINȚA a VI-a — *Stuttgart, 14 septembrie 1923*

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluţiei conştiinţei (partea întâi)

CONFERINȚA a VII-a — *Stuttgart, 15 septembrie 1923*

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluţiei conştiinţei (partea a doua)

CONFERINȚA a VIII-a — *Stuttgart, 16 septembrie 1923*

Omul în trecut, prezent şi viitor din punct de vedere al evoluţiei conştiinţei (partea a treia)

CONFERINȚA I

Dornach, 27 iulie 1923

Aș dori ca în aceste zile să adaug la cele prezentate cu alte ocazii* unele lucruri care ne vor da posibilitatea să înțelegem anumite aspecte ale tainelor Universului cărora noua civilizație le-a pierdut cheia. Ajunge numai să privim, de exemplu, în ce fel concepe noua civilizație sistemul planetar. Știm că acest sistem planetar este considerat ca provenind dintr-un fel de nebuloasă primitivă aflată într-o mișcare de rotație și din care, ca urmare a acestei mișcări de rotație, s-au desprins diversele corpuri planetare. Prin speculațiile folosite pentru justificarea acestei concepții nu s-a obținut nimic altceva decât faptul că s-a statuat o anumită echivalență între diferitele corpuri cerești și s-a creat impresia că toate acestea se află în aceleași raporturi cu omul.

Într-adevăr, prin ce se deosebește așa de mult, să zicem, Luna de Saturn, dacă ambele trebuie să fie cuprinse în imaginea unei nebuloase în rotație din care treptat s-au desprins toate aceste corpuri cerești? Fără îndoială că cercetările întreprinse în secolul al XIX-lea, deosebit de importante pentru partea materială, îndeosebi cea mineralogică, au descifrat compoziția substanțelor din care sunt alcătuite corpurile cerești, au întemeiat fizica și chimia corpurilor cerești. Astfel a fost posibil ca manualele uzuale să cuprindă o serie de informații despre Venus, Saturn, Lună și așa mai departe. Dar aceasta este ca și cum omul, cu întreaga sa viață sufletească și spirituală, ar fi prezentat doar sub aspectul organismului său exterior, fără să se țină seama de partea sa însuflețită și spiritualizată.

Din nou ajungem la necesitatea de a pătrunde, cu ajutorul științei inițiatice, în ceea ce ar putea fi în oarecare

măsură considerat similar cu însufleţirea şi spiritualizarea în cadrul sistemului nostru planetar. Şi aici aş dori mai întâi să caracterizez succint individualităţile diferitelor planete ale acestui sistem.

Aş dori să mă refer mai întâi la acea planetă care se află în apropierea Pământului şi care odinioară a avut un cu totul alt rol în viaţa terestră faţă de rolul ei de acum. Căci ştiţi deja din expunerile mele anterioare, din ciclul ***Ştiinţa ocultă pe scurt***, că Luna într-o epocă relativ recentă era încă unită cu Pământul, de care s-a desprins apoi, începând să se rotească în jurul lui.

Atunci când vorbim despre ea ca despre un corp ceresc fizic exterior, partea sa fizică este numai manifestarea exterioară, pe de-a-ntregul exterioară, a esenţei spirituale care se află în ea. Când avem în vedere Luna de acum, ea ni se arată ca ceva ce poate fi cunoscut atât sub aspect exterior, cât şi în natura sa interioară, în aşa fel încât în Universul nostru ea reprezintă o grupare de entităţi spirituale aflate într-o izolare deosebită. Privită din afară, Luna se comportă în linii mari ca o oglindă a Universului. În figura 1 se vede clar cum Luna, aflată în apropierea imediată a Pământului, reflectă lumina Soarelui, aşa încât se poate spune: Ceea ce ne vine de la Lună este lumina Soarelui, care străluceşte asupra ei şi este apoi împrăştiată iarăşi în spaţiu. Astfel încât de fapt Luna poate fi numită oglinda luminii solare.

Ştiţi foarte bine care este specificul oglinzii, faptul că în ea se vede ceea ce se află în afara ei, dar că, dimpotrivă, ceea ce se află în spatele ei nu poate fi văzut. Dar Luna nu este numai, în anumit sens, oglinda principiului solar în Univers, ci ea este în primul rând o oglindă pentru tot ceea ce îşi revarsă strălucirea până pe suprafaţa ei. Lumina Soarelui este cea mai strălucitoare, întrecându-le cu mult

pe celelalte. Însă toate corpurile cereşti care există în Univers îşi revarsă strălucirea asupra Lunii, iar Luna străluceşte ca o oglindă a ansamblului Universului, revărsând înapoi în toate părţile în Univers splendoarea acestei străluciri. Aşa încât se poate spune că, de fapt, avem în faţa noastră o imagine dublă a Universului: o dată aşa cum ni se arată de jur împrejurul Pământului şi încă o dată aşa cum este reflectat de către Lună. Acţiunea razelor de soare este foarte puternică. Ca atare ele au o influenţă puternică şi atunci când sunt reflectate de Lună. Dar şi toate celelalte, care ni se dezvăluie în spaţiul universal prin strălucirea lor, sunt reflectate din nou de către Lună, astfel încât simţim, pe lângă ceea ce ni se arată în Univers, şi această radiaţie a Universului reflectată de către Lună.

Cel care ar putea să observe toate particularităţile Lunii, cu alte cuvinte, cel care ar putea vedea imaginile reflectate pe care Luna le revarsă spre toate marginile Universului, ar putea contempla imaginea întregului Univers reflectată în oglinda Lunii. Doar ceea ce se află în interiorul Lunii rămâne, ca să zicem aşa, taina Lunii, ne rămâne ascuns, aşa cum rămâne ascuns ceea ce se află îndărătul oglinzii. Ceea ce se află dincolo de suprafaţa Lunii, deci în adâncul Lunii însăşi, este lucrul cel mai important prin aspectul său spiritual.

Entităţile spirituale care sălăşluiesc în interiorul Lunii sunt entităţi izolate, în sensul cel mai strict, de restul Universului. Ele trăiesc în Lună ca într-o fortăreaţă. Şi numai acela care ajunge să aibă o afinitate atât de mare cu lumina Soarelui, să-şi dezvolte în aşa măsură unele însuşiri ale inimii sale omeneşti, încât să nu mai vadă lumina reflectată de Lună, acela pentru care Luna devine într-un anume fel străvezie în faţa sufletului poate să pătrundă în această fortăreaţă a Universului aflată în interiorul Lunii.

Iar acolo el descoperă un lucru de cea mai mare importanţă. El descoperă că din spusele, din învăţăturile acelor entităţi care s-au retras în deplină izolare în această fortăreaţă a Universului aflată în interiorul Lunii pot fi din nou dezvăluite anumite taine, pe care pe vremuri pământenii le cunoscuseră prin spiritele cele mai de seamă de atunci, dar care ulterior au fost pierdute.

Iar dacă ne întoarcem în trecut, vedem că pe măsură ce ne îndepărtăm de vremurile noastre găsim tot mai puţine dintre acele adevăruri abstracte care fac mândria omenirii actuale, dar întâlnim din ce în ce mai multe adevăruri intuitive. Răzbatem până la acele adevăruri încărcate de semnificaţii interioare care s-au păstrat în scris, care strălucesc ca un ultim ecou al înţelepciunii orientale, de exemplu în Vede şi în Vedanta. Răzbatem apoi şi mai departe, până la străvechile revelaţii făcute omenirii care se mai pot desluşi în spatele miturilor şi legendelor şi ne dăm seama, plini de veneraţie şi de uimire, ce înţelepciune minunată a avut omenirea odinioară. Această înţelepciune i-a fost dăruită de fiinţa spirituală universală, prin har, fără a fi nevoie de strădania chinuitoare a înţelegerii. Şi în cele din urmă vom ajunge la toate câte le-au fost dezvăluite oamenilor străvechi, care existau deja pe pământ, de către aceste entităţi care s-au retras apoi în fortăreaţa universului din Lună, care s-au desprins de Pământ o dată cu Luna. Oamenii au păstrat apoi amintirea a ceea ce a fost revelat cândva de către aceste entităţi străvechilor seminţii ale omenirii, care aveau în fiinţa lor ceva cu totul diferit de făptura omenească de astăzi.

Dar atunci când dezlegăm această taină – pe care aş numi-o taina lunară a Universului – ne dăm seama că aceste entităţi, care acum s-au retras în fortăreaţa universului din Lună, au fost marii Învăţători ai omenirii de

odinioară şi că neamul omenesc a pierdut din punct de vedere spiritual şi sufletesc tocmai ceea ce astăzi stă ascuns în această fortăreaţă a Universului. Căci pământul mai primeşte încă de la Univers ceea ce suprafaţa exterioară, respectiv zidurile acestei fortăreţe, reflectă din ceea ce primeşte din necuprinsul Lumii.

Această taină a Lunii face parte din cele mai adânci taine ale străvechilor mistere. Căci ceea ce cuprinde Luna în interior poate fi numit Înţelepciunea străveche. Însă ceea ce revarsă luna ca reflectare din întreagul Univers alcătuieşte suma puterilor care întreţin viaţa animală de pe Pământ, şi anume cea care este asociată cu fecunditatea lumii animale, cea care întreţine şi partea animală, fizică, a omului şi este asociată cu sexualitatea fizică şi senzaţiile omului. Deci natura inferioară a omului este rezultatul a ceea ce este reflectat de către Lună, iar cea superioară, care a stăpânit odinioară Pământul, este ascunsă în interiorul fortăreţei Lunii.

În felul acesta se poate ajunge treptat, prin acest mod de abordare a problemei, la o cunoaştere a individualităţii Lunii, la o cunoaştere a ceea ce este ea în realitate, pe când toate celelalte cunoştinţe sunt asemenea celor pe care le-am avea despre un om găsind un mulaj al său într-o expoziţie. Analizând acel mulaj, n-am şti nimic despre individualitatea omului. Tot atât de puţin ştie şi omul de ştiinţă neiniţiat despre individualitatea Lunii.

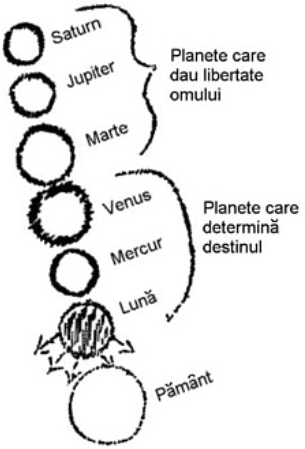

Tabla 1

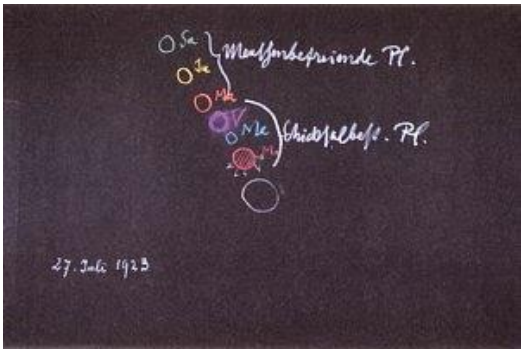

Fig. 1

Într-un anumit sens există o opoziție între această individualitate a Lunii și cea a celei mai îndepărtate planete, așa cum era cunoscută în antichitate (căci ulterior au mai fost descoperite Uranus și Neptun, de care însă nu ne vom ocupa acum), deci între individualitatea Lunii și cea a lui Saturn (fig. 1). Individualitatea lui Saturn este astfel alcătuită, încât de fapt ea este stimulată de Univers în

modul cel mai divers, însă nimic din această stimulare nu se răsfrânge către pământ, nimic nu se reflectă către noi.

Desigur că şi Saturn este luminat de către Soare, dar ceea ce reflectă el din radiaţia solară nu are însemnătate pentru viaţa pământească. Saturn este pe de-a-ntregul acel corp ceresc al sistemului nostru solar care se dăruie cu totul prin propria sa fiinţă. El radiază în largul lumii propria sa fiinţă. Şi atunci când îl privim, Saturn ni se arată întotdeauna aşa cum este. În timp ce Luna, când este privită din afară, ne spune cum sunt toate celelalte lucruri din lume, Saturn nu ne spune nimic despre stimulii pe care îi primeşte din restul lumii, ci ne vorbeşte întotdeauna numai despre el însuşi. El spune numai ce este el însuşi. Iar ceea ce este el însuşi se dezvăluie mereu ca un fel de memorie a sistemului nostru solar.

Saturn ne apare ca unul dintre acele corpuri cereşti care a conlucrat fidel în sistemul nostru solar, dar care a şi păstrat totul cu credinţă în amintire, în acea amintire cosmică pe care o posedă. El este mut în privinţa lucrurilor din prezent. El preia şi prelucrează în sinea sa, în domeniul spiritual-sufletesc, lucrurile care sunt în prezent în Univers. Întreaga mulţime a entităţilor care sălăşluiesc pe Saturn se dăruieşte lumii exterioare, însă ia în tăcere, fără glas, evenimentele lumii în suflet şi nu povesteşte decât despre evenimentele trecute din Cosmos. Astfel că Saturn, privit din punct de vedere cosmic, este într-un fel memoria rătăcitoare a sistemului nostru solar. În acest fel el cuprinde de fapt, ca un confident de încredere a ceea ce s-a petrecut în sistemul solar, secretele planetelor.

În vreme ce, dacă vrem să pătrundem în tainele Universului, privim zadarnic către Lună şi pentru a afla câte ceva despre aceste taine de la făpturile din Lună trebuie, am putea spune, să ajungem în intimitatea lor, aşa

ceva nu este necesar când este vorba de Saturn. În cazul acesta este de ajuns să fii deschis spre domeniul spiritual; atunci Saturn se transformă pentru ochiul spiritului, ochiul sufletesc, într-un istoriograf viu al sistemului solar. El nu se dă înapoi să povestească tot ceea ce s-a petrecut în sistemul solar. Sub acest raport el este în total contrast cu Luna, el vorbeşte întruna. Vorbeşte despre trecutul sistemului solar cu căldură şi cu pasiune, aşa că de fapt este primejdios să cunoşti prea îndeaproape ceea ce spune el lumii, deoarece el vorbeşte cu atâta devoţiune despre evenimentele care au avut loc în trecut, încât ajungi să îndrăgeşti peste măsură acest trecut al Universului. S-ar putea spune că ajunge să fie, pentru cel care dă ascultare tainelor dezvăluite de el, un îndemn neîncetat de a acorda foarte puţină atenţie celor pământeşti şi de a te cufunda cu totul în cunoaşterea a ceea ce a fost odinioară pe pământ.

De fapt el ne spune cu limpezime tot ce a fost pământul, mai înainte de a deveni Pământ. El este acea planetă din sistemul nostru planetar care ne face să preţuim nemărginit trecutul. Iar cei care în viaţa lor pământească au o înclinare spre Saturn sunt oameni cărora le place să privească înspre trecut, care nu apreciază progresul, care ar dori să reînvie trecutul. În acest fel ei se apropie de individualitatea lui Saturn.

Cu totul altfel este, de exemplu, planeta Jupiter (fig. 1). Jupiter este gânditorul sistemului nostru planetar, iar gândirea este prin excelenţă acel element pe care toate entităţile îl cultivă, prin care ele sunt unite într-un domeniu universal. Gândurile creatoare şi pline de sensibilitate ale Universului se revarsă peste noi dinspre Jupiter. Jupiter cuprinde sub forma gândurilor toate forţele creatoare ale diverselor fiinţe din Univers. Dar este necesar ca ceea ce oferă el ochiului spiritual să fie perceput în mod raţional.

Dacă nu-ţi dezvolţi gândirea proprie nu poţi să te ridici prin clarvedere până la tainele lui Jupiter, căci aceste taine nu se dezvăluie decât sub forma gândurilor şi doar atunci când omul însuşi gândeşte poate avea acces la tainele lui Jupiter, care este gânditorul Universului.

Când cineva încearcă să dezlege prin gândire limpede vreuna dintre enigmele de seamă ale existenţei şi din cauza piedicilor omeneşti, fizice şi eterice, şi îndeosebi din cauza obstacolelor astrale nu izbuteşte, fiinţele de pe Jupiter îi vin în ajutor. Făpturile de pe Jupiter sunt cele care ajută omenirea să-şi dezvolte capacităţile intelectuale. Iar acela care s-a străduit cu tenacitate să desluşească prin gândire limpede vreuna dintre enigmele existenţei şi nu a putut ajunge la un rezultat se pomeneşte, dacă are răbdare şi continuă să poarte în suflet această preocupare, că puterile lui Jupiter îl vor ajuta chiar şi în timpul nopţii. Şi cei cărora câte o problemă din cursul zilei li s-a limpezit ca prin vis în timpul nopţii mai bine decât în ziua precedentă ar trebui să-şi dea seama, dacă vor să cunoască adevărul, că puterile lui Jupiter sunt cele care, ca să zic aşa, dau gândului omenesc avânt, dinamism şi însufleţire. În timp ce Saturn este păstrătorul memoriei Universului, Jupiter este gânditorul Universului. Omenirea îi datorează lui Jupiter tot ce ţine de prezentul spiritual al Universului. Iar lui Saturn îi datorează tot ce aparţine trecutului spiritual şi sufletesc al Universului.

Intuirea acestui fapt a făcut ca tocmai în Grecia, unde s-a trăit atât de mult în prezentul spiritual, Jupiter să fie venerat în mod deosebit.

Jupiter constituie un stimulent pentru întreaga dezvoltare a omului şi prin ceea ce transmite în ciclul anual. Ştim bine că sub aspectul mişcării sale aparente, aşa cum o percepe ochiul nostru, Saturn se deplasează foarte

încet, având nevoie de aproape treizeci de ani pentru un ciclu. Jupiter se mişcă mai repede: are nevoie de circa doisprezece ani. Prin faptul că mişcarea sa este mai rapidă, el poate acoperi în mod corespunzător nevoia de înţelepciune a omenirii. Iar dacă după acel ceasornic care exprimă în oarecare măsură destinul omenesc în Univers se stabileşte o legătură deosebită între Jupiter şi Saturn, în acest destin omenesc apar momente de o neasemuită strălucire, în care prin gândurile prezentului se dezvăluie multe taine ale trecutului.

Dacă urmărim în istoria universală a omenirii momentele în care s-au înregistrat perioade de renaştere, în care s-a constatat o revenire a unor vechi impulsuri, aşa cum a fost Renaşterea cu care a început epoca modernă, vedem că această reînnoire a unor vechi impulsuri depinde întru totul de o anumită poziţie a lui Jupiter în raport cu Saturn.

Însă, aşa cum am spus, într-un fel şi Jupiter este închis, şi revelaţiile sale rămân necunoscute celor care nu le vin în întâmpinare printr-o gândire activă, plină de forţă, clară şi luminoasă. De aceea în vremurile de demult, când gândirea activă era mai puţin dezvoltată, felul în care progresa omenirea depindea întotdeauna de poziţia lui Jupiter faţă de Saturn. Atunci când exista o anumită conjuncţie între Jupiter şi Saturn, oamenilor din vechime li se revelau o serie de lucruri. Omul de astăzi este mai obişnuit să privească lucrurile separat în dezvoltarea lor, adică să includă separat memoria lui Saturn şi înţelepciunea lui Jupiter în dezvoltarea sa spirituală.

Trecând acum la Marte (fig. 1), avem în acest caz o planetă pe care am putea s-o numim, căci trebuie să folosim o anumită terminologie, planeta cea mai grăitoare din sistemul planetar. Marte nu îşi păstrează pentru sine

înţelepciunea sub formă de gânduri, ca Jupiter; el este cel care povesteşte întruna tuturor tot ce vede în Univers. Dar el nu are acces la toate lucrurile din Univers; am în vedere sufletele care îl populează. Este cea mai guralivă planetă din sistemul nostru planetar, mereu are ceva de spus. Şi este deosebit de activ, de exemplu, atunci când lumea vorbeşte prin somn sau în vis. Căci el este în esenţă acea planetă care are o dorinţă imensă de a vorbi mereu, astfel că atunci când îi este accesibil ceva din firea omenească, prin care poate să o facă să fie vorbăreaţă, el stimulează locvacitatea. Este planeta care gândeşte puţin, are puţini gânditori, dar mulţi oratori. Spiritele sale stau mereu de veghe să surprindă ce se întâmplă pe ici pe colo prin Univers şi apoi vorbesc despre aceasta cu multă însufleţire şi în mare vervă. Este acela care impulsionează în modul cel mai divers pe oameni, în decursul evoluţiei omenirii, să facă dezvăluiri asupra tainelor Universului. Are părţile sale bune, dar şi unele mai puţin bune. El are un Geniu al său, dar şi un Demon al său. Acţiunea geniului face ca oamenii din cuprinsul lumii să fie impulsionaţi să vorbească. Demonul său face ca să se abuzeze, în felurite moduri, de vorbire. Într-un anumit fel, se poate spune că el poate fi numit agitatorul Universului. El vrea să convingă, pe când Jupiter vrea numai să dovedească.

La rândul său, o cu totul altă poziţie o are, de exemplu, Venus (fig. 1). Într-un anumit fel ea întoarce spatele întregului Univers. Ea este distantă faţă de Univers, nu vrea să ştie de el. Tratează Universul de parcă, dacă i s-ar expune, şi-ar pierde prin aceasta, datorită universului exterior, fecioria. Este extrem de şocată dacă ajunge până la ea vreo impresie oarecare din universul exterior.

Nu-i e drag Universul, refuză pe oricine o „invită la dans". Este greu să exprimi mai precis această situaţie, căci,

desigur, noi suntem nevoiți să ne exprimăm în limbaj omenesc, dar așa stau lucrurile. Dimpotrivă, este extraordinar de sensibilă față de tot ceea ce îi vine de pe Pământ. Într-un fel, Pământul este adevăratul iubit al lui Venus. În vreme ce Luna oglindește întregul Univers, de jur împrejur, Venus nu oglindește nimic din Univers, nu vrea să știe nimic despre Univers, însă oglindește cu drag tot ceea ce îi vine de pe Pământ. Cel care întrezărește cu ochii sufletului tainele planetei Venus, are încă o dată în față întreg Pământul, cu toate tainele sale sufletești.

Și astfel, oamenii nu pot face pe Pământ nimic drept în taina inimii lor, fără ca aceasta să nu se reflecte, de pe Venus, către cei pe care acest lucru îi privește. Ea privește până în adâncul sufletului tuturor oamenilor, căci aceste lucruri o interesează, pe acestea le lasă să vină spre sine. Așa că tot ceea ce trăiește în ascunzișul inimilor de pe Pământ se regăsește încă o dată pe Venus, într-o reflectare cu adevărat minunată. Ea transformă, de fapt, prin reflectarea aceasta totul, așa cum visele omenești transformă evenimentele exterioare. Preia întâmplările de pe Pământ și le preface în imagini de vis. Astfel că întregul mers al planetei Venus în jurul Pământului, întreaga sferă a ei este de fapt visare. Și în imaginile variate ale visului trăiesc secretele pământești ale oamenilor, transformate feeric. Venus are multe legături cu poeții. Desigur, poeții nu știu aceasta, dar ea este în legătură cu ei.

Și un alt aspect remarcabil: am spus că ea este distantă față de tot restul Universului, cu desăvârșire. Dar ea nu respinge în egală măsură tot ceea ce vine din Univers și nu primește doar ceea ce vine de pe Pământ. Am spus că respinge pe oricine o invită la dans, însă ascultă cu toată atenția ce spune Marte. Ea preface, iluminează trăirile ei de

vis privind evenimentele de pe Pământ, prin ceea ce primeşte din Univers prin intermediul lui Marte.

Toate lucrurile de acest fel au şi un aspect fizic. Din acestea pornesc impulsurile pentru ce urmează să fie creat în lume, pentru ce apare în lume. Soarele îşi are şi el rolul său; el face ordine aici. Iar din ceea ce se petrece, prin faptul că Venus preia tot ce vine de pe Pământ şi că îl urmăreşte pe furiş pe Marte (ea nu vrea ca el să ştie aceasta, îl urmăreşte pe furiş), deci de aici se formează acele forţe care stau chiar la baza organelor care duc la existenţa graiului omenesc.

Dacă vrem să studiem impulsurile pentru formarea graiului omenesc care vin din Cosmos, trebuie să privim această minunată ţesătură ce se întinde între Venus şi Marte. Şi jocul soartei are astfel o mare importanţă pentru dezvoltarea limbii unui popor, în funcţie de poziţia lui Marte în raport cu Venus. De exemplu, limba se va nuanţa, va fi foarte expresivă când Venus se află în cuadratură cu Marte. Dimpotrivă, limba va fi lipsită de sensibilitate, aspră, atunci când Venus se află în conjuncţie cu Marte, ceea ce influenţează asupra poporului respectiv.

Aşa se prezintă aceste lucruri, care se constituie ca impulsuri în largul Universului şi apoi acţionează asupra celor pământeşti. Acum să vorbim despre Mercur (fig. 1). Mercur este acea planetă care, spre deosebire de celelalte, se interesează de cele care nu ţin de senzaţii, ci sunt de aşa natură că se pretează la combinare. Aici se află maeştrii gândirii combinative, pe când pe Jupiter sunt maeştrii gândirii înţelepte. Iar atunci când omul, părăsind viaţa premergătoare celei pământeşti, pătrunde în existenţa lumească, impulsul primit de la Lună este cel care îi dă puterea de care are nevoie pentru existenţa sa fizică. Venus îi furnizează putere pentru tot ce constituie temelia

sentimentelor şi a temperamentului. În schimb, Mercur oferă forţele pentru tot ce este cuprins în puterea de înţelegere şi în raţiunea omenească, capacitatea de înţelegere. Maeştrii studiului combinativ sunt ancoraţi de această planetă.

Vedem din nou ce legături uimitoare există între aceste planete, ce efecte au asupra oamenilor, Luna, cu spiritele ei necomunicative, introvertite, cea care nu trimite în Univers decât ceea ce reflectă din ceea ce mai întâi a primit, este cea care construieşte exteriorul, corpul oamenilor. Ea îmbină în această zidire a corpului şi elemente ereditare. Acolo se află acele entităţi spirituale care, în deplină izolare, aş putea spune că meditează la nivel cosmic asupra a ceea ce se transmite din generaţie în generaţie prin intermediul planului fizic. Entităţile lunare păstrează aceste lucruri atât de tăinuite în fortăreaţa lor, încât oamenii de ştiinţă din vremea noastră nu ştiu de fapt nimic despre ereditate. Privind cu mai multă pătrundere lucrurile, este clar că, atunci când cineva vorbeşte despre ereditate în limbaj ştiinţific, cel care foloseşte un limbaj cosmic ar putea spune în esenţă despre el că este abandonat de Lună şi amăgit de Marte, căci vorbeşte despre ereditate sub influenţa puterilor demonice din Marte, dar este foarte departe de adevăratele taine ale eredităţii.

Venus şi Mercur introduc în mare măsură în om partea spiritual-sufletească legată de Karma şi o fac să se manifeste în dispoziţiile sentimentale, în temperamentul său. Dimpotrivă, Marte şi îndeosebi Jupiter şi Saturn, atunci când omul se află într-o relaţie corespunzătoare cu ele, au o acţiune oarecum eliberatoare, îl smulg din determinările Destinului şi îl transformă într-o fiinţă liberă.

Ne putem referi aici la o expresie biblică puţin modificată. Saturn, păstrătorul fidel al memoriei

Universului, a spus o dată: Hai să le dăm oamenilor libertatea propriei lor memorii. Şi astfel influenţa lui Saturn a fost împinsă în inconştient, omul şi-a dobândit propria sa memorie şi o dată cu aceasta temelia, garanţia libertăţii personale.

Tot astfel, impulsul interior al voinţei, bazat pe gândire liberă, se datorează bunăvoinţei lui Jupiter. Într-adevăr, Jupiter ar fi putut să stăpânească cu totul gândurile oamenilor. El este cel în care poţi găsi gândurile întregului Univers, dacă ele îţi sunt accesibile. Cu toate acestea, el s-a retras, i-a lăsat pe oameni să gândească ca fiinţe libere.

Şi elementul de libertate cuprins în vorbire se datorează faptului că până şi Marte a fost binevoitor în această privinţă. Deoarece el a trebuit să se conformeze hotărârii luate de celelalte planete mai îndepărtate de Soare, nu a putut să mai impună oamenilor voinţa sa, aşa că omul este în oarecare măsură liber şi în vorbire, nu pe de-a-ntregul, dar în anumit fel este liber.

De aceea pe de o parte Marte, Jupiter şi Saturn pot fi numite planete care conferă libertate omului, pe când Venus, Mercur şi Luna trebuie să fie numite planete care determină destinul său.

Între aceste fapte şi impulsuri ale individualităţilor planetare se interpune Soarele, care realizează o anumită armonie între planetele eliberatoare şi cele care determină destinul, astfel că Soarele reprezintă acea individualitate care îmbină în mod admirabil necesitatea care determină destinul cu ceea ce dă libertate omului. Şi înţelege ce cuprinde de fapt lumina arzătoare, învăpăiată a Soarelui doar acela care priveşte această întrepătrundere şi interacţiune dintre Destin şi Libertate în lumina care se răspândeşte în lume şi totuşi este concentrată intens în Soare.

Nici Soarele nu poate fi înţeles dacă îl concepem doar pe baza a ceea ce ştiu despre el fizicienii. Îl înţelegem doar dacă analizăm ce este el din punct de vedere sufletesc şi spiritual. El este cel care face să dogorească în căldură necesitatea destinului, iar în flacără destramă destinul, topindu-l în libertate şi iarăşi, atunci când libertatea nu este folosită aşa cum trebuie, o concentrează în substanţa activă a Soarelui. Într-un fel, Soarele este flacăra în care libertatea străluceşte plină de lumină în largul Universului şi este în acelaşi timp substanţa în care, ca în cenuşa care se strânge, libertatea rău folosită se sedimentează iar ca destin, ca să poată să acţioneze din nou până când acest destin va putea să se transforme iarăşi, strălucitor, în flacăra libertăţii.

CONFERINȚA a II-a

Dornach, 28 iulie 1923

Ieri am făcut o prezentare a cerului înstelat din jurul nostru. Dacă reflectaţi la această caracterizare, vă veţi spune mai înainie de toate: Dacă din cunoaşterea spirituală rezultă o astfel de caracterizare a boltei înstelate, ea este total diferită de tot ce se spune în zilele noastre în acest domeniu. Tocmai de aceea ieri am vorbit în aşa fel, dinadins, încât această deosebire să reiasă clar. A trebuit să vorbesc într-o manieră care ar putea părea absurdă, poate chiar ridicolă, cuiva care are cât de cât cunoştinţe asupra concepţiilor contemporane în acest domeniu. Şi totuşi fapt este că tămăduirea vieţii noastre spirituale bolnave se va putea realiza numai când va câştiga teren această răsturnare totală a modului de înţelegere a unor lucruri ca cele despre care am vorbit ieri.

S-ar putea spune: Acolo unde astăzi se gândeşte, dar se gândeşte în aşa fel încât se iese din tiparele ideilor vechi, uzuale, vedem pe de o parte că gândirea indică cu deosebire acest nou mod de cunoaştere spirituală. Dar vedem şi că oamenii nu sunt în stare să se alăture acestei concepţii spirituale şi astfel rămân complet descumpăniţi şi, ceea ce în momentul istoric în care ne aflăm este poate lucrul cel mai rău, nu sunt conştienţi de această dezorientare a lor si nu vor să ţină seama de ea.

Să ne imaginăm cum ar fi prezentat astăzi ceea ce eu v-am expus din cu totul alt punct de vedere. Am vorbit ieri despre Lună, Saturn, Jupiter şi aşa mai departe şi v-am înfăţişat individualităţile spirituale care pot fi corelate cu acestea. Într-un fel, v-am înfăţişat sistemul nostru de planete ca pe o grupare de entităţi spirituale care acţionează mânate de impulsuri diverse, dar în aşa fel încât aceste impulsuri au de-a face cu ceea ce se întâmplă pe pământ. Am văzut că în largul Universului există fiinţe vii, cu caracterele lor distincte. Am putut vorbi de fiinţe vii pe Saturn, Lună şi aşa mai departe. Întreg acest mod de a vorbi se deosebeşte clar de ceea ce se spune în general în ziua de astăzi despre astfel de lucruri. În general se consideră – o mai spun o dată – că din nebuloasa primitivă care exista odinioară, aflată în mişcare de învârtire, de rotaţie, s-au desprins diversele planete, pe care astăzi le privim cu o indiferenţă totală, ca pe nişte corpuri fizice mai mult sau mai puţin strălucitoare care circulă prin spaţiul universal.

Această concepţie, potrivit căreia diversele corpuri cereşti ar fi corpuri indiferente, asupra cărora nu-şi îndreaptă atenţia decât ştiinţele fizice, şi în mod special matematica, pentru ca să calculeze mersul lor şi eventual să studieze dacă substanţele care au fost găsite pe pământ există şi acolo, această abordare obiectivă a corpurilor

cereşti a devenit curentă numai în ultimele trei-patru secole din viaţa omenirii. A devenit curentă într-un mod bine determinat. În prezent, nu mai privim dincolo de obiecte. Datorită faptului că s-a pierdut posiblitatea de a sesiza spiritualul, sau cel puţin, aşa cum se mai întâmplă încă în evul mediu târziu, de a se intui măcar existenţa lui, a fost cu putinţă să se piatdă de tot contactul cu partea spirituală. A început să se considere că noţiunile fizice, observabile pe pământ, cele matematice, care pot fi calculate, sunt o certitudine şi s-a ţinut seama numai de ceea ce se înfăţişează vederii în spaţiul celest. S-a pornit de la o anumită premisă. Ştiind cum se calculează pe pământ, cum se face cercetarea în domeniul ştiinţelor fizice pe pământ, s-a extins apoi ceea ce s-a calculat pe pământ, rezultatul ştiinţelor fizice, asupra întregului spaţiu ceresc şi s-a considerat că rezultatele calculelor valabile pe pământ sunt valabile şi în spaţiul ceresc.

Pe pământ vorbim de timp, materie, mişcare, iar fizicienii vorbesc şi de masă, viteză şi aşa mai departe. Toate acestea sunt noţiuni dobândite pe pământ. De la Newton încoace ele au fost extinse şi asupra spaţiului ceresc. Şi întreaga concepţie pe care o avem asupra a ceea ce se petrece în lume nu este nimie altceva decât un rezultat al calculelor efectuate pe pământ şi transpuse apoi în cer. Întreaga teorie Kant-Laplace este o absurditate, în clipa când te convingi că ea este valabilă numai cu condiţia ca în exterior, în spaţiul ceresc, să fie valabile aceleaşi reguli de calcul ca şi pe pământ, ca noţiunile de spaţiu, timp şi aşa mai departe să fie aplicabile şi acolo în aceeaşi măsură ca şi pe pământ.

Dar acum a apărut un element remarcabil, care le dă astăzi multă bătaie de cap oamenilor. Trăim nişte timpuri cu totul deosebite, care se vestesc prin numeroase semne.

În toate adunările populare, ţinute de monişti şi de alte asociaţii, li se vorbeşte oamenilor ca de o certitudine despre faptul că stelele de deasupra noastră strălucesc datorită unor fenomene fizice cunoscute. Întreaga teorie minunată privind nebuloasa spirală şi aşa mai departe care se înfăţişează privirilor este prezentată unui public încrezător de către conferenţiari şi scriitori ce se ocupă de răspândirea cunoştinţelor ştiinţifice. Şi omul de astăzi îşi dobândeşte cunoştinţele de la aceşti conferenţiari şi scriitori popularizatori. Dar aceste cunoştinţe au de fapt la bază rezultatul a ceea ce fizicienii şi alţi aşa-numiţi savanţi au gândit şi conceput cu decenii în urmă. La astfel de conferinţe de popularizare se serveşte, reîncălzit, ceea ce s-a păstrat de la prânzul specialiştilor de acum câteva zeci de ani. Însă în prezent specialiştii sunt preocupaţi de cu totul altceva. Ceea ce îi tulbură, printre altele, este aşa-numita teorie a relativităţii.

Această teorie a relativităţii, teoria relativităţii a lui Einstein, îi preocupă astăzi pe fizicienii de concepţie. Despre unele aspecte ale acestei teorii se poate spune ceea ce am spus şi eu deja pe ici, pe colo, dar astăzi nu ne vom ocupa de valabilitatea ei generală, ci de faptul esenţial că ea există şi că fizicienii vorbesc despre ea. Bineînţeles că există şi fizicieni care sunt împotriva ei, dar foarte mulţi fizicieni vorbesc insistent despre această teorie. Dar ce semnificaţie are această teorie?

Semnificaţia este că prin această teorie a relativităţii au fost zdruncinate toate noţiunile pe care se baza concepţia asupra mişcării şi caracteristicilor corpurilor cereşti din spaţiul cosmic. Timp de decenii a fost considerat valabil ceea ce este scris în cărţile actuale de astronomie, ceea ce li se prezintă şi acum în conferinţe şi cărţi de popularizare profanilor. Însă fizicienii au început

să atace, să elimine cele mai comune noţiuni: Timp, Mişcare, Spaţiu şi explică că acestea nu sunt aşa cum le-au crezut oamenii. Vedeţi că pentru fizicieni acum se ridică într-un fel o problemă de conştiinţă. Un specialist îşi poate spune: Îmi îndrept telescopul spre o stea îndepărtată. Dar am calculat deja că până ca lumina acelei stele să ajungă pe Pământ s-a scurs atâta şi atâta timp. Deci când privesc prin telescopul meu ştiu că lumina pentru a ajunge la acest telescop a avut nevoie de un număr determinat de ani-lumină. Lumina care a ajuns acum aici a pornit deci de acolo, de sus, cu mulţi ani înainte. Steaua aceea nu mai este acolo. Raza de lumină pătrunde în telescopul meu, dar la capătul celălalt nu se mai află acea stea, iar dacă privesc o altă stea, alături de aceasta, situată la mult mai puţini ani-lumină, văd că lumina ei ajunge la mine concomitent cu a celeilalte. Îmi rotesc telescopul: steaua apare ca un punct de lumină care poate că a fost acolo cu mulţi ani înainte. Îmi rotesc iarăşi telescopul: în câmpul lui se află acum o stea care nu mai este acolo, dar a fost acolo într-un timp mult mai îndepărtat faţă de precedenta. Iată cum îmi formez eu o părere asupra configuraţiei cerului înstelat. Toate se arată la locul unde se aflau odinioară, dar unde de fapt nu mai sunt acum. De fapt, nimic nu mai este aşa: toate s-au deplasat încoace şi încolo.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în ceea ce priveşte spaţiul. Percepem pe undeva un sunet îndepărtat. Apropiindu-ne de el, ni se înfăţişează cu altă tonalitate decât atunci când ne îndepărtăm de el. Spaţiul dă măsura felului şi modului în care percepem lucrurile. Este un lucru care desigur le dă bătaie de cap oamenilor. Întregul timp care este cuprins în toate aceste calcule a devenit deodată ceva întru totul incert, ceva relativ. Şi din toate câte au fost descrise la nivel de popularizare cu privire la Univers, de

fapt fzicianul de astăzi nu poate spune – şi el este conştient de acest lucru – decât: Acolo a existat odinioară ceva, există încă ceva şi va exista in viitor. Da, acolo există ceva. Şi ceea ce există acolo acţionează în aşa fel, încât într-un anumit moment manifestarea sa luminoasă coincide cu firul reticul din telescopul meu. Este singura certitudine rămasă, concordanţa celor două evenimente. Deci există o concordanţă între ceea ce s-a petrecut undeva, cândva şi ceea ce apare astăzi în câmpul telescopului meu. Deci fizicianul de astăzi constată că nu putem vorbi decât de astfel de concordanţe; totul este relativ, noţiunile din care s-a construit în mod teoretic imaginea alcătuirii Universului au de fapt o valoare cu totul relativă, în nici un caz nu au valoare absolută. De aceea în prezent fizicienii vorbesc de o răsturnare radicală a tuturor concepţiilor din fizică. Deci, dacă am trece acum de la o conferinţă de popularizare pentru profani direct la un referat asupra teoriei relativităţii, ne-am da seama că cel care face popularizarea acestor cunoştinţe le vorbeşte oamenilor despre lucruri bazate pe concepţii despre care specialiştii afirmă: Toate acestea s-au topit ca zăpada în bătaia soarelui!

Vedeţi, nu putem spune numai că în ultimele trei-patru secole s-a realizat o concepţie fizică asupra lumii bazată pe anumite noţiuni, ci trebuie să spunem că în prezent există deja destui oameni care au pus în discuţie aceste noţiuni, le-au infirmat. Pentru foarte mulţi gânditori nu mai este valabilă acea concepţie asupra lumii care era considerată o certitudine. Deci nu mai poate fi tratat cu ironie ceea ce este prezentat dintr-un punct de perspectivă cu totul nou. Căci ceea ce era spus de pe alte poziţii se topeşte în prezent ca zăpada la soare. Nu mai există pentru cei care înţeleg câte ceva din aceste lucruri, sau cel puţin care doresc să înţeleagă ceva. Deci ne aflăm în faţa faptului

că oamenii spun: Ceea ce se prezintă aici din punct de vedere al Ştiinţei spirituale este absurd, pentru că nu concordă cu ceea ce considerăm noi că este corect. Însă, dacă se situează pe poziţiile teoriei relativităţii, aceşti oameni ar trebui să spună: Este absurd ceea ce am considerat noi că este corect! Aşa se pune problema în prezent. Însă cea mai mare parte a omenirii stă în adormire, în timp ce se desfăşoară aceste lucruri şi le lasă să se desfăşoare în felul acesta. Este însă foarte important să se ştie că acea concepţie asupra lumii care a fost atât de mult trâmbiţată a căzut complet în desuetudine.

Starea de lucruri ce ni se înfăţişează în lumea spirituală se va dezvălui cu claritate în cercuri mai largi doar atunci când oamenii vor dori ca cel puţin o dată să dea puţin la o parte scufia care le adăposteşte somnul. Deci nu se poate crede că cel care vorbeşte în felul în care v-am vorbit eu ieri are o atitudine absurdă faţă de ştiinţa de astăzi, căci această ştiinţă este în cazul teoriei relativităţii cu totul negativă: ea spune de fapt mai ales ceea ce nu este şi trebuie să-i conducă pe oameni spre cunoaşterea a ceea ce este.

Aceste lucruri ar trebui să se întemeieze pe reprezentări ca cele pe care am încercat să vi le prezint ieri referitor la diferiţii aştri ai sistemului nostru planetar. Însă ce vedem în acea expunere? Vedem că s-a urmărit tocmai cursul dezvoltării universului. Dar ce ar spune un fizician de şcoală veche (căci cei de şcoală nouă sunt în general adepţi ai teoriei relativităţii) dacă ar auzi ceva atât de neobişnuit ca ceea ce v-am prezentat eu ieri? Dacă nu ar spune chiar de la început că toate acestea sunt aiureli şi bazaconii, lucru pe care probabil l-ar spune totuşi până la urmă, el ar afirma: Aceste lucruri contrazic bazele solide ale ştiinţei. Dar ce sunt aceste baze solide ale ştiinţei? Sunt

acele noţiuni de Spaţiu, Timp şi aşa mai departe pe care le-am dobândit pe pământ. Teoria relativităţii infirmă aceste noţiuni atunci când este vorba de Univers, arată faptul că ele îşi pierd valabilitatea.

Antroposofia realizează acest lucru în practică: ea nu ţine sama de noţiunile terestre atunci când vorbeşte despre Lună, Saturn şi Jupiter şi aşa mai departe. Aici ea nu mai vorbeşte de cele terestre, ci încearcă, deşi acest lucru este greu de realizat, să caracterizeze pe Venus şi pe Marte într-un fel care nu se poate face cu ajutorul noţiunilor terestre. Trebuie să te desprinzi de noţiunile terestre atunci când vrei să pătrunzi în Univers. Am vrut să vă arăt cum se implică Cosmosul în viaţa spirituală din actualitate şi cum se prezintă astăzi lucrurile în viaţa spirituală. Există însă o înrudire între noţiunile terestre şi cele pe care le găsim în Cosmos. Gândiţi-vă că am ajunge chiar numai până la Lună, care este aşa um v-am descris-o eu ieri, am ajunge până la acele entităţi care stau ca într-o fortăreaţă a Universului şi care trăiesc de fapt dincolo de suprafaţa lunii, unde, ca să zic aşa, îşi desfăşoară activitatea, dacă am ajunge la acele entităţi la care se poate ajunge umai prin clarviziune, am vedea că aceste entităţi acţionează în taină. Căci ceea ce se petrece în interiorul lunii nu transpare în lume, iar tot ceea ce ajunge pe lună din afară este reflectat înapoi a lume. Aşa cum luna nu opreşte lumina soarelui, ci o reflectă, tot aşa înapoiază tot ceea ce îi vine din Univers. Tot ceea ce se întâmplă în Univers este reflectat de lună ca de o oglindă. Iar ceea ce se întâmplă în interiorul ei rămâne ascuns.

Însă eu v-am spus că entităţile sprituale care sunt refugiate în această fortăreaţă a lunii ca într-o lume a lor şi îşi desfăsoară acolo activitatea lor universală au trăit odinioară pe pământ, înainte ca luna să se fi desprins de pământ. Au fost primii mari instructori ai sufletelor

omeneşti pe pământ. Marea înţelepciune străveche despre care am vorbit este în esenţă o moştenire de la aceste fiinţe lunare, care trăiesc acum în sălaşul ascuns din interiorul lunii. Ei înşişi au dorit să se retragă.

Atunci când vorbim în felul acesta despre Univers, în ideile pe care le expunem se interferează concepţii morale. Dăm uitării concepţiile pur fizice; începem să evocăm concepţii morale. Ne întrebăm: De ce s-au retras aceste entităţi lunare, de ce acţionează acum în taină? Într-adevăr, atunci când s-au aflat pe pământ ele au inspirat oamenilor o înţelepciune copleşitoare. Dar dacă ar fi rămas pe pământ şi ar fi inspirat necontenit oamenilor această înţelepciune, oamenii nu ar fi putut niciodată să păşească în era libertăţii.

Aceste entităţi au luat o decizie extraordinară, cea de a se retrage într-un loc ascuns al Universului, pentru ca acolo, departe de existenţa omenească, să-şi desfăşoare activitatea, astfel ca oamenii să nu mai fie influenţaţi de ea, să poată să primească toate impulsurile Universului şi să poată deveni fiinţe libere. Aceste entităţi şi-au căutat o nouă locuinţă în Univers, pentru ca oamenii să dobândească liberul arbitru.

Problema se pune cu totul altfel decât pentru un fizician care, dacă aude că luna s-a desprins din masa pământului, ar dori pur şi simplu să calculeze cu ce viteză s-a produs această îndepărtare, datorită căror forţe, şi prin aceasta ar avea în vedere numai forţele terestre, vitezele terestre. Aceste lucruri însă nu ne interesează deloc atunci când vorbim despre lună aşa cum am vorbit noi ieri. Dacă privim dincolo de aspectele fizice, vedem aceste decizii, aceste măreţe impulsuri cosmice-morale. Trecem astfel, lucrul cel mai important dintre toate, de la împrejurările fizice, valabile pentru condiţiile de pe pământ, la o discuţie asupra Universului bazată pe idei morale.

Esential este să nu se stabilească numai teorii care ar trebui să fie crezute ca atare, ci din ele să rezulte organizarea morală a lumii. Sufletul omenesc în ultimele trei-patru secole a fost complet derutat, pentru că s-a spus: Putem şti anumite lucruri despre Pământ, pe care apoi să le transpunem asupra Universului, stabilind astfel de teorii ca teoria Kant-Laplace, iar în ceea ce priveşte organizarea morală şi dumnezeiască trebuie să ne sprijinim numai pe credinţă. Acest fapt i-a indus pe oameni în eroare în foarte mare măsură, căci a dispărut complet concepţia că asupra pământului trebuie să vorbim în termeni tereştri însă de îndată ce ne ridicăm la problemele referitoare la Univers trebuie să începem să vorbim într-un limbaj cosmic. Astfel, limbajul fizic se transformă într-un limbaj moral. În felul acesta se realizează în practică ceea ce altfel rămâne de domeniul fanteziei.

Tabla 2

Atunci când un fizician din zilele noastre descrie soarele, vorbeşte despre el ca despre un glob gazos care clocoteşte în spaţiu şi erupţiile sale sunt analizate ca şi cum ar fi vorba despre erupţii terestre. Toate sunt transpuse asupra acestor corpuri cereşti ca şi cum ele s-ar petrece aici pe pământ, şi sunt călculate după aceleaşi reguli care

sunt potrivite pentru fenomenele de pe pământ, se calculează de exemplu traiectoria razelor de soare şi aşa mai departe. Însă ceea ce este valabil pe pământ încetează să mai aibă valoare când ieşim din sfera acestuia. Şi aşa cum intensitatea luminii scade cu patratul distanţei, tot aşa aceste legi îşi modifică acţiunea în largul Universului. Dar suntem legaţi de Univers în domeniul moral. În măsura în care ne ridicăm deasupra fizicului către cele morale, devenim aici pe pământ asemănători celor care acţionează în Univers ca principiu moral înfăptuit.

Deci trebuie să spunem că antroposofia este în sensul cel mai propriu realitate. Ea îl îndrumă pe cel care o înţelege. Ea nu prezintă imagini terestre desprinse de cele morale, care pe pământ ar fi deja supranaturale. Ea prezintă astfel de imagini morale atunci când se avântă către Univers. Trebuie să avem în vedere acest lucru. Din acest punct de vedere trebuie redobândite noţiunile de care avem nevoie, pentru a putea sesiza pe pământ ceea ce acum nu poate fi încă sesizat. Vedeţi, entităţile care sălăşluiesc în lună acţionează, aşa cum v-am spus, ca într-o fortăreaţă. Acolo îşi desfăsoară activitatea. Căci tot ceea ce dau Lunii Universul şi Pământul este reflectat, trimis înapoi. Această stare de lucruri a apărut în cursul evoluţiei Cosmosului. Mai înainte lucrurile se prezentau altfel. În starea aceea moale, gelatinoasă, pe care o avea odinioară pământul şi toate fiinţele de pe el, aceste fiinţe acţionau asupra pământului. Iar acţiunea lor a influenţat apariţia, la oameni ca si la animale, a coloanei vertebrale. Deci coloana vertebrală este, la oameni ca şi la animale, o moştenire din timpurile străvechi, când fiinţele lunare erau încă legate de existenţa pământească. Acest lucru nu se mai poate petrece în zilele noastre. Coloana vertebrală este o moştenire a trecutului, ea nu mai poate apărea acum.

Pentru patrupede aceste entităţi au făcut o coloană vertebrală atât de rigidă, încât ea se menţine în poziţie orizontală. Pentru oameni au făcut-o aşa încât să poată sta în poziţie verticală şi în felul acesta, prin poziţia verticală a coloanei vertebrale, omul a putut să se deschidă către Univers şi către influenţele primite de la acesta, în momentul în care entităţile lunare s-au retras în fortăreaţa lor selenară.

Astfel putem ajunge să desprindem în mod clar ceea ce este pământesc de aceea ce este universal şi să percepem în mod adecvat forţele spirituale şi impulsurile spirituale care pătrund în existenţa pământească. În mintea oamenilor s-au fixat îndeosebi acele lucruri care de fapt au fost puse în circulaţie în ultimele trei-patru secole. Şi toate acestea sub influenţa concepţiei că omul, pentru a-şi explica lucrurile, nu poate folosi din întregul Univers decât cunoştinţele dobândite pe pământ, privitoare la fenomenele fizice şi la obiectele fizice. Întregul Univers a fost transformat într-o imagine fizică a Pământului. S-a ajuns la acest lucru: Acolo este ceva care intră în câmpul vizual al telescopului meu, deci este ceva care a fost odată acolo. Dar întreaga evoluţie a Universului nu se poate concepe doar în acest mod. Dacă are în vedere unele stele destul de îndepărtate, fizicianul de astăzi poate să spună: Ceea ce transpun eu pe harta cerului nu mai este acum acolo. Eu marchez două stele alăturate; una dintre ele a fost acolo, să zicem, acum o mie de ani, pe când alta a fost acum şase sute de ani. Ele n-au fost niciodată aşa de apropiate cum le văd eu prin incidenţa razelor de lumină în câmpul telescopului meu. Deci totul este fluctuant, nimic nu este aşa în realitate. Prin aceste cunoştinţe nu reuşim să ne dăm seama ce se află de fapt în Univers. Se tot calculează. Ca şi cum păianjenul, atunci când îşi ţese pânza, şi-ar imagina că va cuprinde în această pânză întreaga lume.

Legile după care se fac aceste calcule nu mai sunt valabile în Cosmos, ci trebuie să ne folosim de legea morală, care se află în noi, pentru a obține cunoștințe asupra a ceea ce se află dincolo de cele terestre. Acolo, în lumea aștrilor, se petrec atât lucruri bazate pe morală, cât și lucruri amorale, ahrimanice, luciferice și așa mai departe. Dar vorbim despre moral ca despre o categorie de noțiuni, deci este vorba de o apreciere morală și fizică. Trebuie să insistăm asupra acestei distincții, deoarece în decursul ultimelor două-trei secole noțiunile fizice s-au întipărit în asemenea măsură în mintea oamenilor, încât chiar astfel de dubii, ca cele ridicate de teoria relativității – căci există și mulți care o neagă –, chiar astfel de dubii nu ni le pot scoate din minte. Este de altfel de înțeles acest lucru, căci dacă ar dispărea și această ultimă himeră, privitoare la raportul Spațiu-Timp în Cosmos, în capetele multor oameni nu ar mai rămâne nimic, și ei vor totuși să aibă ceva în minte. Iar altceva nu va putea fi dobândit decât atunci când se vor avânta spre posibilitatea de a privi bolta înstelată în felul în care am privit-o noi ieri.

Trebuie să ne dăm seama că toate acestea ne arată cât de necesar este încă pentru omul de astăzi să aibă noțiuni clare asupra a ce s-a petrecut de fapt în ultimele trei-patru secole și în ce au constat premisele celui mai mare război [Este vorba de primul război mondial . (Nota red.)] care s-a desfășurat vreodată pe pământ și ale situației haotice care a urmat și care va deveni și mai haotică în viitorul apropiat. Ceea ce se cere acum omenirii este să ajungă să aibă o înțelegere clară a acestor lucruri. Și pentru aceasta este important să mai aruncăm o privire asupra stării spirituale actuale a pământului.

În cadrul civilizației în care trăiesc occidentalii, ca și americanii legați de Occident, se consideră că tot ceea ce s-

a stabilit în ultimele trei-patru secole pe baza unor forţe tehnice extraordinar de perfecţionate şi a unei circulaţii ample la scara globului este atât de sigur, încât cel care nu împărtăşeşte aceste concepţii este considerat un prost. Este adevărat că acum Orientul este într-o perioadă de declin, totuşi ar trebui să ne spunem: Ceea ce aşteptăm să se reverse astăzi din izvorul propriilor noastre cercetări antroposoiice, tot atât de plin de înţeles ca ceea ce a fost în trecut, a fost, deşi sub o cu totul altă formă, cuprins în vremuri străvechi în înţelepciunea orientală.

Nu mai putem acum, aşa cum se încearcă uneori, să preluăm această înţelepciune orientală în forma sa veche. Trebuie s-o modelăm în funcţie de sentimentele occidentalilor, de sufletul occidental. Însă şi odinioară, datorită clarviziunii străvechi, acelei clarviziuni vechi onirice, se obişnuia să se vorbească despre aştri aşa cum am început să vă vorbesc eu ieri. Acum omenirea a pierdut cu totul această capacitate şi mentalitatea europeană consideră o absurditate ceea ce odinioară era privit ca cea mai înaltă înţelepciune omenească.

Însă, după cum am spus, deşi în trecut în Orient a existat acea minunată înţelepciune primordială, astăzi această zonă este în declin. Dar într-un anumit sens în Orient, măcar prin tradiţie, s-a mai păstrat ceva din acea concepţie asupra lumii, s-ar putea spune dintr-o concepţie animistă a Universului. Pe orientali cultura tehnică a Europei îi impresionează prea puţin. Acele persoane care în Orient se comportă şi acum conform înţelepciunii străvechi privesc cu rezervă cele ce s-au cristalizat în Europa ca o cultură şi civilizaţie mecanice. Ei studiază în vechile lor scrieri lucrurile care se referă la sufletul omenese. Unii dinte ei obţin astfel o iluminare în oarecare măsură decăzută, dar care arată că în Orient mai trăieşte

încă ceva din ceea ce s-ar putea numi o concepţie spirituală asupra Universului. Şi nu este lipsit de interes să privim în ce fel şi sub ce formă privesc aceşti oameni, care mai au cel puţin un fel de strălucire rămasă din vechea cultură, la tendinţele spirituale euro-americane. Este ceva semnificativ, chiar şi numai pentru o simplă comparaţie.

A apărut o carte remarcabilă a unui anume Rámanáthan [The culture of the soul among western nations, New York and London, 1906. (Nota red. germane.)], un indian din Ceylon [Sri Lanka de astăzi. (Nota red.)]. Acest Rámanáthan vorbeşte într-un fel ciudat. În mod sigur el aparţine celor cărora în Orient, în cadrul civilizaţiei hinduse, li s-a spus: Europenii au şi unele cărţi cu totul deosebite, de exemplu Noul Testament. Iar aceşti oameni, dintre care face parte şi Rámanáthan, au studiat Noul Testament, însă bineînţeles în felul în care sufletul lor se poate apleca asupra Noului Testament. Ei au interpretat Noul Testament, faptele lui Iisus Christos redate în Noul Testament la scara concepţiilor lor asupra celor sufleteşti. Şi sunt acolo oameni - aşa cum ne arată această carte a lui Rámanáthan - care vorbesc acum despre Iisus Christos şi despre Noul Testament pe baza rămăşiţelor culturii lor străvechi. Ei şi-au format o reprezentare foarte aparte asupra lui Iisus Christos.

Iar acest autor scrie mult despre imaginea lui Iisus Christos, desigur cartea fiind destinată europenilor, deoarece este scrisă în limba engleză. El adresează cartea europenilor, în care se scrie în spirit indian despre Iisus cel din Evanghelii, şi spune europenilor ceva întru totul remarcabil: Este foarte ciudat că nu ştiţi nimic despre Iisus Christos. Căci în Evanghelii se spun lucruri minunate despre Iisus Christos, dar europenii şi americanii nu ştiu nimic despre acestea, chiar nimic! Şi el le dă europenilor şi

americanilor un sfat remarcabil. El le spune: Aduceţi din India oameni care studiază Noul Testament, care vă vor putea spune cum trebuie de fapt înţeles Iisus Christos.

Deci aceşti oameni din Asia, care au luat contact cu progresele europenilor şi au citit Noul Testament, le spun acestor europeni: Dacă vreţi să aflaţi ceva despre Iisus Christos, trebuie să aduceţi învăţători de la noi, căci toii învăţătorii care predică la voi nu înţeleg nimic din toate acestea, totul este înţeles greşit. Şi el explică în detaliu lucrurile. El spune: În Europa, de la o vreme înţelegerea principiilor spirituale a fost înlocuită de utilizarea cuvintelor într-o accepţiune precisă. Europenii sunt dependenţi în raport cu orice lucru de o înţelegere în sens strict a unor cuvinte. Ei nu poartă în mintea lor o înţelegere spirituală, ci cuvinte, diferite de la un popor la altul, care se acumulează în mintea lor; ei gândesc în cuvinte.

Este uimitor felul în care hiduşii, cu toată decăderea în care se află, au ajuns la o concluzie care reflectă în mod izbitor realitaea. Până şi în fizică şi în matematică astăzi se gândeşte în cuvinte, nu în fapte. Din acest punct de vedere, oamenii de astăzi sunt foarte ciudaţi. Când cineva vrea să arate cât este de deştept, el citează repede: „Căci chiar acolo unde noţiunile lipsesc, un cuvânt apare la vremea potrivită" [Goethe, *Faust*, I, cuvintele lui Mefisto. (Nota red. germane)]. Dar aceasta se întâmplă astăzi mai ales din cauză că persoanei respective i-au ieşit din minte acele noţiuni şi atunci le înlocuieşte repede cu acest citat din Goethe. Dar el nu îşi dă seama de aceasta. Nu-şi dă seama că prin acest lapsus el apare într-o postură neplăcută.

Deci iată ce spune acest hindus europenilor: Voi nu înţelegeţi lucrurile decât prin intermediul cuvintelor şi aţi extins acest mod de înţelegere asupra Noului Testament şi prin aceasta de patru secole Christos este mort pentru voi.

El nu mai trăieşte printre voi, de patru secole este mort pentru voi. Aduceţi-vă învăţători din India, pentru ca el să poată să trăiască din nou printre voi. Aşa le vorbeşte acest hindus europenilor.

El spune: De trei sau patru secole europenii nu mai ştiu nimic despre Christos. Ei nu pot şti, deoarece nu mai au noţiunile si imaginile prin care se poate şti ceva despre Christos. Hindusul le spune europenilor: Aveţi nevoie de o renaştere a lui Iisus Christos. Trebuie să-l redescoperiţi pe Christos, sau altcineva trebuie să-l redescopere pentru voi, pentru ca el să fie iarăşi cu voi! Aşa vorbeşte un hindus, după ce a ajuns să citească Evangheliile. Deci el îşi dă seama că în Europa în ultimele trei sau patru secole s-au petrecut lucruri deosebite. Şi atunci spune: Dacă europenii vor să descopere iarăşi cum este Christos cel care trăieşte în Noul Testament, ei trebuie să se întoarcă mult în trecut. Căci această neînţelegere a lui Christos s-a pregătit treptat şi de fapt europenii, dacă vor să înveţe să înţeleagă din propriile lor Scripturi câte ceva despre Christos, trebuie să meargă înapoi până la gnoză.

Ce fenomen uimitor! Un hindus, care este numai un reprezentant al multor altora, citeşte Noul Testament şi le spune europenilor: Nu vă mai poate fi de folos nimic altceva, decât să vă întoarceţi la gnostici.

Dar europenii nu-i cunosc pe gnostici decât din scrierile îndreptate împotriva lor. Europenii nu ştiu nimic despre gnostici. Este un lucru de mirare: scrierile gnosticilor au fost distruse, s-au păstrat doar polemicile părinţilor bisericii creştine împotriva gnosticilor, cu excepţia lucrării *Pistis Sophia* şi alte câteva, care însă sunt tot atât de greu de înţeles, în forma în care s-au păstrat, ca şi Evangheliile.

Acum însă, când cineva nu este de fapt gnostic, ci îl regăsește pe Christos cu ajutorul Științei spirituale actuale, vin teologii și spun: „Iată că este reîncălzită gnoza" – gnoza pe care oricum ei nu o cunosc, căci nu au cum să o cunoască pe baza unor informații superficiale.Totuși numesc aceasta reactualizarea gnozei, și consideră că așa ceva este inadmisibil, deoarece ar falsifica creștinismul. Este și aceasta o divergență între Orient și Occident. Cei care studiază în Orient Noul Testament consideră că trebuie să ne întoarcem în primele secole ale creștinismului. Dar când teologilor de astăzi li se pare că modul de abordare a creștinismului în antroposofia actuală aduce cu unele ecouri ale gnozei pe care ei nu o cunosc, spun: Aceasta vrea să reactualizeze gnoza, ceea ce nu este îngăduit, căci prin aceasta se falsifică creștinismul.

Da, aprecierea hindusului sună ciudat. Acest Rámanáthan spune de fapt: Ceea ce voi europenii numiți acum creștinism, este falsificat. Europenii însă spun: Rámanáthan falsifică creștinismul nostru. Totuși concepția lui Rámanáthan, cu toate aspectele ei de decădere, se apropie destul de mult de imaginea adevărată. Adevărul este o transformare a ceea ce este fals. El iese la iveală doar când acestor lucruri li se spune pe numele lor adevărat. Ceea ce este just este întotdeauna o îndreptare a ceea ce este fals, și dacă ceea ce este fals nu ar fi îndreptat nu s-ar putea ajunge la ceea ce este adevărat.

Așa stau lucrurile în momentul de față. Gândiți-vă în ce abis privim, luând numai acest exemplu al lui Rámanáthan. De exemplu, s-ar putea spune: Citiți Evangheliile așa cum sunt. Este greu în ziua de astăzi pentru un european să le citească în stare pură, după ce de-a lungul secolelor i s-au oferit interpretări deformante și i s-au imprimat anumite imagini asupra lor. Este greu să le

citeşti nealterate. Însă dacă cineva, chiar din propriul său punct de vedere, le citeşte fără comentarii, acela descoperă în Evanghelii un Christos spiritual. El este cel care a fost descoperit de Rámanáthan în Evanghelii, chiar dacă el nu priveşte în spirit antroposofic. Însă europenii trebuie să ţină seama de sfatul pe care li-l dă acest indian din Ceylon: Chemaţi pe predicatorii din India să vă vorbească despre Christos, căci voi nu aveţi astfel de predicatori.

În zilele noastre trebuie să ai curaj să priveşti aceste lucruri, să vezi evoluţia care s-a petrecut în ultimele trei-patru secole, şi numai prin acest curaj se poate ieşi cu adevărat din haosul imens în care este antrenată tot mai mult omenirea. Înclinarea spre neclaritate tulbură toate noţiunile şi influenţează până la urmă şi haosul social. Căci ceea ce se petrece între oameni emană din sufletele lor şi există o corelaţie între realităţile superioare şi distrugerea relaţiilor economice exterioare. Omul trebuie să se desprindă de elementele terestre, pentru a se putea ridica în Univers. În conferinţa de ieri am vrut să arăt în ce fel Cosmosul se implică în viaţa spirituală actuală.

CONFERINŢA a III-a

Dornach, 29 iulie 1923

În decursul existenţei sale terestre omul parcurge diferite stări de conştienţă, de la starea de veghe totală până la somn şi la vis, aşa cum am discutat deja în aceste zile, abordând problema sub diverse aspecte. Am încercat îndeosebi pe parcursul micului ciclu de conferinţe desfăşurat cu ocazia întâlnirii delegaţilor [Prezentat sub titlul *Trei puncte de vedere asupra antroposofiei*, Dornach, 20-23 iulie 1923, în volumul Kulturphänomene,

Gesamtausgabe, Dornach,1961. (Nota red. germane)] să subliniez întreaga importanţă a viselor. Astăzi vrem să analizăm următoarea problemă: Ţine oare de esenţa omului, ca făptură terestră, trăirea, în aceste trei stări de conştienţă?

Trebuie să ne fie clar că în existenţa terestră numai omul parcurge aceste trei stări de conştienţă. Animalul îşi duce viaţa în cu totul altfel de alternanţă. La animal nu există somnul acela profund, fără vise, care ocupă la om o mare parte a timpului dintre momentul când adoarme şi cel în care se trezeşte. De asemenea, la animale nu se întâlneşte nici acea conştenţă totală pe care o are omul în stare de veghe, de când se trezeşte şi până când adoarrne iar. Starea de veghe a animalului este întru câtva asemănătoare cu visarea omenească. Desigur, perceperea evenimentelor este, în cazul animalelor superioare, mai precisă, mai saturată, aş putea spune, decât fluctuantele vise omeneşti. Pe de altă parte, animalul nu ajunge niciodată inconştient în gradul în care este omul în somnul profund.

De aceea animalul nu se detaşează în măsură atât de mare ca omul de mediul său înconjurător. Animalul nu are în aceeaşi măsură ca omul o lume exterioară şi o lume interioară. Redând în limbaj omenesc ceea ce resimt animalele superioare în conştiinţa lor confuză, putem spune că animalul se consideră de fapt ca aparţinând cu toată fiinţa lui interioară lumii exterioare. Când animalul vede o plantă, el nu are senzaţia că acolo, în afara lui, se află o plantă iar el este o fiinţă aparte, închisă în sine, ci resimte în sinea lui un impuls puternic în legătură cu acea plantă, o atracţie sau o repulsie exprimate direct. Într-un fel animalul resimte în sinea lui ceea ce exteriorizează planta respectivă. Doar faptul că în zilele noastre omul nu mai poate sesiza decât foarte puţine lucruri în afara celor care sar în ochi chiar la observaţii foarte superficiale, doar

această situaţie ne împiedică să vedem limpede din activitatea, din comportamentul animalelor că ceea ce vă spun este adevărat.

Numai omul percepe această distincţie precisă, clară; între lumea sa interioară şi lumea exterioară. De ce recunoaşte omul o lume exterioară? Ce îl face pe om să vorbească de o lume interioară şi de o lume exterioară? Din pricină că de fiecare dată când se cufundă în somn Eul său şi corpul său astral ies din corpul fizic şi din cel eteric, îşi abandonează ca să spunem aşa corpul fizic şi pe cel eteric în somn şi se alătură lucrurilor din lumea exterioară: Când suntem în stare de somn împărtăşim soarta lucrurilor exterioare. După cum în starea de veghe mesele, băncile, arborii şi norii se află în afara corpului nostru fizic şi a celui eteric şi de aceea le considerăm ca făcând parte din lumea exterioară nouă, tot aşa în timpul somnului propriul nostru corp astral şi propriul nostru Eu aparţin lumii exterioare. Iar în intervalul în care, în timpul somnului, noi aparţinem cu Eul nostru şi cu corpul nostru astral lumii exterioare, acolo se petrece ceva.

Pentru a înţelege ce se petrece, să privim mai întâi cum se desfăşoară raporturile noastre cu lumea când suntem într-o perfect normală stare de veghe. Atunci obiectele se află în afara noastră. Treptat gândirea ştiinţifică a oamenilor a ajuns să considere ca sigur, privitor la aceste obiecte fizice din lumea exterioară, doar ceea ce se poate măsura, cântări şi număra. Conţinutul ştiinţelor noastre fizice este bazat pe determinări de greutate, dimensiuni, număr. Folosim operaţiile matematice, care sunt valabile pentru obiectele de pe pământ, cântărim lucrurile, le măsurăm. Partea fizică este alcătuită din ceea ce determinăm prin greutate, dimensiuni şi numere. Nu vom considera că un corp este fizic, dacă nu

putem să dovedim într-un fel existenţa sa reală cu ajutorul unui cântar. lar celelalte, de exemplu culorile, sunetele, senzaţiile de căldură sau de frig, percepţiile senzoriale propriu-zise se suprapun acestor lucruri care au greutate, sunt măsurabile şi pot fi numărate. Când vrem să identificăm un lucru fizic oarecare, să vedem în ce constă esenţa sa fizică reală, căutăm la el tocmai ce se poate cântări şi număra, ce intră în preocupările fizicianului. În ce priveşte culoarea sau sunetul şi celelalte, el spune: Da, există aşa ceva, tot în legătură cu greutatea sau numărul. El spune referindu-se la apariţia culorilor: Acolo se produc mişcări oscilatorii care produc o anumită impresie omului; această impresie, dacă se exercită asupra ochiului, o numim culoare, dacă impresionează urechea, vorbim de sunet şi aşa mai departe. În realitate s-ar putea spune: Fizicienii de astăzi nu ştiu cum să abordeze toate aceste lucruri: sunet, culoare, căldură, frig. Ei le consideră proprietăţi ale obiectelor, care pot fi determinate cu ajutorul cântarului, instrumentelor de măsură sau prin calcul. Într-un fel, culorile sunt cuprinse în ce este fizic, sunetele se desprind din fizic, căldura sau frigul se revarsă din fizic. Se spune: Acel obiect, care are o anumită greutate, are culoare roşie sau este roşu.

Dar atunci când omul se află în intervalul dintre momentul adormirii şi cel al deşteptării, cu Eul său şi cu corpul astral se întâmplă altceva. Atunci lucrurile nu mai sunt acolo prin masa, numărul şi greutatea lor. Conform valorilor terestre ale dimensiunilor, numărului şi greutăţii ele nu mai sunt acolo. Atunci când dormim nu mai avem în jurul nostru obiecte care să poată fi cântărite, oricât ar părea de ciudat, nici lucruri care să poată fi numărate sau măsurate direct. Eul şi corpul astral nu pot stabili dimensiuni atunci când omul se află în stare de somn.

Dar atunci există, dacă pot să mă exprim aşa, elementele senzoriale care plutesc, care roiese în toate părţile. Însă în situaţia sa actuală, în etapa de dezvoltare în care se află, omul nu are capacitatea să recunoască roşul care pluteşte liber, undele sunetelor care circulă liber şi aşa mai departe.

Dacă vrem să repezentăm schematic aceste lucruri, ele ar arăta ca în desenul din figura 2 (tabla 3). S-ar putea spune: Aici, pe pământ, există lucruri solide care pot fi cântărite (reprezentate în desen prin culoarea violet), iar de aceste lucruri solide care pot fi cântărite se leagă într-un anumit fel roşul, galbenul, deci cele percepute de simţuri din aceste corpuri. Atunci când dormim, galbenul este o esenţă care pluteşte liber, roşul este o esenţă care pluteşte liber, nelegate de nimic care are greutate, ci mişcându-se liber încoace şi încolo. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu sunetul: nu răsună clopotele, ci dangătul lor circulă în aer.

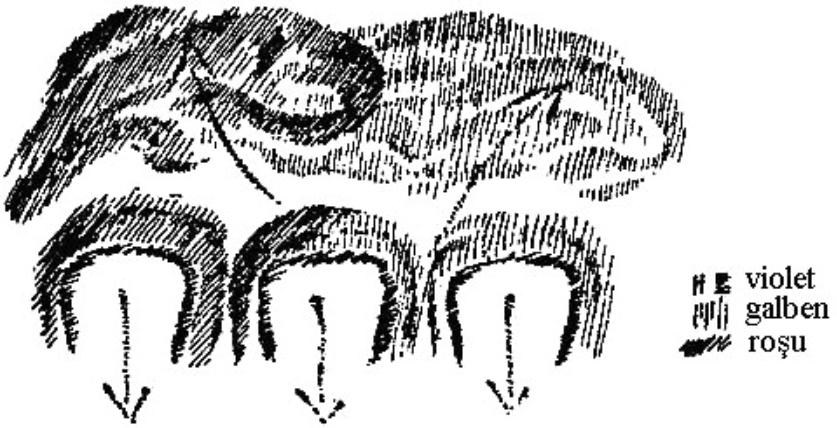

Fig. 3

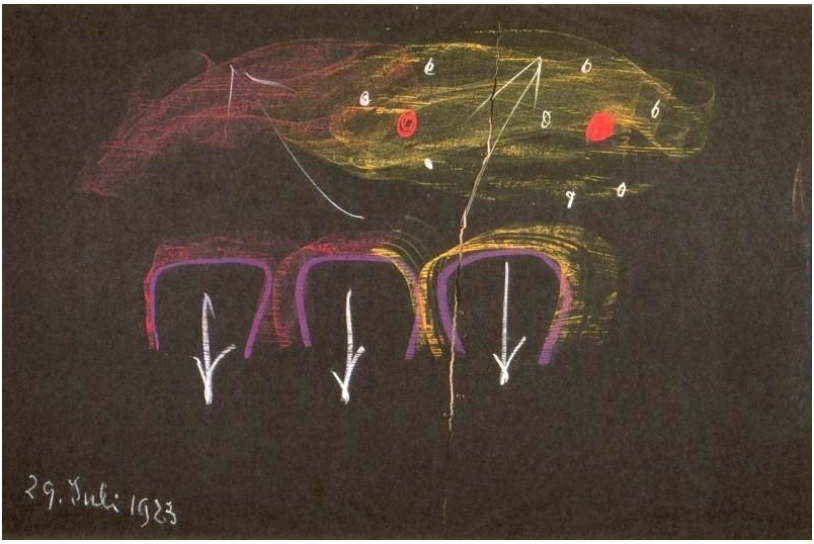

Tabla 3

Într-adevăr, mişcându-ne în lumea fizică, când vedem ceva punem mâna şi îl ridicăm, şi astfel ne dăm seama că există în realitate, că nu este doar o iluzie. Ne convinge faptul că are greutate. De aceea suntem înclinaţi să considerăm că ceea ce apare în lumea fizică fără să-ţi dea senzaţia de greutate este ireal, ca de exemplu culorile curcubeului. Dacă luăm un manual de fizică de astăzi, chiar aşa ni se explică: este o iluzie. Sunt considerate ca reale doar picăturile de apă. Şi se trasează linii, care de fapt nu înseamnă nimic pentru ceea ce este acolo, dar pe care ni le imaginăm aşa în spaţiu, şi le numim raze. Dar de fapt aceste raze nu sunt acolo. Apoi se spune: Ochiul le proiectează în afară. Această noţiune de proiectare se utilizează cu precădere în fizica de astăzi. Deci avem următoarea imagine: un obiect roşu. Ca să ne convingem că

nu este o iluzie, îl luăm în mână, vedem că este greu; aceasta ne garantează faptul că este real. Cel care a ajuns să fie conştient în Eul său şi în corpul său astral, în afara corpului fizic şi a celui eteric, îşi dă seama până în cele din urmă că există ceva şi în culorile şi sunetele care plutesc liber şi se mişcă încolo şi încoace, dar că este ceva diferit. Imaginile colorate care se mişcă atât de liber au tendinţa să se îndepărteze, să se piardă în largul lumii; ele au o greutate de sens contrar (fig. 3 şi tabla 3). Obiectele terestre tind să coboare către centrul pământului (vezi săgeţile îndreptate în jos), celelalte vor să se ridice şi să fie libere, să iasă în spaţiul cosmic (săgeţile îndreptate în sus).

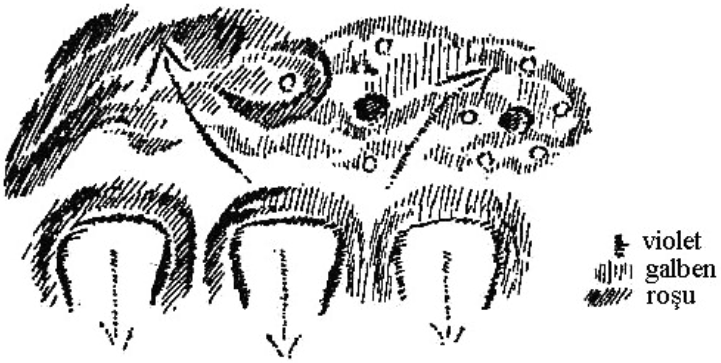

Fig. 3

Pe de altă parte, măsurătorile au un caracter de aproximaţie. De exemplu, dacă avem un norişor roşcat şi acest norişor este încorporat într-o formaţiune mai mare, galbenă (fig. 4), atunci îl măsurăm, dar nu proporţional, ci calitativ, roşul, care este mai evident, dând măsura galbenului, care este mai palid. Şi astfel măsurătoarea ne spune: sunt cinci metri. Culoarea roşie spune: dacă m-aş întinde aş intra de cinci ori în galben. Trebuie să mă extind,

să devin mai voluminoasă şi atunci voi fi şi eu galbenă. Aşa se fac măsurătorile aici.

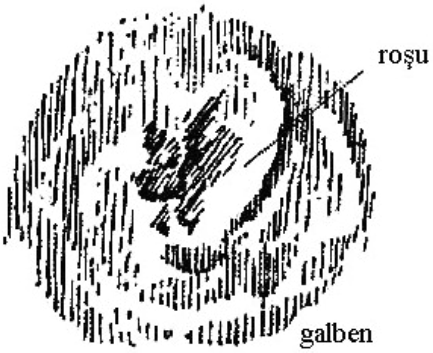

Fig. 4

Tabla 4

Este şi mai dificil să lămurim cum stau lucrurile în privinţa număratului, căci numerele terestre sunt folosite de obicei pentru a număra boabele de mazăre sau merele, care sunt toate deopotrivă. Şi astfel avem senzaţia, atunci când din unu facem două, că acestui unu îi este totuna că alături de el mai există un doi. Dar în viaţa omenească este

cu totul altfel; uneori se întâmplă ca unu să depindă de doi. Acelaşi lucru se întâmplă şi în domeniul spiritual. În matematica pur materială împărţirea este întotdeauna indiferentă, părţilor nu le pasă cine li se alătură. Dar aici nu se întâmplă aşa.

În domeniul spiritual, atunci când pe undeva o unitate este de un anumit fel, ea pretinde încă să zicem trei, sau cinci altele, în funcţie de felul în care este. (Tabla 3, puncte roşii şi cercuri albe) Întotdeauna ele au legătură între ele, aici numărul este o realitate. Şi când conştiinţa începe să constate cum se petrec lucrurile atunci când Eul şi corpul astral ies din corpul fizic, se ajunge într-un fel şi la determinarea a ceva ce ar putea fi considerat dimensiune, număr şi greutate, dar într-un sens opus.

Şi atunci ceea ce privim şi ascultăm în exterior nu mai este pur şi simplu numai o învălmăşeală, un vârtej de roşu şi galben şi de sunete; atunci când începi să percepi în mod ordonat lucrurile de acolo, începi să-ţi dai seama de realitatea entităţilor spirituale care se manifestă în aceste elemente senzoriale care plutesc liber. Pătrundem în lumea spirituală pozitivă, în viaţa şi activitatea entităţilor spirituale. Aşa cum aici pe pământ pătrundem în existenţa şi acţiunea lucrurilor terestre, determinându-le cu instrumente de măsură, cu cântarul, sau prin calcul, tot aşa ajungem să pătrundem în cunoaşterea entităţilor spirituale prin faptul că reuşim să percepem starea pur calitativă, opusă greutăţii, prin care ele au tendinţa să se extindă cu uşurinţă în Univers, reuşim să măsurăm culoarea prin culoare şi aşa mai departe. Aceste entităţi spirituale sunt răspândite peste tot în largul domeniu al naturii.

În starea de veghe omul observă conştient numai partea exterioară a mineralelor, plantelor sau animalelor. Dar atunci când doarme omul este alături de aceste făpturi

ale domeniului natural. Iar atunci când se întoarce în sine şi se trezeşte, Eul său şi corpul său astral îşi păstrează o oarecare atracţie, o afinitate faţă de lucrurile exterioare, permiţându-i omului să recunoască această lume exterioară. Dacă structura omului ar face să nu aibă nevoie de somn, el nu ar fi în stare să recunoască lumea exterioară.

Bineînţeles aici nu este vorba de cei care suferă de insomnii. Căci nu am spus că aceasta s-ar întâmpla dacă omul nu ar dormi, ci dacă structura omului nu l-ar predispune la somn. Este vorba despre predispoziţia pentru ceva. De aceea se consideră că atunci când suferă de insomnie omul este bolnav, căci insomnia este nepotrivită cu esenţa omenească. Iată cum stau lucrurile: tocmai pentru că omul, în somn, se află alături de cele din lumea exterioară, alături de ceea ce numeşte atunci când este treaz lume aflată în afara sa, prin acest fapt el ajunge să distingă lumea exterioară, să aibă reprezentarea lumii exterioare.

Această relaţie a omului cu somnul dă măsura noţiunii de realitate terestră. Cât de mult? Ei bine, considerăm realitate ceea ce ne putem reprezenta în mod corect în sinea noastră cu privire la ceva exterior, faptul că simţim în mod corect în interiorul nostru ceva din exterior. Dar pentru aceasta avem nevoie de mecanismul somnului. Dacă nu ar exista acest proces al somnului noi nu am avea noţiunea de realitate. Aşa încât putem spune că datorăm realitatea stării de somn. Pentru a ne da seama de realitatea lucrurilor trebuie să ne petrecem o parte a existenţei noastre alături de ele. Lucrurile ne spun câte ceva despre ele doar pentru faptul că în timpul somnului noi suntem cu sufletul alături de ele.

Alta este situaţia în privinţa stării de vis. Aşa cum am mai spus pe parcursul ciclului mic de conferinţe pe care l-am ţinut în timpul adunării delegaţilor, visul este înrudit cu amintirea, cu viaţa sufletească interioară, cu ceea ce trăieşte în special în amintire. Atâta timp cât visul este o lume de sunete şi culori care plutesc liber, noi suntem pe jumătate ieşiţi din corp. Când ne adâncim cu totul în vis, aceleaşi forţe care se dezvoltă în vis, mişcându-se încolo şi încoace, devin forţe ale amintirii. Atunci nu ne mai deosebim în aceeaşi măsură de lumea exterioară. Atunci lumea noastră interioară concordă cu cea exterioară, atunci trăim cu simpatiile şi cu antipatiile noastre atât de intens în lumea exterioară, încât nu mai resimţim lucrurile ca fiind atrăgătoare sau respingătoare, ci însăşi simpatia şi antipatia se manifestă în imagini.

Dacă nu am fi avut capacitatea de a visa, şi această forţă a visului nu s-ar fi prelungit în interiorul nostru, nu am fi cunoscut frumuseţea. Atracţia noastră pentru frumos ţine de capacitatea de a visa. Când avem în vedere viaţa prozaică, trebuie să spunem că datorăm forţei visului faptul că avem amintiri; în existenţa artistică a omenirii datorăm puterii de a visa frumuseţea. Starea de vis este în corelaţie cu frumuseţea. Modul în care simţim frumuseţea şi creăm frumosul se aseamănă foarte mult cu forţa urzitoare a visului.

Atunci când admirăm frumuseţea, când creăm frumuseţea, ne comportăm prin intermediul corpului nostru fizic, tot aşa cum ne comportăm atunci când suntem în afara corpului fizic sau suntem numai pe jumătate legaţi de el, în vis. Într-adevăr între visare şi trăirea frumuseţii nu este decât un pas. Şi doar pentru că în vremurile noastre materialiste oamenii sunt slab dotaţi pentru artă şi nu observă acest pas, astfel încât nu se mai ştie mare lucru

despre întreaga semnificaţie a frumuseţii, trebuie să ne lăsăm în voia viselor pentru a simţi această plutire liberă încolo şi încoace. Însă atunci când în deplină libertate omul se lasă în voia disponibilităţii sale interioare, deşi face acest pas, el nu mai are senzaţia că ceea ce se află numai sub acţiunea forţelor corpului fizic este acelaşi lucru cu ceea ce este văzut în vis.

Oamenii de astăzi reflectează îndelung la ce au avut în vedere cei din antichitate când au vorbit despre „haos". Există diferite definiţii ale haosului. În realitate haosul poate fi caracterizat spunând: Atunci când omul ajunge la o stare de conştiinţă în care încetează perceperea greutăţii, a gravitaţiei terestre şi lucrurile sunt deja pe jumătate imponderabile, dar nu încep să îşi ia zborul spre largul Universului, ci se mai menţin încă în echilibru, într-o poziţie orizontală, atunci când limitele clare încep să se estompeze, când privim încă cu corpul nostru fizic dar deja într-o stare sufletească ca cea din vis urzeala nedeterminată a lumii, atunci avem în faţă haosul. Iar visul este tocmai umbra plutitoare a haosului care se abate asupra oamenilor.

În Grecia antică se mai păstra încă simţământul că de fapt lumea fizică nu poate crea frumosul. Lumea fizică este expresia necesităţii naturale, ea este aşa cum este. Frumuseţea poate fi creată doar din ceea ce este haotic. Frumuseţea apare doar atunci când haosul este transformat în Cosmos. De aceea Haosul şi Cosmosul sunt noţiuni alternative. Cosmosul – ceea ce înseamnă în fapt „lumea cea frumoasă" – nu poate fi realizat din obiecte terestre, ci numai din haos, numai prin faptul că a fost înfăptuit haosul. Iar ceea ce face omul cu lucrurile de pe pământ este numai o imitaţie materială a haosului înfăptuit.

Aceasta este situaţia pentru oricare înfăptuire artistică. În Grecia antică, unde cultul misterelor mai avea încă o oarecare influenţă, se păstra o imgine foarte vie a acestei relaţii dintre Haos şi Cosmos.

Dar străbătând toate aceste lumi – lumea în care omul este inconştient, deoarece este cufundat în somn, lumea în care omul este semiconştient, căci este adâncit în vise, cutreierând peste tot prin aceste lumi – nu găsim nicăieri Binele. Entităţile care se află acolo au fost hărăzite unei înţelepciuni depline chiar de la primele începuturi ale cursului vieţii lor. Găsim la ele o înţelepciune dominatoare, activă, găsim la ele frumuseţe. Însă nu are sens, atunci când caracterizăm aceste entităţi până la care ne înălţăm noi, oamenii de pe pământ, să vorbim despre bunătate. Putem vorbi de bunătate doar atunci când există o diferenţă între lumea interioară şi lumea exterioară, astfel încât binele poate sau nu să însoţească viaţa spirituală.

După cum starea de somn este părtaşă adevărului, iar cea de vis frumuseţii, starea de veghe este părtaşă bunătăţii, este de domeniul binelui.

Starea de somn: Adevăr

Starea de visare: Frumuseţe, Haos

Starea de veghe: Bunătate.

Aceasta nu vine în contradicţie cu ceea ce am spus până acum, şi anume că atunci când părăseşti domeniul terestru şi ieşi în Cosmos eşti tentat să te desprinzi de noţiunile terestre pentru a te ocupa de organizarea morală a lumii. Căci organizarea morală a lumii este tot atât de clar predeterminată, cu necesitate, ca şi cauzalitatea de aici de pe pământ. Doar că acolo ea este spirituală: predeterminare, existentă determinată în sine. Deci nu este nici o contrazicere.

Însă în ce priveşte natura omenească trebuie să ne fie clar: Dacă vrem să putem concepe adevărul, trebuie să trecem prin starea de somn; dacă vrem să concepem frumuseţea, trebuie să trecem prin starea de visare, dacă vrem să concepem bunătatea, trebuie să fim în stare de veghe. Omul, atunci când este treaz, nu este atras prin organismul său fizic şi prin cel eteric către adevăr, ci către bunătate. Aşa ajungem la necesitatea de a discuta concepţia de bunătate.

Vă întreb acum: Spre ce se orientează ştiinţa actuală atunci când vrea să explice ce este omul? Cu toate că se ocupă de omul aflat în stare de veghe, ea nu se ridică de la adevăr prin frumuseţe până la bunătate, ea vrea să explice totul în funcţie de o necesitate externă, cauzală, care corespunde numai ideii de adevăr. Prin aceasta nu ajungem însă să înţelegem activitatea neîncetată a omului aflat în stare de veghe, ci ne explicăm cel mult cum este alcătuit omul care doarme. Citind un tratat de antropologie cu un ochi treaz, deschis faţă de calităţile sufleteşti şi forţele universale, rămâneţi cu următoarea impresie. Vă spuneţi: Toate bune şi frumoase, câte ni le spune ştiinţa actuală despre om. Dar cum este de fapt omul despre care ne vorbeşte ştiinţa aceasta? Parcă ar sta mereu în pat. De fapt nici nu poate să meargă. Nu se poate mişca. Într-adevăr, mişcarea nu este analizată absolut deloc. Parcă omul ar sta mereu culcat.

Omul, aşa cum îl explică ştiinţa, poate fi înţeles doar ca un om care ar sta mereu culcat. Altfel nu se poate. Ştiinţa nu explică decât pe omul care doarme. Dacă am vrea să-l punem în mişcare, ar trebui să o facem mecanic. De aceea vorbim de un mecanism ştiinţific. În omul care doarme trebuie introdus un mecanism care să dea un impuls

acestei momâi atunci când trebuie să se scoale, iar seara îl așază iar în pat.

Deci știința aceasta nu ne spune de fapt nimic despre om, despre rolul lui în lume, despre activitatea lui atunci când este în stare de veghe. Căci ceea ce îl pune în mișcare este ceea ce este cuprins în ideea de bine, nu în noțiunea de adevăr pe care o dobândim de la lucrurile exterioare. Este ceva de care nu se prea ține seama. Când vreun fiziolog sau un anatomist din ziua de astăzi descrie omul, simți că îți vine să-i spui acelui om: Trezește-te, trezește-te, nu mai dormi! Oamenii se obișnuiesc, sub influența acestei concepții despre lume, cu această stare de somn. Trebuie să subliniez acest lucru: că de fapt oamenii își pierd orice capacitate creatoare din cauza somnului, atunci când sunt sub influența științei. Iar acum, datorită revistelor de popularizare care sunt foarte răspândite, chiar și cei necultivați sunt influențați de știință. Niciodată nu au existat atâția oameni cu idei fixe ca astăzi, când aceste idei le-au fost furnizate de știință. Trebuie să vorbești într-un mod foarte deosebit, dacă vrei să înfățișezi situația din vremea noastră. Trebuie să folosești cu totul alt ton decât cel care este uzual în ziua de astăzi.

Așa se întâmplă și atunci când te afli un timp în preajma materialiștilor. Când materialismul era la apogeu, s-au scris cărți care susțineau, de exemplu, că omul, de fapt, nu este nimic în sine. El este un produs al oxigenului din aer, este un produs al temperaturii la care se află. El este de fapt – trage concluzia în mod patetic această interpretare materialistă – un produs al mișcării aerului.

Dacă acceptăm această descriere și ne imaginăm omul ca fiind într-adevăr așa cum este prezentat de cercetătorul materialist, rezultă că el este complet neurastenic. Materialiștii nu au descris niciodată decât

astfel de oameni. Nu-şi mai dau seama că de fapt descriu oameni adormiţi, ca să zicem aşa, îşi depăşesc rolul şi vor să meargă mai departe, descriind totdeauna oameni care par a fi în cel mai înalt grad neurastenici, care ar trebui să moară până în ziua următoare de neurastenie, care nu pot să trăiască. Căci această perioadă nu a putut concepe niciodată oamenii vii din punct de vedere ştiinţific.

Există misiuni importante pe care oamenii de astăzi trebuie să le degajeze din această ambianţă şi să le aducă iarăşi în acele condiţii fără de care istoria omenirii nu mai poate să continue să se desfăşoare. Este nevoie să se pătrundă în spiritualitate. Trebuie găsit celălalt pol, opus celui cunoscut acum. Ce s-a realizat de fapt în decursul secolului al XIX-1ea, atât de glorios sub raportul gândirii materialiste? Ce s-a obţinut?

S-a reusit într-un mod cu totul remarcabil – trebuie să recunoastem deschis şi cinstit acest lucru – să se analizeze lumea exterioară ca lume terestră, prin dimensiuni, număr şi greutate. În această privinţă secolul al XIX-lea şi începutul secolului XX au avut realizări extraordinare, de mare amploare. Însă percepţiile senzoriale, culorile, sunetele acestea plutesc încă în necunoscut. Fizicienii au încetat să mai vorbească despre culori şi sunete; ei vorbesc de vibraţii ale aerului şi ale eterului, care nu sunt culori şi nici sunete. Vibraţiile aerului nu sunt sunete, ci cel mult un mediu în care sunt transpuse sunetele. Prin ele nu se poate sesiza care este calitatea senzorială a sunetelor. La acestea se ajunge abia după aeeea. De fapt, astăzi nu mai vedem decât ce se poate măsura cu cântarul, cu linia sau prin calcul. Celelalte ne scapă.

Iar acum, când teoria relativităţii introduce acea grandioasă dezordine pe care v-am descris-o ieri în ceea ce se poate măsura, cântări, număra, acum totul se destramă, toate se învălmăşesc. Dar până la urmă şi această teorie a

relativităţii se izbeşte de anumite limite. Nu, în ceea ce priveşte noţiunile teoria relativităţii nu pierde din vedere noţiunile terestre, însă noţiunilor teoriei relativităţii le scapă totuşi realitatea. Căci ceea ce poate fi măsurat, numărat, cântărit intră prin dimensiuni, număr şi greutate în raporturi bine determinate cu realitatea exterioară senzorială.

Într-o vreme un fizician (sau un grup de fizicieni) din Stuttgart a întreprins o tratare a teoriei relativităţii din punctul de vedere al antroposofiei. Într-o discuţie, s-a ilustrat printr-o demonstraţie simplă că este totuna dacă ţin în mână o cutie de chibrituri şi aprind chibritul frecându-l de cutie sau dacă ţin în mână chibritul şi frec cutia de el: chibritul se aprinde şi în acest caz. Mişcarea este relativă.

Desigur şi aceasta este ceva relativ. În legătură cu tot ce se referă la un spaţiu newtonian sau un spaţiu euclidian, totul este relativ. Dar atunci când în discuţie este acea realitate care se manifestă prin atracţia gravitaţională, treburile nu mai sunt atât de simple cum şi le-a imaginat Einstein, căci aici este vorba despre împrejurări reale. Din nou ne aflăm în faţa unui paradox. Relativitatea îşi dovedeşte valabilitatea când realitatea complexă este înlocuită prin matematică, geometrie şi mecanică. Dar când este vorba de adevărata realitate, nu mai merge aşa. Căci nu mai este ceva relativ dacă mănânci friptură de viţel sau eşti tu mâncat de ea. Cu cutia de chibrituri poţi să faci diferite combinaţii, însă friptura de viţel trebuie s-o mănânci, nu poţi să te laşi mâncat de ea! Tocmai aceste lucruri limitează aplicarea teoriei relativităţii. Dacă privim din afară aceste lucruri s-ar putea spune că nu este înţeleasă această teorie profundă. Dar logica, aşa cum vă spun, este că nu este altceva, nu pot s-o fac să fie altfel.

Deci se pune problema să vedem în ce fel, dacă luăm în considerare greutatea – deci ceea ce constituie de fapt corpurile fizice –, prin aceasta culorile, sunetele şi celelalte nu-şi mai găsesc loc nicăieri în realitate. Dar datorită acestei orientări se pierde din vedere ceva foarte important. Şi anume se pierde din vedere măiestria artistică. Pe măsură ce suntem tot mai legaţi de lumea fizică, măiestria artistică îşi ia adio de la noi. În cuprinsul tratatelor de fizică nu se poate găsi nici urmă de artă. Nu se mai păstrează nimic din artă, totul a fost eliminat. Pentru cine mai are vreo rămăşiţă de simţ al frumuseţii este îngrozitor de greu să studieze un manual de fizică din zilele noastre. Prin faptul că toate acele elemente din care se înfiripă frumosul, culorile şi sunetele, care sunt libere ca păsările cerului, nu sunt luate în considerare decât atunci când sunt legate de lucruri grele, prin această atitudine oamenii pierd din vedere arta. Astăzi acest lucru le scapă. Cu cât oamenii sunt mai legaţi de lumea fizică, cu atât sunt mai străini de artă. Gândiţi-vă bine. Avem o fizică excelentă. Nu poate să ni se reproşeze faptul că deşi facem parte din tabăra antroposofiei declarăm că există o fizică excelentă. Însă această fizică trăieşte din lepădarea de măiestria artistică. Ea trăieşte până în cele mai mici detalii din tăgăduirea măiestriei artistice, căci acesta este un mod de a aborda lumea în care artistul nu se sinchiseşte câtuşi de puţin de fizician.

De exemplu, nu cred că muzicianul pune mare preţ pe studierea teoriei fizice a acusticii. Pentru el acest lucru este plictisitor, lui nu-i pasă de aceasta. De asemenea, pictorul nu este dispus să studieze greoaia teorie a culorilor cuprinsă în fizică. Dacă îl mai interesează cât de cât teoria culorilor, el apelează la teoria lui Goethe asupra acestora. Însă această teorie este eronată din punctul de vedere al

fizicianului. Fizicianul îşi aruncă ochii asupra ei şi spune: Da, într-adevăr, nu contează prea mult dacă pictorul are cunoştinţe adevărate sau false asupra culorilor. De fapt tocmai sub influenţa concepţiilor de astăzi ale fizicii arta se duce de râpă. Deci trebuie să ne punem problema de ce în vremurile vechi a existat artă.

Dacă ne întoarcem mult în trecut, până în acele vremuri străvechi când oamenii mai aveau încă o clarviziune primordială, vedem că pe atunci oamenii nu dădeau atâta atenţie dimensiunilor, numărului şi greutăţii obiectelor terestre. Ei nu erau atât de preocupaţi de dimensiuni, număr şi greutate, ci preţuiau mai mult culorile şi sunetele obiectelor terestre.

Gândiţi-vă că de fapt chimia nu ia în calcul greutatea decât de la Lavoisier încoace, deci de ceva mai mult de o sută de ani. Greutatea a fost utilizată în fundamentarea unei concepţii despre lume de-abia de la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Omenirea de mai înainte nu avea convingerea că pe pământ toate trebuie măsurate după greutatea, numărul şi dimensiunile lor. Oamenii se lăsau prin simţurile lor în voia lăicerului de culori al lumii, a armoniilor sonore, nu a oscilaţiilor acustice, ci a valurilor de sunete. Se trăia în ambianţa lor prin faptul că se trăia în lumea fizică.

Dar ce obţinea omul prin faptul că trăia în această percepţie senzorială lipsită de greutate? El dobândea posibilitatea ca, de exemplu, atunci când se apropia de cineva să-l vadă pe acel om nu aşa cum vedem astăzi, ci ca pe un produs al întregului Univers. Omul era mai mult un efluviu complex al Cosmosului. Era mai degrabă un microcosmos, decât un ins care, închis în limitele propriului trup, ocupă o mică bucăţică de pământ. Oamenii erau consideraţi într-o mai mare măsură drept o reflectare

a Universului. Culorile care se scurg din toate părţile se adunau la un loc, dându-i omului culoare. Armonia universală era prezentă, sunetul ei străbătea făptura omenească, dându-i chip şi formă.

Omenirea de astăzi ar putea cu greu să înţeleagă ceva din cele pe care vechii iniţiatori în mistere le spuneau discipolilor lor. Căci astăzi, dacă cineva vrea să explice inima omenească ia un embrion şi analizează în ce fel se creează vasele de sânge, cum apare un fel de pompă din care se formează apoi inima. Desigur că vechii învăţaţi nu spuneau aceste lucruri discipolilor lor la iniţierea în mistere. Nu li s-ar fi părut ceva mai important decât felul în care se împleteşte un ciorap, deoarece rezultatele sunt destul de asemănătoare. Dimpotrivă, altceva avea o importanţă cu totul deosebită. Ei spuneau: Inima omenească este un produs al aurului care trăieşte pretutindeni în lumină, care izvorăşte din Univers şi formează de fapt inima omenească. (Vezi figura 6 şi tabla 4) Ei îşi reprezentau acest lucru astfel: lumina se ţese în Univers şi lumina poartă în sine aurul. Peste tot în lumină este aur, aurul roieşte în lumină. Şi în viaţa pământească, inima, după cum ştiţi, se reînnoieşte cu totul, în răstimp de şapte ani, nu din castraveţii şi salata şi friptura de viţel pe care le-a mâncat omul în acest răstimp, ci, aşa cum ştiau aceşti învăţaţi din vechime, inima se zideşte din aurul luminii. Iar castraveţii şi salata sunt numai un stimulent pentru ca aurul care roieşte în lumină din întregul Univers să zidească inima.

Fig. 5

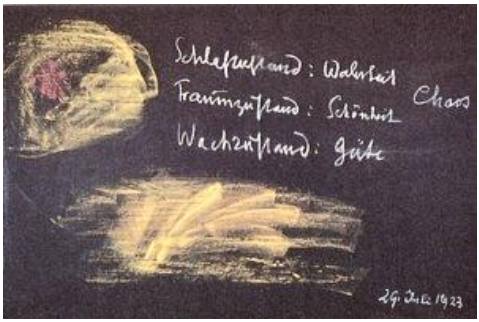

Tabla 4

Da, oamenii vorbeau altfel pe atunci, şi trebuie să fim conştienţi de acest contrast, căci va trebui să învăţăm din nou să vorbim în acel fel, însă la un alt nivel de conştiinţă. De exemplu, ceea ce a existat odinioară în domeniul picturii, dispărând apoi; ceea ce se picta prin inspiraţia primită din Univers, când încă nu se cunoştea gravitaţia, şi-a lăsat ultimele ecouri, de exemplu, în pictura lui Cimabue şi îndeosebi în arta iconarilor ruşi. Icoanele au fost pictate pornind de la ceea ce se mai primea pe atunci din lumea exterioară, din macrocosmos; ele sunt într-un fel bucăţi desprinse din macrocosmos. După aceea însă s-a ajuns într-un impas. Nu se putea merge mai departe pe acest drum, căci omenirea a pierdut această imagine a lumii.

Dacă ar fi fost vorba să se mai picteze aceste icoane printr-o participare interioară, nu numai ca rezultat al tradiţiei şi al rugăciunilor, ar fi trebuit să se ştie cum trebuie mânuit aurul. Felul cum era tratat aurul în imagini este unul dintre marile secrete ale picturii străvechi. Scoaterea în evidenţă a ceea ce se formează la om din fondul de aur, aceasta era esenţa picturii străvechi.

Există o prăpastie adâncă între Cimabue şi Giotto, căci Giotto a început ceea ce Rafael a dus apoi pe cele mai înalte culmi. Cimabue se baza pe tradiţie, Giotto era deja pe jumătate naturalist. El punea în evidenţă faptul că tradiţia nu mai era vie în suflete. Acum se lua în considerare omul fizic, nu mai era vorba de întregul Univers. Nu se mai putea picta aurul, trebuia pictată carnea.

Până la urmă s-a mers atât de departe pe această cale, încât pictura s-a transformat în ceea ce ne-a dat secolul al XIX-lea. Icoanele nu au greutate, icoanele sunt din afara lumii, sunt imponderabile. Astăzi nu mai pot fi pictate aşa, dar când au fost pictate în forma lor originară ele erau imponderabile.

Giotto a fost primul care a început să picteze lucrurile aşa încât să fie supuse legii gravitaţiei. De atunci încoace, toate lucrurile care sunt reprezentate au greutate chiar în imagine şi sunt pictate din exterior, iar culorile sunt puse pe ele aşa cum susţin fizicienii, care spun că la suprafaţa obiectelor culorile apar ca urmare a unor lungimi de undă diferite. În felul acesta gravitaţia a pătruns în artă. Numai că Giotto a făcut acest lucru într-o manieră estetică, cu măiestrie, iar Rafael a înălţat această măiestrie până pe culmi.

Aşa că acum se poate spune: Universalul s-a retras din oameni şi acum numai omul cu greutate mai poate fi văzut. Cât s-au mai păstrat unele simţăminte din timpurile vechi, s-ar putea spune că greutatea trupului a fost

oarecum mai mică, totuşi era o greutate. Atunci a apărut Madona, ca o contrapondere a icoanei. Icoana, care era imponderabilă, şi Madona, care are o greutate, dar în acelaşi timp este şi frumoasă. Frumuseţea şi-a mai păstrat-o. Dar icoanele nu se mai puteau picta, căci omul nu mai trăia în ele. Nu este adevărat că şi astăzi oamenii trăiesc viaţa icoanelor. De aceea şi arta icoanelor s-a transformat într-un fel într-un neadevăr sentimental. Este un drum înfundat în artă, icoanele au devenit schematice, au devenit tradiţionale.

Pictura lui Rafael, pictură care de fapt s-a clădit pe ceea ce a făcut Giotto din Cimabue, această pictură mai poate rămâne artă doar atâta vreme cât asupra ei mai străluceşte vechiul luciu al frumuseţii. Bineînţeles că au existat pictorii senini ai Renaşterii, care mai simţeau ceva din aurul care se învolburează în lumină şi au dat cel puţin tablourilor lor o strălucire care le venea din exterior, din razele aurului care roia în lumină.

Dar acest lucru nu s-a mai continuat. Aşa a apărut naturalismul. Şi aşa omenirea a rămas din punct de vedere al artei între două luntre, între icoană şi Madonă, şi a ajuns în situaţia să fie nevoită să descopere ce este culoarea pură, sunetul pur, cărora li se opune gravitaţia, li se opune calitatea de a putea fi măsurat, numărat, cântărit. Trebuie să învăţăm să pictăm plecând de la culoare. Deocamdată acest lucru se încearcă de-abia, incipient şi stângaci, dar nouă ne revine sarcina de a picta pornind de la culoare, de a trăi culoarea în sine, desprinsă de greutate. În acest domeniu trebuie să putem merge înainte cu convingere, mai ales cu convingere estetică.

Dacă urmăriţi ce s-a realizat în încercările simple din programul nostrum [Reproducerile pastelurilor şi acuarelelor realizate de Rudolf Steiner au apărut sub

îngrijirea Fundației pentru administrarea operei lăsate de Rudolf Steiner. (Nota red. germane.)], veți vedea că acolo, chiar dacă este numai un început, totuși începutul a fost făcut, pentru a scoate culorile de sub povara gravitației, de a trăi culoarea ca pe un element de sine stătător, de a face culorile să vorbească. Dacă acest lucru va izbuti, din elementele libere ale culorilor și sunetelor va apărea din nou o artă nesupusă gravitației, în opoziție cu concepția fizică antiartistică, care tinde să sufoce orice artă.

Da, stăm între două luntre, între icoană și Madonă, dar acum este timpul să ne ridicăm. Aici știința modernă nu ne poate ajuta. V-am spus că dacă ar fi numai după științele fizice ar trebui să stăm numai culcați. Dar acum trebuie să ne sculăm în picioare. Iar pentru aceasta avem neapărată nevoie de Știința spirituală. Aceasta cuprinde acel element vital care se ridică de la gravitație la culoarea imponderabilă, la realitatea culorii, de la constrângere până și în domeniul naturalismului muzical la arta muzicală liberă și așa mai departe.

În toate domeniile putem vedea un reviriment, o redeșteptare a omenirii. Deci trebuie să primim aceste impulsuri de a ne trezi, de a privi în jur, de a observa ce este și ce nu este, și unde se află chemarea de a păși mai departe. De aceea am dorit ca înainte de vacanța de vară prilejuită de plecarea mea în Anglia să închei cursurile cu aceste considerații, pe care vi le-am prezentat atât în aceste conferințe cât și în fața adunării delegaților. Aceste lucruri se înscriu deja în dinamica vremurilor noastre. Și este necesar ca acestea să pătrundă în mișcarea noastră așa cum am încercat să vi le deslușesc.

V-am arătat ce a ajuns să-și închipuie filosoful din vremurile noi, la ce duce acest intelectualism. Se imaginează o mașină imensă, așezată în centrul

pământului, din care, pornind de la pământ, lumea să se împrăştie în toate părţile Universului. El consideră că este aşa. Dar alţii sunt de altă părere.

Aşa că de pe diverse poziţii, de exemplu aşa cum am făcut ieri, arătându-vă cum noţiunile care acum treizeci-patruzeci de ani erau considerate ca foarte bine stabilite s-au destrămat cum se topeşte zăpada la soare în faţa teoriei relativităţii, am încercat să vă arăt că există peste tot premise care ne fac să ne îndreptăm către antroposofie. Filosoful Eduard von Hartmann spune aşa: Dacă lumea este aşa cum trebuie să ne-o reprezentăm, adică aşa cum şi-o închipuie el în spiritul secolului al XIX-lea, atunci ar trebui de fapt, deoarece nu o putem suporta în sine, să o extindem tot mai mult în Univers şi se pune numai problema dacă vom fi în stare să realizăm aceasta. Trebuie să dorim să vină astfel de vremuri, în care să putem risipi lumea în tot largul Universului. Deci relativiştii se îngrijesc de mai înainte ca oamenii să nu mai aibă nici un fel de noţiuni. Spaţiu, timp, mişcare, toate acestea se destramă, fără acestea omul poate ajunge la disperare, astfel încât poate să considere că în aceste condiţii cea mai bună rezolvare a situaţiei o constituie această împrăştiere în întregul Univers. Însă de fapt trebuie să ajungi să cunoşti limpede ceea ce constituie impulsurile caracteristice epocii noastre.

De aceea a trebuit să ţin aceste ultime conferinţe în felul în care le-am ţinut: arătând cum se răsfrânge în rândurile noastre viaţa culturală exterioară. A fost un apel să începem să deschidem ochii. Şi am încercat să structurez aceste conferinţe în aşa fel, încât din ele să se poată vedea aceasta: Societatea antroposofică trebuie să facă tot efortul ca să iasă din sectarism, să depăşească sectarismul. Aşa că ar fi de dorit, dragi prieteni, să folosiţi timpul celor câteva săptămâni în care trebuie să ne despărţim ca să reflectaţi

cum putem ieşi din acest sectarism. Căci altfel Societatea antroposofică se va adânci din ce în ce mai mult în sectarism. Şi există tendinţe foarte puternice de a nu abandona sectarismul, ci de a naviga în continuare tot mai mult în atitudini sectare.

Trebuie să ne preocupe ce posibilităţi putem găsi pentru ca să evităm sectarismul. Insist asupra acestui fapt, deoarece este extrem de necesar să insist. Am vrut prin aceasta să vă atrag atenţia, aşa cum am făcut în aceste ultime conferinţe, că trebuie să privim pretutindeni în lume, că nu trebuie să ne închistăm într-o sectă, ci trebuie să trăim în lume, cu ochii larg deschişi, cu simţ practic, să ne situăm în miezul lumii. Aceasta se poate realiza concomitent cu adâncirea cât de intensă în lumea spirituală. De aceea a trebuit să vă încunoştinţez că în zilele noastre a fost posibil ca un hindus, Rámanáthan, privind la cultura europeană să le spună europenilor: Aduceţi-vă învăţători din India care să vă vorbească despre Iisus, căci voi nu-l mai înţelegeţi deloc pe Iisus Christos. Începem să înţelegem aceste lucruri doar când ne apucăm să citim Noul Testament.

Atunci când ne închistăm în sectarism, aşa cum arată clar anumite tendinţe care s-au manifestat în cursul adunării delegaţilor, nu putem aduce la îndeplinire marea misiune a antroposofiei actuale, iar aceasta trebuie îndeplinită, căci este o problemă vitală pentru omenire.

Am dorit să mă adresez inimilor voastre în acest fel, înainte de a mă despărţi de voi pentru câteva săptămâni. La vremea potrivită veţi fi anunţaţi când se vor continua aceste cursuri. În săptămânile care urmează se vor prezenta în diferite localităţi din Anglia conferinţe şi reprezentaţii de euritmie.

Am dori să ne pregătim pentru această vacanţă de vară în aşa fel, încât în acest interval inimile noastre să fie deschise pentru receptarea corespunzătoare a următoarei probleme: Ce ar trebui să simţim, pentru ca dezvoltarea omenirii să se desfăşoare mai departe pe calea cea bună?

CONFERINŢA a IV-a

Londra, 2 septembrie 1923

Mă bucur din suflet că pot să prezint această conferinţă şi aici, la filiala noastră din Londra, după cele două manifestări atât de reuşite de la Ilkley [Localitate din Anglia, situată la N-V de Leeds, în Yorkshire, unde Rudolf Steiner a susţinut în august 1923 paisprezece conferinţe în ciclul ***Viaţa spirituală actuală şi educaţia***, GA 307, publicate la Stuttgart în 1957. (Nota red.)] şi Penmaenmawr [Localitate din Wales (Ţara Galilor), situată pe ţărmul Mării Irlandei. Aici Steiner a susţinut în august 1923 treisprezece conferinţe în ciclul ***Cunoaşterea iniţiatică***, GA 227, publicate la Dornach în 1960. (Nota red.)].

V-am mai spus cu prilejul altor conferinţe prezentate la această filială că omul, îndeplinindu-şi zi de zi, an de an, munca sa obişnuită pe acest pământ obţine de aici ceea ce îi este propriu sub aspect fizic, corporal, corporalitate, prin care el este legat fizic de existenţa pământească. Câtă vreme avem în vedere ceea ce ne înconjoară aici, în lumea fizică, în existenţa terestră, şi ceea ce se adaugă existenţei fizice prin propria noastră muncă, este de la sine înţeles că acordăm cea mai mare atenţie timpului pe care omul îl petrece pe pământ în stare de veghe. Dar am vorbit deja despre faptul că şi pentru ceea ce poate să fie omul în existenţa pământească este mai important ce i se întâmplă

în intervalul pe care îl petrece dormind în timpul vieţii sale pământeşti.

Atunci când, într-un moment oarecare al existenţei noastre pământeşti, privim înapoi la ceea ce ne mai putem aminti din trecut, excludem de fapt întotdeauna perioadele petrecute în somn, punem laolaltă tot ce am realizat sau ce ni s-a întâmplat în timpul zilei, în stare de veghe, şi facem într-un fel din toate acestea un tot unitar. Dar această unitate nu se va realiza niciodată dacă nu vom intercala aici şi intervalele de somn. Atunci când vrem să aflăm adevărata esenţă a omului, trebuie să dăm atenţie acestei stări de somn. Omul poate prea bine să spună: Nu ştiu nimic din ce se petrece în timpul somnului: Pe cât de adevărat este acest lucru când avem în vedere conştiinţa exterioară, pe atât de neadevărat este în realitate. Căci dacă am avea în urmă o viată care nu a fost niciodată întreruptă de somn, am fi ca nişte automate. Nu am fi entităţi spirituale, ci numai nişte automate.

Mai importante chiar decât stările de somn care se succed de la o zi la alta sunt, pentru ceea ce vă spun acum, perioadele de somn din timpul primei copilării, căci urmările acestui somn se simt toată viaţa, iar la ele se adaugă doar ca o completare ceea ce ne aduce din punct de vedere spiritual fiecare noapte din etapele ulterioare de somn ale vieţii. Am fi fost doar nişte automate dacă în copilărie am fi cunoscut lumea numai în stare de veghe, dacă am fi rămas tot timpul treji, n-am fi dormit niciodată, şi nu numai că am fi fost nişte automate, ci n-am fi avut nici măcar posibilitatea de a face ceva conştient în cadrul acestui automatism. N-am recunoaşte ca aparţinându-ne nici măcar ceea ce s-ar petrece în mod automat prin intermediul nostru. De aceea atunci când considerăm că nu ne aducem aminte ce s-a petrecut cu noi în timpul

somnului, nu avem întru totul dreptate. Când privim înapoi în felul acesta, eliminând permanent stările de somn din amintirile noastre, privind înapoi dincolo de nimicul din acele intervale de timp cât am dormit, vedem într-un fel sau altul evenimentele pe care le-am trăit în stare de veghe. De fapt, atunci când privim înapoi vedem în locul acelui timp în care am dormit nimicul. Dacă privim un perete alb şi într-o parte a sa nu este culoare, ci un cerc negru, vedem de asemenea nimicul: vedem întunericul sau, dacă de fapt nu este un cerc negru, ci o gaură dincolo de care nu este lumină, vedem această gaură. Vedem întunericul. Tot aşa vedeţi întunericul din vieţile voastre atunci când priviţi în trecut. Intervalele în care aţi dormit vă apar ca perioade întunecate ale vieţii. Şi acestor perioade întunecate ale vieţii, acestor neguri ale vieţii le spuneţi Eu. Nu aţi avea conştiinţa Eului dacă nu aţi vedea aceste zone de întuneric. O datoraţi nu faptului că aţi lucrat neîntrerupt de dimineaţa până seara, nu de aceea puteţi să vă spuneţi Eu; acest lucru îl datoraţi faptului că aţi dormit. Căci Eul, aşa cum ni-l reprezentăm în viaţa pământească, este această parte neguroasă a vieţii, golul, nonexistenţa. Şi atunci când analizăm aşa cum trebuie viaţa noastră, nu trebuie să spunem că ne datorăm conştiinţa de sine zilei, ci că o datorăm nopţii. Doar datorită nopţii ajungem la ceea ce ne face să fim oameni adevăraţi, căci altfel nu am fi decât nişte automate.

Atunci când ne întoarcem cu gândul spre epoca veche a evoluţiei omului pe pământ vedem că oamenii nu erau deloc nişte automate, deja existau anumite deosebiri între starea de veghe şi cea de somn, dar deoarece ei erau mai mult sau mai puţin legaţi de starea de somn şi în timpul zilei, în starea obişnuită de conştienţă, comportarea lor,

întreaga lor viaţă terestră, era mult mai mecanică decât viaţa de acum, din vremurile pe care le trăim noi.

Aşa că putem spune că Eul nostru propriu, adevărat, interior, nu îl putem nicidecum lua cu noi din lumea spirituală în această lume fizică pământească. El rămâne mereu în lumea spirituală. El se afla în lumea spirituală înainte de coborârea noastră în această existenţă pământească. Îl regăsim în lumea spirituală în răstimpul dintre momentul adormirii şi cel al deşteptării. El rămâne mereu în lumea spirituală. Atunci când în timpul zilei, având conştiinţa omenească de astăzi, ne considerăm un Eu, acest cuvânt „Eu“ indică ceva ce nu există în lumea aceasta fizică, ceva ce îşi are numai imaginea în această lume fizică.

Şi nu avem dreptate atunci când zicem: Eu sunt omul acesta puternic de pe pământ, mă aflu aici cu fiinţa mea reală. Corect este să spunem: Fiinţa noastră reală se află în lumea spirituală. Ceea ce se află pe pământ este o imagine, de fapt o reflectare a fiinţei noastre adevărate. Este mai corect să nu considerăm absolut deloc ceea ce se află aici pe pământ ca fiind omul real, ci doar ca fiind imaginea omului real.

Vă puteţi da seama mai clar de acest lucru, dacă vă imaginaţi următoarele: Închipuiţi-vă că dormiţi. Eul s-a îndepărtat de trupul fizic şi de cel eteric, corpul astral s-a îndepărtat de cel fizic şi de cel eteric. Însă Eul acţionează în sângele şi mişcările omului. Mişcările încetează atunci când Eul s-a îndepărtat în timpul somnului, însă ceea ce este în sânge continuă să acţioneze fără ca Eul să contribuie la aceasta. Trebuie doar să priviţi la corpul fizic şi vă veţi spune: Ce se întâmplă de fapt cu el în timp ce dormim? Căci sângele trebuie să fie pus în mişcare într-un fel oarecare de către ceva în timpul somnului, aşa cum ziua, în stare de

veghe, este pus în mişcare de Eu. Tot astfel se pune problema şi în ceea ce priveşte corpul astral, care este implicat în întregul proces de respiraţie. El părăseşte acest proces în timpul nopţii, însă respiraţia continuă. Deci şi în acest caz trebuie să existe ceva în interior care să acţioneze aşa cum o face corpul astral în viaţa din timpul zilei. Ne abandonăm prin plecarea corpului astral organele, ca de exemplu cele implicate în respiraţie, de fiecare dată când adormim. Abandonăm prin plecarea Eului forţele pulsatoare ale sângelui nostru. Ce se întâmplă cu ele în timpul nopţii? Atunci când trupul omului rămâne culcat în pat, iar Eul său părăseşte forţele care fac să pulseze sângele, în acestea pătrund entităţile din prima treaptă a ierarhiei: atunci Angeloii, Archangeloii şi Archaii trăiesc în organele în care în stare de veghe, în timpul zilei, trăieşte Eul. Iar în organele respiratorii pe care le-am abandonat prin faptul că trupul astral a ieşit din noi în timpul nopţii acţionează fiinţele din următoarea treaptă a ierarhiei: Exusiai, Dynamis, Kyriotetes [Vezi lucrarea lui R. Steiner ***Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică*** (GA 110), Editura Univers Enciclopedic, 1995. (Nota red.)].

Fapt este că atunci când adormim seara şi se produce ieşirea Eului şi a corpului nostru astral din corpul nostru fizic, îngerii, arhanghelii şi entităţile spirituale superioare pătrund în noi şi însufleţesc organele noastre, cât timp noi suntem afară, în intervalul dintre adormire şi trezire. Iar în ceea ce priveşte corpul eteric nu suntem în stare nici când nu dormim, în timpul zilei, să facem cele ce trebuie să fie făcute. Acestea trebuie să fie îndeplinite de către entităţile din cea mai înaltă ierarhie, Serafimii, Heruvimii şi Tronurile, chiar când ne trezim; aceştia rămân de fapt mereu acolo.

Şi acum să vorbim despre corpul nostru fizic. Dacă ar trebui să ne preocupăm noi înşine de fenomenele

impresionante, complexe, care se petrec în corpul nostru fizic nu numai că nu le-am face aşa cum trebuie, dar nici măcar nu am şti cum să procedăm, de unde să începem, am fi complet neajutoraţi. Ceea ce constituie aspectul anatomic exterior al corpului fizic, n-ar putea să pună în mişcare nici măcar un singur atom. Acest lucru le revine cu totul altor puteri.

Aceste puteri nu sunt altceva decât cele care au fost numite în vechime puterile trinităţii supreme, ale Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh, adevărata trinitate care trăieşte în corpul nostru fizic. Încât putem să spunem că pe parcursul întregii noastre vieţi pământeşti corpul nostru fizic nu ne aparţine; el nu-şi poate realiza evoluţia prin noi înşine. El este, aşa cum se spunea în vremurile de demult, adevăratul templu al Dumnezeirii, Dumnezeirea în trei strălucind. Corpul nostru eteric este locuinţa ierarhiei Serafimilor, Heruvimilor şi Tronurilor; organele noastre, care sunt atribuite corpului eteric, trebue să fie în grija Serafimilor, Heruvimilor şi Tronurilor. Iar organele fizice şi cele eterice, care în timpul nopţii sunt părăsite de către corpul astral, trebuie să fie îngrijite de cea de a doua ierarhie, Domniile, Puterile şi Stăpânirile. Organele care sunt abandonate de căre Eu se află în timpul nopţii în grija celei de a treia ierarhii, Îngerii, Arhanghelii şi Archaii.

Astfel activitatea este necontenită în om, dar aceasta nu i se datorează numai lui. Am putea zice că el locuieşte doar ca un chiriaş temporar, atunci când este în stare de veghe, în acest organism al său. În acelaşi timp acest organism al său este templul şi lăcaşul spiritelor din ierarhiile superioare.

Atunci când ne dăm seama de acest lucru, ne putem spune: Ne reprezentăm într-adevăr corect înfăţişarea exterioară a omului doar atunci când ne gândim că aceasta este o imagine, imaginea acţiunii tuturor ierarhiilor. Ele se

află acolo, în interior. Şi privind această alcătuire cu chip de om, cu toate particularităţile sale, privind şi celelalte corpuri de formă omenească, nu le apreciez aşa cum ar trebui dacă spun că aceasta este cutare sau cutare fiinţă, ci doar dacă spun că este imaginea acţiunii nevăzute, mai presus de simţuri, a tuturor ierarhiilor. Doar când privim lucrurile în felul acesta putem vorbi cum se cuvine, în detaliu, despre ceea ce altfel este conceput numai în mod extrem de abstract.

Se spune că lumea aceasta fizică nu este reală, că ea este Maya, şi că adevărul se află în spatele ei. Dar din aceasta nu poţi deduce mare lucru. Este numai un adevăr cu caracter general, este ca şi cum ai spune că pe câmp cresc flori. Aşa cum acest lucru nu-ţi spune nimic, dacă nu ştii ce fel de flori cresc pe câmp, tot aşa nu putem începe să ştim ceva despre lumea superioară decât dacă se poate pune concret în evidenţă cum este redată acţiunea acestei lumi superioare în ceea ce apare în exterior ca imagine, Maya, manifestare în lumea fizică, senzorială. Astfel că omul, luat ca întreg, judecat după viaţa sa pământească diurnă şi după viaţa pământească nocturnă, nu numai că se află în legătură cu ceea ce îl înconjoară aici, în existenţa terestră, sub aspect fizic-senzorial, ci este în legătură şi cu lumea spiritualităţii superioare. Şi aşa cum o anumită spiritualitate, pe care am putea să o numim inferioară, acţionează pe pământ în domeniul naturii, în regnul mineral, în cel vegetal şi cel animal, tot aşa ceea ce acţionează de la nivelul spiritualităţii superioare asupra oamenilor lucrează prin intermediul lumii aştrilor. Aşa cum omul, privit ca fiinţă unitară, se află în legătură aici pe pământ cu plantele şi animalele, cu apa şi aerul datorită existenţei sale fizice, tot aşa, ca fiinţă unitară, el se află în legătură şi cu lumea aştrilor, care de asemenea nu este

decât imaginea, manifestarea a ceea ce există în realitate, concret. Şi în realitate aici se află tocmai acele fiinţe din ierarhiile superioare. Atunci când omul îşi înalţă privirile spre stele, el priveşte în esenţă spre entităţile spirituale din ierarhiile spirituale, care lasă să coboare către el numai un fel de lumină simbolică care marchează prezenţa lor, pentru ca să existe şi în lumea fizică un semn al spiritualităţii de care este plin pretutindeni Universul.

Şi aşa cum aici pe pământ simţim dorinţa de a cunoaşte munţii, fluviile, animalele şi plantele, tot aşa ar trebui să simţim dorinta de a cunoaşte cu adevărat lumea stelelor. În realitate lumea stelelor este spirituală. La Penmaenmawr v-am vorbit câte ceva despre spiritualitatea Lunii, aşa cum ni se arată din spaţiul cosmic în această fază a evoluţiei Pământului.

Aşa cum de fapt, atunci când ne uităm la lună, nu o vedem niciodată pe ea însăşi, ci cel mult un contur vag în completarea secerii strălucitoare a lunii noi şi vedem de fapt numai lumina soarelui reflectată de suprafaţa lunii, nu luna în sine, tot aşa la noi pe pământ ajung numai puterile Universului reflectate de lună şi nu ceea ce trăieşte pe lună.

Faptul că luna ne trimite prin reflectare pe pământ lumina soarelui reprezintă numai o parte, o părticică infimă din atribuţiile lunii. În realitate ea reflectă spre noi ca o adevărată oglindă toate impulsurile fizice şi spirituale care acţionează asupra ei din Univers. Şi aşa cum nu putem vedea ce este în spatele oglinzii, tot aşa nu vedem niciodată interiorul lunii, însă acolo există o lume de spirite care dispune de o mare capacitate conducătoare. Aceste înalte forţe conducătoare şi alţi locuitori ai lunii au fost odinioară aici pe pământ, dar cu mai mult de cincisprezece mii de ani în urmă s-au retras de pe pământ, refugiindu-se în lună. Mai înainte şi luna arăta altfel sub aspect fizic. Nu trimitea

numai pur şi simplu lumina soarelui înspre pământ, ci îşi amesteca şi propria sa fiinţă în această lumină solară. Dar aceasta ne interesează mai puţin. Ceea ce trebuie să ne intereseze este faptul că astăzi luna se prezintă ca o fortăreaţă a Universului. Şi în această fortăreaţă locuiesc aceia care cu mai mult de cincisprezece mii de ani în urmă au depăşit destinul omenesc şi s-au retras împreună cu cei care conduc omenirea pe tărâmul lunar.

Au existat pe vremuri aici pe pământ fiinţe evoluate care nu luau forma fizică a corpului omenesc, aşa cum o fac oamenii de astăzi, ci trăiau într-un corp mai mult eteric, dar care au fost marii Învăţători şi Maeştri ai oamenilor de atunci de pe pământ.

Aceşti mari învăţători şi educatori ai omenirii, care pe vremuri au dat oamenilor pământeni străvechea înţelepciune, acea înţelepciune străveche, înaltă, uimitoare, din care se mai păstrează doar unele ecouri în Vede şi în Vedanta, trăiesc acum în interiorul lunii şi fac să se reverse pe pământ numai razele a ceea ce se află în spaţiul cosmic de dincolo de lună.

A mai rămas însă pe pământ ceva din forţele lunare: acestea sunt forţele de reproducere fizică a omului şi animalelor. Atunci când, odinioară, în vremea de demult a Atlanţilor, marii Învăţători ai omenirii s-au strămutat pe lună, după ce aceasta s-a desprins de pământ, a rămas aici numai ceea ce era pur fizic.

Deci atunci când ne ridicăm privirile spre lună o vedem cum este în realitate numai dacă înţelegem că acolo entităţile spirituale elevate care odinioară erau legate de pământ se preocupă astăzi să reverse asupra pământului nu ceea ce poartă în propria lor fiinţă, ci forţele fizice şi spirituale preluate din Univers. Cel care aspiră astăzi la înţelepciunea obţinută prin iniţiere, trebuie mai înainte de

toate să năzuiască ca prin această înţelepciune să ajungă să dobândească înţelegerea a ceea ce pot să-i spună, cu puterile lor superioare, aceste fiinţe lunare.

Aceasta este în felul ei o individualitate în largul Universului, o colonie, o aşezare; există şi altele la fel de importante, îndeosebi cele care aparţin sistemului nostru solar. Aş vrea să vă spun că la celălalt pol, în extremitatea opusă sub raportul modului de acţiune, se află pentru noi pământenii locuitorii lui Saturn.

Locuitorii lui Saturn au cu totul altă legătură cu Pământul decât locuitorii Lunii. Faptul că există o legătură l-aţi putut vedea din lucrarea mea ***Ştiinţa ocultă pe scurt***. Dar legătura nu este aceeaşi ca cea a fiinţelor lunare, ci aceste fiinţe de pe Saturn nu reflectă înapoi nimic din ceea ce se află în spaţiu. Lumina fizică a Soarelui este reflectată de Saturn doar în foarte mică măsură. Saturn se mişcă încet în jurul Soarelui, ca un pustnic singuratic, lipsit de strălucire. Dar ceea ce ne poate spune despre Saturn studiul astronomic exterior este cu totul nesemnificativ. Însemnătatea lui Saturn pentru oamenii de pe pământ iese la iveală în fiecare noapte, dar numai în imagini şi îndeosebi în viaţa ce se desfăşoară de la moarte şi până la o nouă naştere, când omul străbate prin lumea aştrilor în lumea spirituală, aşa cum am mai spus odată într-o conferinţă ţinută la această filială [Conferinţă ţinută la Londra în 30 august 1922, conţinută în GA 227. (Nota red. germane.)].

În actuala fază de evoluţie a omenirii omul nu-l întâlneşte pe Saturn însuşi, dar ajunge totuşi pe o cale ocolită la un loc cu fiinţe de pe Saturn. Astăzi nu voi insista asupra acestei căi ocolite. Dar este vorba despre faptul că în interiorul lui Saturn locuiesc fiinţe de mare desăvârşire, entităţi sublime, entităţi care se află în contact direct cu Serafimii, Heruvimii şi Tronurile, pentru care de fapt

Serafimii, Heruvimii şi Tronurile sunt fiinţele cele mai apropiate, fiinţele dinierarhia imediat tumătoare.

Aceste entităţi, aceşti locuitori ai lui Saturn nu revarsă de fapt nici un fel de raze de pe Saturn spre pământ şi nu dau oamenilor nimic din ceea ce se află în lumea exterioară, fizică. Dimpotrivă, fiinţele de pe Saturn străjuiesc memoria cosmică, amintirile cosmice. Toate înfăptuirile fizice şi spirituale ale sistemului planetar, tot ce s-a petrecut cu entităţile din sistemul nostru planetar, este păstrat cu fidelitate în memoria fiinţelor de pe Saturn. Fiinţele de pe Saturn privesc înapoi în amintire întreaga viaţă a sistemului planetar. Aşa cum noi putem privi înapoi în amintire întreaga noastră viaţă pământească mărginită, tot aşa fiinţele de pe Saturn, acţionând în ansamblu, au memoria cosmică a tot ce s-a petrecut în întregul sistem planetar, ca şi în fiecare fiinţă în parte. Şi toate forţeţe care trăiesc în aceste amintiri sunt active pentru oameni prin faptul că de la moarte şi până la naştere şi de asemenea în fiecare noapte, ca reprezentări, omul intră în legătură cu aceste fiinţe de pe Saturn. Prin aceasta în oameni acţionează forţele care emană de la aceste fiinţe de pe Saturn, care de fapt reprezintă interiorul cel mai profund al sistemului planetar. Căci aşa cum pe pământ amintirea este interiorul nostru cel mai profund, tot aşa ceea ce trăieşte pe Saturn este de fapt Eul cosmic interior cel mai profund al întregului sistem planetar.

Prin faptul că omul primeşte aceste influenţe, în viaţă se petrec evenimente a căror adevărată semnificaţie le rămâne oamenilor în cea mai mare parte necunoscută, dar care au un rol deosebit de mare în viaţa oamenilor. Ceea ce se petrece conştient în viaţă are în general o importanţă mult mai mică.

Când în viaţa noastră se petrece un eveniment deosebit, un eveniment capital – de exemplu, întâlnim pe omul cu care ne vom petrece împreună tot restul vieţii, sau alt eveniment de cea mai mare importanţă, şi privim în urmă cum am ajuns la acel eveniment –, vom vedea că ne apare clar că a fost ca un făcut, ca un plan care de multă vreme ne-a împins în calea acelui eveniment. Câteodată, pornind de la ceva care vi se întâmplă la treizeci sau chiar la cincizeci de ani, dacă mergeii înapoi pe firul vieţii vă daţi seama că aţi intrat pe calea care v-a adus la acest eveniment cu zece-doisprezece ani în urmă; după aceea toate s-au desfăşurat în aşa fel, încât până la urmă aţi ajuns la acel eveniment.

Persoanele care, îmbătrânind, privesc în urmă la viaţa care s-a scurs, dacă fac acest lucru cu înţelegere, sunt îndreptăţite să zică: Aici este o cauzalitate subconştientă. Suntem împinşi de forţe necunoscute către un eveniment sau altul.

Acestea sunt forţele lui Saturn, sunt forţe care au fost sădite în noi prin faptul că avem relaţii în felul în care v-am spus cu locuitorii din interiorul lui Saturn.

Pe de o parte de la Lună s-au mai păstrat pe pământ numai forţele fizice de reproducere, pe de altă parte prin Saturn ajung pe pământ forţele cele mai elevate, cosmico-morale. Iar Saturn este cel mai mare compensator al tuturor evenimentelor terestre. Şi în timp ce forţele lunare, aşa cum s-au păstrat pe pământ, au o oarecare legătură cu ceea ce se moşteneşte prin ereditate de la tată, de la mamă şi aşa mai departe, forţele lui Saturn au legătură cu viaţa noastră omenească prin ceea ce există în Karma noastră, ceea ce trece de la o reîncarnare la alta. Iar celelalte planete se interpun, mediază ceea ce este fizic şi ceea ce ţine de cea mai înaltă morală.

Între Lună şi Saturn se află Jupiter, Marte şi celelalte. În felul lor ele stabilesc o medie între ce introduc în viaţa omului din cele două extreme Luna şi Saturn: Luna prin faptul că şi-a retras fiinţele spirituale şi a lăsat să acţioneze pe pământ numai fizicul, forţele fizice de reproducere, iar Saturn ca cea mai înaltă ordine morală a Universului. Cele două acţionează împreună, deoarece între ele se află celelalte planete, conlucrând unele cu altele. Karma care se manifestă prin intermediul lui Saturn, ereditatea fizică intermediată de Lună ne arată dependenţa omului, pe măsură ce trece dintr-o viaţă pământească în altă viaţă pământească, de pământ şi de ceea ce se află în afara pământului, în Univers.

Vă daţi seama că ştiinţa fizică actuală, care se ocupă nurnai de existenţa pământească, nu poate să ne vorbească decât despre o mică parte din ceea ce se referă la om. Ea ştie destul de rnulte despre ereditate, dar nu îşi dă seama că acestea sunt forţele lunare rămase pe pământ, nu ştie să se refere la acţiunile din afara pământului şi nu cunoaşte absolut nimic despre ceea ce acţionează în viaţă dătorită Karmei, Destinului, ceea ce trece de la o viaţă pământească la alta şi care în esenţă este pus în mişcare, aşa cum circulă sângele prin corpul fizic, de către entităţi care poartă în sine vasta memorie a întregului sistem planetar şi a întâmplărilor ce s-au desfăşurat în trecut. Să ne uităm la noi înşine: suntem oameni doar pentru că avem memorie. Uitându-ne la sistemul planetar cu toate evenimentele fizice şi spirituale, atunci când vrem să dobândim înţelepciunea iniţiatică trebuie să ne spunem: Tot acest sistem planetar nu ar fi de fapt nimic în sine, dacă locuitorii lui Saturn nu ar fi păstrat neîntrerupt memoria, trecutul acestui sistem planetar, iar forţele care izvorăsc din această priveghere a trecutului nu ar fi coborât mereu

asupra oamenilor, astfel încât omenirea să trăiască într-o legătură cauzală vie, spirituală, morală de la o viaţă pământească la alta.

În viaţa pământească omul este îngrădit în limite foarte stricte în ceea ce realizează în mod conştient in relaţiile sale cu oamenii. Dar dacă avem în vedere ce se întâmplă de la moarte şi până la o nouă naştere, constatăm că raporturile sale cu alţi oameni care sunt şi ei lipsiţi de corp, care nu se află în corpuri fizice, se desfăşoară în cadrul unei sfere mai largi. De la moarte şi până când se naşte iar se poate spune că omul este câteodată mai apropiat de acţiunile lunare, alteori de cele ale lui Saturn sau Marte şi aşa mai departe, dar că aceste acţiuni se influenţează întotdeauna reciproc. Dacă în timpul existenţei pământeşti noi nu putem acţiona decât într-un spaţiu pământesc restrâns, de la om la om, de la moarte şi până la o nouă naştere se acţionează de la o planetă la alta. Atunci într-adevăr Universul este teatrul acţiunii omenesti şi al relaţiilor reciproce dintre oameni. Un suflet omenesc poate să se afle în domeniul lui Venus, un altul în domeniul lui Jupiter, de la moarte şi până când se naşte din nou, dar există interrelaţii de mai mare profunzime decât cele posibile în mod limitat pe pământ. Şi după cum în intervalul dintre moarte şi următoarea naştere spaţiile cosmice sunt scena pe care se desfăşoară relaţiile dintre sufletele omeneşti, tot aşa spiritele din ierarhiile superioare acţionează străbătând aceste distanţe cosmice. De aceea putem vorbi în cazul acesta nu numai de acţiunea unei categorii de entităţi – să zicem, locuitorii lui Venus sau ai lui Marte, ci putem să ne referim la o legătură dintre locuitorii lui Venus şi locuitorii lui Marte, la o legătură neîntreruptă, la o neîntreruptă deplasare a forţelor între locuitorii lui Marte şi cei ai lui Venus în Univers.

Şi tot ceea ce se petrece în Univers între locuitorii lui Marte şi locuitorii lui Venus, relaţiile reciproce necontenite, ceea ce trăieşte acolo în Cosmos, în Cosmosul spiritual, ca fapte ale lui Marte şi ale lui Venus care se potenţează reciproc, toate acestea la rândul lor au legătură cu oamenii. Aşa cum memoria lui Saturn are o legătură cu Karma omenească, aşa cum forţele lunare fizice rămase pe pământ sunt legate de capacitatea exterioară de reproducere, tot aşa ceea ce se petrece neîncetat în nevăzutul spiritualului între Marte şi Venus se află în relaţie cu ceea ce apare aici pe pământ ca grai omenesc. N-am putea să vorbim numai datorită forţelor fizice. Capacitatea aceasta de vorbire se răsfrânge înspre exterior din aceeaşi fiinţă a omului care îşi desăvârşeşte existenţa de la o viaţă pământească la alta, cea care are viaţă de la moarte şi până la următoarea naştere. Iar în intervalul dintre moarte şi o nouă naştere, când trăim ca fiinţe spirituale, intrăm şi noi în câmpul de acţiune a acestor conexiuni rodnice dintre Marte şi Venus, dintre locuitorii lui Marte şi cei ai lui Venus. Aceste forţe care se revarsă în toate părţile, aceste acţiuni concertate acţionează asupra noastră în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. După aceea se manifestă în imaginea fizică. Acesta este elementul care se exteriorizează din profunzimile devenirii umane în organele vorbirii şi cântatului.

N-am putea folosi organele noastre de vorbit şi de cântat, dacă ele nu ar fi stimulate fizic de acele forţe pe care le preluăm în profunzimea fiinţei noastre în intervalul dintre moarte şi noua naştere, din ceea ce se scurge ca un şuvoi în Cosmos între Marte şi Venus.

Aşa că în aţunile noastre zilnice stăm sub influenţa acelor forţe spre semnele cărora privim plini de admiraţie atunci când ne ridicăm privirile spre stele. Poate să privească aşa cum trebuie la stele doar acela care ştie că de fapt stelele

pe care le vedem strălucind în spaţiu sunt numai simbolurile vizibile în Univers ale unor făpturi spirituale cosmice care trăiesc în noi şi a căror imagine suntem.

În vremurile de demult omenirea a avut, printr-o capacitate atavic-instinctivă de clarviziune, o cunoaştere a acestor lucruri, dar treptat această concepţie s-a stins. Omul nu ar fi putut deveni liber dacă ar fi păstrat vechea concepţie. Străvechea cunoaştere s-a şters. În schimb în viaţa omenirii a pătruns marea taină a Golgotei. O fiinţă superioară dintre acelea care locuiesc în Soare le-a dat oamenilor nu direct cunoaşterea a ceea ce se petrece acolo, în lumea stelelor, ci puterea de a dobândi această cunoaştere.

Aceasta explică faptul că a existat o veche tradiţie gnostică aproape contemporană cu taina de pe Golgota, prin care această taină putea fi înţeleasă. Ea a dispărut însă încă din secolul al patrulea după Christos. Dar forţa care s-a pogorât pe pământ prin Christos a rămas. Omul poate face ca această forţă să devină activă în el atunci când, prin cele pe care ştie să le dezvăluie noua Ştiinţă spirituală, i se redeschide perspectiva asupra lumilor spirituale.

Prin această privire în lumile spirituale putem să ajungem la perceperea noii omeniri. Este interesant că acei oameni care au mai păstrat şi astăzi ceva din vechea înţelepciune intuitivă – care nu mai este de actualitate, în sensul cel mai propriu al cuvântului, şi trebuie înlocuită de o înţelepciurie conştientă –, acei orientali din diverse ţări asiatice care au mai păstrat ceva din această înţelepciune fiind oameni învăţaţi, cărturari, privesc de fapt spre Europa şi spre America cu desconsiderare. Ei sunt convinşi că până şi în starea de decădere în care se află astăzi străvechea lor înţelepciune asiatică, sau mai degrabă rămăşiţele acesteia, acestea sunt totuşi mai bune decât tot ceea ce înfăptuieşte cu atâta orgoliu civilizaţia occidentală. Şi este interesant că

a putut să apară o carte ca cea scrisă de un hindus din Ceylon: *The culture of the soul among western nations*. În această carte, referitoare la cultivarea sufletului în lumea occidentală, se spune nici mai mult nici mai puţin decât: La voi încă din evul mediu cunoaşterea lui Christos a murit. Nu mai aveţi o cunoaştere adevărată a lui Christos, căci doar aceia care pot să privească în lumea spirituată pot ajunge la cunoasterea adevărată a lui Christos. De aceea ar trebui să vă aduceţi învăţăţori din India sau de altundeva din Asia, care să vă înveţe creştinismul. Puteţi citi în această carte ce le spune europenilor acest hindus din Ceylon; Aduceţi-vă învăţători din Asia, care vor putea să vă spună ce este Christos cu adevărat. Învăţătorii voştri din Europa nu mai ştiu aceasta. De la sfârşitul evului mediu aţi pierdut ştiinţa de a-l înţelege pe Christos.

Dar europenii şi americanii şi-au redobândit curajul să privească într-adevăr către acele lumi spirituale in care poate fi recâştigată cunoaşterea lui Christos, poate fi dobândită înţelegerea lui Christos, căci Christos este fiinţa care s-a pogorât din lumile spirituale în existenţa pământească şi acest lucru nu poate fi conceput în adevărata sa esenţă decât dacă este conceput prin spirit. Dar pentru aceasta este nevoie ca aici pe pământ omul să înveţe cu adevărat să se vadă pe sine ca pe o imagine a unor entităţi spirituale şi a unor puteri spirituale. Aceasta se poate realiza cel mai bine când se asimilează în mod corespunzător concepţia pe care v-am prezentat-o la începutul acestei prelegeri, prin care omul priveşte la deşertăciunea întâmplărilor zilnice şi se convinge că Eul său nu se coboară din lumea spirituală, ci că ceea ce este în lumea fizică este numai o imagine, deci că Eul său nu se află în lumea fizică. Este ca şi cum ar vedea o gaură în timp, care îi apare întunecată. Aceasta este ceea ce el numeste Eu.

Omul ar trebui să se convingă de acest fapt extrem de semnificativ, astfel încât amintindu-şi de trecut să-şi rememoreze viaţa şi să-şi spună: Da, văd în amintire evenimentele curente, dar în mijlocul lor este mereu ceva întunecat, ca o gaură. Ceea ce este în întuneric este ceea ce numesc Eu în conştiinţa mea obişnuită. Dar trebuie să mă fac cunoscut altcuiva. Iar pe acest altcineva l-am descris în câteva cuvinte, pe care ar putea să şi le graveze în suflet fiecare om contemporan ca pe un fel de meditaţie pentru dobândirea Eului, făcând din ce în ce mai des ca aceste cuvinte să ne impulsioneze. Aceste cuvinte ar putea suna aşa:

Privesc în întuneric:
În el se iveşte lumina,
Lumina plină de viaţă.
Ce este această lumină care străluceste în întuneric?
Sunt eu însumi în adevărul meu.
Această realitate a Eului
Nu pătrunde în existenţa mea pământească.
Sunt numai imaginea sa.
Însă o voi regăsi
Atunci când
Cu dorinţă în spirit
Voi răzbate dincolo de porţile morţii.

Transpunându-ne în mod repetat prin această invocaţie în starea de meditaţie în faţa întunericului, putem să ne lămurim că de fapt aici pe pământ noi nu suntem decât o imagine a ceea ce nu coboară niciodată din fiinţa noastră adevărată în existenţa terestră, dar că în acest întuneric prin străduanie spirituală poate să apară o lumină în care ne putem recunoaşte: această lumină suntem noi înşine, în adevărata noastră înfăţişare.

RELATARE DESPRE ACTIVITATEA ŞI IMPRESIILE DIN CĂLĂTORIA ÎN ANGLIA LĂCAŞURILE DE CULT. CERCUL DRUIZILOR. ŢARA GALILOR CA PĂSTRĂTOR AL SPIRITUALULUI

Dornach, 9 Septembrie 1923

Dragii mei prieteni, în această seară aş dori să vă povestesc câte ceva despre călătorie, pentru ca apoi, mâine, să mai ţin o conferinţă – deoarece săptămâna viitoare trebuie petrecută la Stuttgart – referindu-mă cu acest prilej la ceva care se leagă poate mai mult cu lucrurile pe care le voi expune şi astăzi din punct de vedere al conţinutului, decât de descrierea călătoriei.

Călătoria a început cu Ilkley, acolo unde urma să fie ţinut un curs de pedagogie în nordul Angliei [Nota 1], curs care avea drept conţinut metodica şi didactica şcolilor Waldorf, în legătură cu civilizaţia prezentului. Ilkley se află în nordul Angliei şi este o localitate cu circa 8000 de locuitori. În prezent există în Anglia tendinţa de a ţine în lunile de vară, ca să spunem aşa, cursuri de vară în astfel de locuri şi această sesiune a avut la început tot forma unor astfel de cursuri de vară.

Cursul urma să fie însoţit de ceea ce am dezvoltat în privinţa artistică drept euritmie din Mişcarea antroposofică, şi el urma să fie însoţit şi de ceea ce puteau oferi şase dintre cadrele noastre didactice Waldorf sprijinindu-se în pe ceea ce s-a spus în fiecare conferinţă.

Ilkley este un loc care, deşi este considerat pe bună dreptate un loc pentru popasuri de vară, se află în vecinătatea nemijlocită a acelor oraşe care îl situează pe

om de-a dreptul adânc în ceea ce este în timpurile noastre cultura industrial-comercială. În apropiere nemijlocită se află Leeds şi mai sunt şi alte localităţi, de exemplu Bradford, şi nici Manchester nu este departe, – acestea sunt oraşe ce reflectă întru totul viaţa ce poate rezulta din prezent. Ai într-adevăr acolo o impresie care îţi comunică limpede cât de intens are nevoie prezentul de o influenţă spirituală; o influenţă spirituală care nu se limitează însă la a da ceva oamenilor individuali pentru nevoile lor sufleteşti individual-personal directe. Desigur că este întru totul justificat ca oamenii să vadă Mişcarea antroposofică tocmai în această lumină, dar acum vorbesc de simţirile care ţi se impun într-adevăr de către actuala lume exterioară.

Vedeţi dumneavoastră, iubiţii mei prieteni, este totuşi aşa că oamenii ar simţi drept ceva extraordinar, aş spune, drept ceva paradoxal culturii noastre, dacă cineva ar recomanda să se amestece în hrana omenească produse minerale nedigerabile – să zicem, oarece minerale, pietre, ş.a.m.d. –, aşadar ca oamenii să privească drept ceva posibil să se adauge nisip sau ceva asemănător în hrana omenească. Suntem constrânşi, din reprezentările pe care ni le facem asupra organismului omenesc, să ne imaginăm acest fapt drept imposibil. Numai acela care poate privi mai adânc în alcătuirea lumii şi în corelaţiile Universului – asta trebuie spus din adevărata simţire şi adevăratul sentiment antroposofic – acela resimte în mod deosebit o reunire de case şi fabrici în acest stil, care, ca să spunem aşa, nu dă chiar nimic nevoilor estetice ale omului – aşa cum, de exemplu, este cazul la Leeds, unde case incredibil de negre sunt înşiruite una lângă alta în mod abstract, unde de fapt totul arată ca şi cum ar fi o condensare a celui mai negru praf de cărbune, care s-a concentrat şi a apărut formând

case, în care oamenii îşi instalează locuinţele. Resimţi, dacă priveşti acestea într-adevăr în legătură cu dezvoltarea culturii, cu dezvoltarea civilizaţiei întregii omeniri numai cu aceeaşi dispoziţie ca cele pe care tocmai le-am spus despre nisipul din stomac, simţi în aşa fel încât, de fapt, trebuie să spui: Este la fel de imposibil pentru civilizaţia omenească ca aşa ceva să se instaleze pe durată în întregul mers al evoluţiei omenirii, şi ca civilizaţia omenească să poată progresa lăuntric cumva în cazul acesta.

Acum, nu este de loc vorba ca ai putea vreodată fi un reacţionar pe baza antroposofiei. Desigur că nu trebuie să vorbeşti în sens negativ despre aceste lucruri. Aceste lucruri au rezultat chiar din viaţa întregii evoluţii a Pământului. Dar ele sunt posibile în evoluţia omenirii numai dacă sunt pătrunse, îmbibate de o adevărată viaţă spirituală, dacă viaţa spirituală pătrunde realmente tocmai în aceste lucruri şi le poate înălţa, măcar treptat, până la un fel de estetică, astfel încât oamenii să nu se abată pe deplin de la omenescul lăuntric prin aceea că aceste lucruri survin în dezvoltarea culturii.

Şi aş dori să spun: Chiar dintr-o asemenea trăire rezultă tocmai cea mai absolută necesitate a pătrunderii impulsurilor spirituale în civilizaţia prezentă. Aceste lucruri nu pot fi concepute doar în sensul unor idei generale pe care şi le face omul, ci ele trebuie înţelese într-adevăr în legătură cu ceea ce este în lume. Dar trebuie ca omul să aibă interes faţă de ceea ce este în lume!

Ilkley însuşi este un loc care în împrejurimile sale pe de o parte poartă ca atmosferă a sa tocmai apropierea acestor alte oraşe pur industriale, dar care pe de altă parte are ceva realmente peste tot, dar numai ca urme, în resturile ce zac de jur-împrejur ale dolmenelor, ale vechilor altare ale druizilor, are orişicât ceva ce aminteşte de

vechea spiritualitate, care nu are nicio urmaşă directă. Este, aş spune, mişcător, să percepi atunci când pe de o parte ai chiar impresia pe care tocmai am descris-o şi atunci când, pe de altă parte, urci o colină în această regiune întru totul îmbibată de reminiscenţele acestor impresii, şi găseşti acolo, în locurile extrem de caracteristice, oriunde s-ar afla ele, resturile vechilor altare de jertfă cu semnele corespunzătoare – este ceva extraordinar de mişcător. Astfel, tocmai în apropiere de Ilkley este o asemenea colină, iar sus se află o astfel de piatră, şi pe această piatră este impregnată în esenţă – lucrurile sunt ceva mai complicate –, dar în esenţă este ceea ce este desemnat drept svastică (vezi tabla 5, stânga sus), impregnat pietrelor depozitate pe atunci în diverse locuri, şi care indică ceva cu totul deosebit: indică modul în care în aceste lăcaşuri preoţii druizi [Nota 2] erau plini de acele gânduri care, spunem noi, erau creatoare de cultură în aceste regiuni cu 2-3 milenii înainte. Căci dacă păşeşti acum într-un astfel de lăcaş, dacă stai în faţa unui astfel de bloc de stâncă cu semnele gravate pe el, atunci încă vezi şi astăzi întreaga situaţie, că stai în acelaşi loc în care stătea cândva preotul druid şi unde el simţea gravarea acestui semn în aşa fel încât îşi exprima în acest semn conştienţa sa, pe care o avea din demnitatea, calitatea sa:

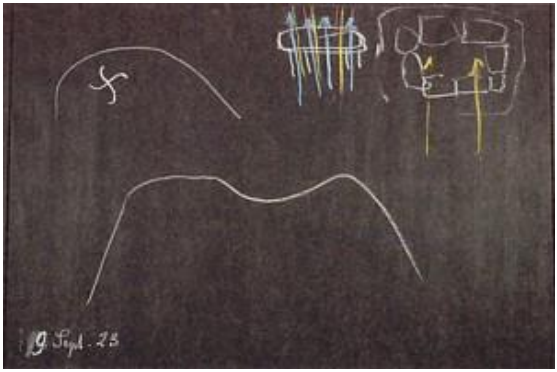

Tabla 5

Căci ce citeşti în acest semn, dacă stai în faţa unei astfel de pietre? Citeşti cuvintele care erau în inima preotului druid: Iată aici, ochiul senzorialului vede munţii, vede lăcaşurile oamenilor; ochiul spiritului, floarea de lotus, floarea de lotus care se roteşte – căci svastica este semnul ei – el priveşte în inimile oamenilor, priveşte în interiorul sufletului. Şi prin această vedere aş dori eu să fiu legat cu aceia care-mi sunt încredinţaţi drept comunitate. – Aşa cum citeşte omul dintr-o carte un text scris, tot aşa citeşti oarecum aceasta, stând în faţa unei astfel de pietre.

Acesta este cu aproximaţie mediul în care a fost ţinută întrunirea de la Ilkley. Ea a constat în aceea că dimineaţa ţineam întotdeauna conferinţele, care încercau de data aceasta înainte de toate să extragă pedagogia şi didactica Waldorf şi din întreaga evoluţie istorică a artei educaţionale. De data aceasta am pornit de le modul cum a crescut arta educaţiei în cultura greacă din viaţa greacă în general, cum de aici se poate prelua (aspectul) că, de fapt, pentru şcoală nu trebuie inventat nimic ca metode şi practici deosebite, ci că şcoala trebuie să intermedieze ceea ce este conţinut în cultura generală.

Căci este întru totul aşa că nu este corect atunci când, de exemplu, în şcolile de copii mici se născocesc practici

deosebite în stilul lui Fröbel [Nota 3] – însă eu nu vreau deloc să-l critic pe Fröbel! –, pentru a face una sau alta cu copiii, practici care nu sunt legate de viaţa culturală generală şi nu au crescut din aceasta. Ci corect este atunci când cel care exercită arta educaţiei se află direct în interiorul vieţii culturale generale, are simţ şi sensibilitate pentru aceasta, şi apoi aduce în metodele de educaţie din viaţa nemijlocită cele în care omul care va fi educat urmează să crească mai târziu.

Şi aşa am vrut să arăt cum trebuie să crească pedagogia şi didactica chiar din viaţa noastră, dar acum pătrunsă de spirit. Aceasta a dat posibilitatea să arunc lumină dintr-un alt punct de vedere asupra metodei şcolii Waldorf. Ceea ce tocmai am amintit, a fost doar punctul de pornire; a fost vorba apoi de a aduce lumină asupra pedagogiei Waldorf, pe care dumneavoastră o cunoaşteţi.

A avut loc apoi o reprezentaţie de euritmie a copiilor de la şcoala Kings-Langley [Nota 4] şi reprezentaţii de euritmie în teatrul de acolo, de la Ilkley, ale euritmiştilor care au venit împreună cu noi. Probabil că ar fi fost mai bine dacă acestea din urmă ar fi avut loc mai întâi, pentru ca şi din ordonare să se fi putut vedea imediat cum creşte şi ceea ce este cultivat în şcoală ca euritmie din euritmia ca o artă ce se află în interiorul vieţii culturale. Or acum, aceste lucruri vor deveni familiare în viitor, astfel încât şi în privinţa rânduielii exterioare să se poată da o imagine a ceea ce vrem de fapt.

În al treilea rând, ca să spunem aşa, s-au înşiruit performanţele acelora care în calitate de cadre didactice ale şcolii Waldorf au venit împreună cu noi. Şi aici trebuie spus într-adevăr că lucrurile au fost întâmpinate cu cel mai mare interes imaginabil. Trebuie să spun că, de exemplu, modul în care cele expuse de Dr. von Baravalle [Nota 5] au

avut ceva extraordinar de mişcător pentru acela care se preocupă de dezvoltarea şcolii Waldorf. Atunci când oamenii au văzut cum îşi expunea Dr. von Baravalle concepţiile sale geometrice în modul în care se aplică ele pentru copii, expuse pur şi simplu după metoda pe care dumneavoastră ar trebui să o cunoaşteţi din cartea sa despre metodele fizice şi matematice, şi cum apoi, aş spune, după o dezvoltare artistic-matematică – din transformarea şi metamorfoza suprafeţelor – a reieşit dintr-o dată cu un dramatism interior teorema lui Pitagora, după ce ascultătorii au fost conduşi aşa, pas cu pas, şi de fapt nu ştiau prea bine încotro duc toate acestea, a fost deplasat un număr de suprafeţe până când, la sfârşit, prin deplasarea suprafeţelor, pe tablă a devenit vizibilă limpede teorema lui Pitagora. A fost o uimire lăuntrică la acei spectatori, care au constat din profesori, o dezvoltare dramatică a gândurilor şi sentimentelor şi aş spune o sinceră entuziasmare faţă de ceea ce intră astfel ca metodă în şcoală, încât a avut într-adevăr ceva mişcător – aşa cum, în general, ceea ce au expus profesorii noştri a stârnit cel mai extraordinar interes imaginabil. Am dus cu noi lucrări ale elevilor, care constau în lucrări plastice, în confecţionarea de jucării, picturi ş.a.m.d. – a stârnit cel mai mare interes atunci când s-a descris cum lucrează copiii la ele, cum se integrează aceasta în întregul plan de învăţământ al şcolii.

Modul în care va fi predată muzica, care a fost interperetată de domnişoara Lämmert [Nota 6], a stârnit cea mai mare atenţie imaginabilă, ca şi expunerile Doctorului Schwebsch [Nota 7]. Stilul pătrunzător, plin de iubire al Dr. von Heydebrand [Nota 8], apoi cel plin de forţă al dr. Karl Schubert [Nota 9], toate acestea sunt lucruri care au arătat într-adevăr că este posibil să se aducă ceea ce

este esenţa şcolii Waldorf într-un mod intuitiv înaintea sufletelor unui colectiv didactic. Domnişoara Röhrle [Nota 10] a predat apoi euritmie pentru diverşi oameni, ceea ce a constituit o bună întregire, astfel încât totul era reunit de-a dreptul bine şi din punct de vedere pedagogic. Îmi este îngăduit să spun aceasta deoarece eu nu am avut nicio participare la conceperea programului. Toate acestea au fost concepute de prietenii noştri englezi, astfel încât acolo s-a oferit o foarte frumoasă sinteză a disciplinelor pedagogice de predare.

De-a lungul întregii sesiuni s-a format apoi un Comitet care şi-a stabilit drept sarcină să întemeieze o şcoală autonomă, după modelul şcolii Waldorf, şi în Anglia. Perspectivele sunt, de fapt, foarte bune, ca o astfel de şcoală să se poată forma ca şcoală-cămin de zi, pe lângă şcoala Kings-Langley, care s-a declarat deja anul trecut, după conferinţele de la Oxford [Nota 11], pregătită să preia în sine metodica Şcolii Waldorf. După cum am spus, copiii de la şcoala Kings-Langley au fost cei care au expus în teatrul din Ilkley ceea ce au învăţat ei la euritmie. Interesul şi modul în care au fost primite aceste lucruri, ca şi modul plin de înţelegere cu care au fost primite reprezentaţiile de euritmie constituie ceva care te poate umple deja cu o mare satisfacţie. – Aceasta a fost prima jumătate a lui august, până pe 18 august. Apoi ne-am dus dincolo, la Penmaenmawr [Nota 12].

Penmaenmawr este un loc aflat în Nordwales, pe coasta vestică a Angliei, acolo unde se află în faţă insula Anglesey, şi acest Penmaenmawr este un loc cum de fapt nu putea fi altul mai bun în acest an pentru această activitate antroposofică. Căci acest Penmaenmawr este umplut de atmosfera astrală ce poate fi direct vieţuită, în care s-a configurat ceea ce a pornit de la serviciul cultic

druid, ale cărui urme pot fi urmărite pretutindeni. El se află chiar pe malul mării, după cum am spus, acolo unde este situată insula Anglesey; la aceasta duce un pod care este construit în mod genial din punct de vedere tehnic. Pe una din părţi se înalţă, peste tot, coline şi dealuri la Penmaenmawr, şi pe aceste dealuri se găsesc presărate peste tot aceste resturi ale aşa-numitelor altare de jertfă, cromlehuri ş.a.m.d.; peste tot sunt acolo urmele acestui vechi serviciu cultic druid.

Aceste amenajări cultice individuale, dacă-mi este îngăduit să le numesc aşa, risipite pe ici, pe colo, sunt aparent dispuse în modul cel mai simplu. Dacă sunt privite dintr-o parte, ele sunt pietre rânduite într-un pătrat sau într-un dreptunghi, iar o piatră se află deasupra. Dacă sunt privite de sus, aceste pietre ar sta aşadar astfel (tabla 5, desen dreapta sus), şi deasupra se află o piatră care delimitează întregul, formând o cămăruţă.

Desigur că astfel de lucruri au fost şi monumente funerare. Dar aş dori să spun că funcţia de mormânt funerar era pretutindeni legată în vremurile vechi de funcţia unui cult care merge cu mult mai departe. Şi atunci nu vreau să mă reţin în a exprima ceea ce ne poate învăţa un asemenea lăcaş de cult.

Vedeţi dumneavoastră, aceste pietre delimitează aşadar un fel de cămăruţă; deasupra se află o piatră acoperitoare. Această cămăruţă este, într-un anumit fel, întunecoasă. Aşadar atunci când razele soarelui cad deasupra, lumina fizică exterioară nu pătrunde înăuntru. Dar lumina solară este pretutindeni umplută şi de iradiere spirituală. Această revărsare spirituală merge mai departe, ea pătrunde în acest spaţiu întunecat. Iar preotul druid, datorită iniţierii sale, avea posibilitatea să vadă prin pietrele druide şi să vadă şi curgerea spirituală care

mergea în jos, deci nu lumina fizică a Soarelui – căci aceasta era obturată –, ci ceea ce trăieşte sufletesc-spiritual în lumina fizică a Soarelui. Şi aceasta îl inspira în privinţa a ceea ce se revărsa apoi în înţelepciunea sa în privinţa Cosmosului spiritual, în privinţa Universului. Aşadar acestea nu erau numai lăcaşuri mortuare, erau lăcaşuri de cunoaştere.

Dar şi mai mult decât atât. Dacă în anumite timpuri ale zilei era cazul pe care tocmai l-am descris, se poate spune: în alte momente ale zilei era în schimb celălalt caz, când de la Pământ se întorceau curenţi (săgeţile în sus), care puteau fi observaţi când Soarele nu bătea deasupra, şi în care trăia ceea ce erau calităţile morale ale comunităţii preoţilor, astfel încât în anumite momente preotul putea să vadă cum erau calităţile morale ale enoriaşilor săi. Lui îi arătau aşadar atât spiritualul ce curgea în jos, cât şi spiritualul ce curgea în sus, ceea ce îi îngăduia să se situeze într-un mod cu adevărat spiritual în întregul său cerc de acţiune (tabla 5, desen mijloc, sus).

Aceste lucruri desigur că nu sunt consemnate în ceea ce împărtăşeşte ştiinţa actuală despre aceste lăcaşuri de cult. Dar în fapt este aşa, că acolo se pot vedea lucrurile nemijlocit, pentru că realmente puterea impulsurilor – a impulsurilor acţiunii preoţilor druizi pe vremea când erau vremurile lor bune –, această forţă a fost atât de puternică, încât şi astăzi mai trăiesc deplin aceste lucruri în atmosfera astrală de acolo.

Am putut apoi vizita şi un alt tip de locaş de cult, împreună cu dr. Wachsmuth [Nota 13]: Pentru acesta se merge de la Penmaenmawr circa o oră şi jumătate pe un munte. Sus este ca un fel de vâlcea. Din această vâlcea ai o perspectivă liberă minunată asupra mulţilor înconjurători, şi chiar şi asupra delimitării vâlcelei de propriul munte.

Acolo sus, în această vâlcea, am găsit ceea ce poate fi desemnat drept locaş al cultului solar propriu-zis al vechilor druizi. Acesta este aşa încât pietrele corespunzătoare sunt rânduite împreună cu cele care le acoperă; pretutindeni există urmele acestora (tabla 5, desen jos).

Imaginaţi-vă lucrurile aşa: Aceste lăcaşuri de cult nu au nici un spaţiu interior. Acolo sus, foarte apropiate unul de altul, avem două asemenea cercuri de pietre druidice. Atunci când Soarele merge pe drumul său de zi desigur că umbrele acestor pietre cad în modurile cele mai diferite, şi atunci se poate distinge, să spunem, când Soarele trece prin constelaţia Berbecului, umbra Berbecului, apoi umbra Taurului, apoi umbra Gemenilor, ş.a.m.d. Dacă descifrezi aceste lucruri dobândeşti şi astăzi încă o bună impresie a modului cum din diferitele umbre date de soare, calitativ diferite, ce rezultau în aceste cercuri druidice de piatră, preotul druid putea să citească tainele Universului din ceea ce trăia mai departe în umbra provocată de Soare, când lumina fizică a Soarelui era reţinută, astfel încât realmente în interior era conţinut unul dintre ceasurile cosmice ce exprima tainele lumii. Căci erau întru totul semne ce rezultau în umbrele aruncate acolo, semne care vorbeau despre tainele Universului, despre tainele cosmice.

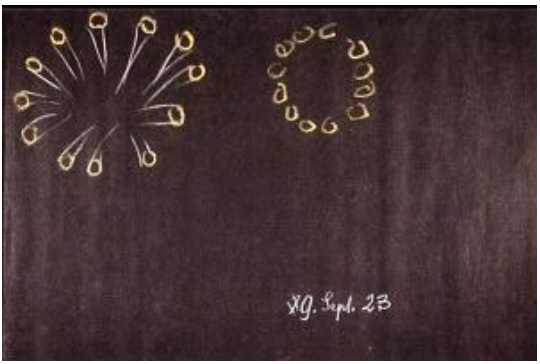

Tabla 6

Cel de-al doilea cerc era apoi ca un fel de control, de verificare a ceea ce rezulta din primul cerc. Dacă te-ai fi urcat într-un avion şi te-i fi îndepărtat într-atât de mult încât distanţa dintre aceste două cercuri ar fi dispărut, privind în jos ai fi avut de fapt, din aceste două cercuri druide de piatră, ceea ce este planul Goetheanumului nostru.

Toate acestea se află acolo, aşadar acolo unde se află în apropiere şi insula Anglesey, pe care s-au desfăşurat multe dintre cele conţinute în relatările despre regele Artus. Centrul activităţii regelui Artus s-a aflat ceva mai la sud, dar şi aici s-au desfăşurat multe lucruri care ţineau de acţiunea regelui Artus. Toate acestea au dat atmosferei astrale din Penmaenmawr ceva care face tocmai din acest loc în mod limpede unul deosebit, un loc despre care se poate spune: dacă vorbeşti despre ceva spiritual, eşti nevoit să vorbeşti în imaginaţiuni. La imaginaţiuni este aşa încât – atunci când sunt formate în decursul expunerilor – în atmosfera astrală dinăuntrul civilizaţiei actuale aceste imaginaţiuni dispar foarte repede. Atunci când încerci să expui spiritualul, lupţi încontinuu împotriva dispariţie imaginaţiunilor. Trebuie să prezinţi aceste imaginaţiuni, dar ele se atenuează foarte curând, astfel încât este mereu

necesar să produci din nou aceste imaginaţiuni, pentru a le avea dinainte. Atmosfera astrală ce rezultă acolo din aceste lucruri este aşa încât acolo, la Penmaenmawr, este ce-i drept ceva mai dificil să formezi imaginaţiunile, dar această dificultate duce în schimb la o mare uşurare a vieţii spirituale, pentru că aceste imaginaţiuni, după ce au fost formate, se comportă pur şi simplu ca şi cum ar fi înscrise în atmosfera astrală, astfel încât ele rămân înăuntrul ei. Acolo ai peste tot sentimentul, atunci când formezi imaginaţiuni ce redau expresiile lumii spirituale, că ele rămân pe loc în atmosfera astrală de acolo. Şi tocmai prin această situaţie îţi este amintit în mod aşa viu cum au ales aceşti preoţi druizi lăcaşurile lor deosebite, acolo unde ei au putut, aş spune, să graveze în mod eficace în atmosfera astrală ceea ce le revenea să modeleze în imaginaţiuni din tainele Universului. Astfel încât realmente simţi ca un fel de adevărată trecere, aproape ca trecerea unui prag, atunci când, venind de la Ilkley – care se află, aşadar, chiar în apropierea industrialismului şi mai prezintă doar foarte uşoare urme ale vechiului timp al druizilor – intri în ceva care este pur şi simplu spiritual în prezentul actual nemijlocit. Toate acestea sunt spirituale.

Putem deja spune: Acest Wales este un petic deosebit de Pământ. Acest Wales este în ziua de azi păstrătorul unei vieţi spirituale extraordinar de intense, care constă, desigur, în amintiri, dar în amintiri reale, care dăinuie. Astfel încât, de fapt, se poate spune: Posibilitatea de a vorbi în acest loc doar despre antroposofie – nu în ceea ce priveşte ramurile antroposofiei, cele care depind de antroposofie, ci eminamente despre antroposofie, despre interiorul antroposofiei, o consider ca fiind una dintre cele mai importante etape din dezvoltarea vieţii noastre antroposofice.

Meritul de a fi organizat aceasta în dezvoltarea vieţii antroposofice îi revine acţiunii estrem de intuitive şi energice a domnului Dunlop [Nota 14], care mi-a expus planul în acest sens cu ocazia prezenţei mele în Anglia de anul trecut, şi care s-a ţinut apoi de acest plan şi l-a adus şi la îndeplinire. A fost planificat din capul locului ca în această lună august să aducem în acest loc antroposofie pură împreună cu euritmie.

Domnul Dunlop a mai avut şi un al treilea impuls, care însă a fost imposibil de îndeplinit, şi ne este îngăduit să spunem: Ceea ce a fost posibil, a devenit de fapt posibil numai prin modul cu adevărat inspirat spiritual de a alege acest loc. Este, cred, destul de important să ne punem o dată dinaintea sufletului faptul că există asemenea locuri excepţionale pe suprafaţa Pământului, unde într-o asemenea amintire vie ce dăinuie, este viu ceea ce a fost cândva viu în calitate de cult solar, spre pregătirea primirii creştinismului în Europa de Nord şi de Vest.

Conferinţele au fost înainte de amiază; după-amiezile au fost în parte destinate ca participanţii să poată vedea la faţa locului această atmosferă astrală şi legătura ei cu amintirile lăcaşurilor de jertfă, dolmene ş.a.m.d.; serile au fost umplute cu discuţii despre teme antroposofice şi cu reprezentaţii de euritmie. Au fost cinci astfel de reprezentaţii la Penmaenmawr, care au fost primite pe de o parte cu o adevărată mare cordialitate, pe de altă parte cu cel mai intens interes. Ascultătorii erau în parte antroposofi, dar în parte a fost şi un public neantroposofic. A fost din belşug aşa – cum se întâmplă într-o ţară muntoasă ce se învecinează cu marea – că de la o oră la alta să avem mereu frumoasa alternanţă dintre o aproape rupere de nori şi strălucirea luminoasă a Soarelui, ş.a.m.d. Am avut, de exemplu, o seară – amenajarea exterioară era

aproape ca acest atelier de tâmplărie – în care am ajuns într-adevăr printr-un fel de rupere de nori la o reprezentaţie de euritmie, la începutul căreia oamenii mai stăteau încă cu umbrelele deschise în sală, fără să se lase însă abătuţi din entuziasmul lor. A fost aşadar întru totul ceva care, după cum am spus deja la Penmaenmawr, poate fi desemnat într-adevăr drept un capitol foarte important în istoria Mişcării noastre antroposofice.

O întrunire a fost dedicată discutării problemelor pedagogice şi la Penmaenmawr. Şi cu această ocazie aş dori să menţionez acum şi următoarele, pe care le puteţi citi deja în mica expunere pe care am dat-o în «Das Goetheanum». Când am ajuns în Anglia, la Ilkley, mă aştepta o carte, «Education through Imagination» [Nota 15], Educaţia prin imaginaţiune, pe care am parcurs-o fugitiv la început şi care m-a captivat extraordinar imediat; o carte desemnată de unul dintre prietenii noştri ca fiind una dintre cele mai importante cărţi din Anglia. Autoarea ei este d-ra McMiller. Aceeaşi personalitate a fost apoi cea care a prezidat întâlnirile în prima seară şi în următoarele seri la Ilkley. Miss McMillan a ţinut cuvântarea de deschidere. A fost înălţător să vezi frumoasa entuziasmare şi focul sincer interior faţă de arta educaţiei la această doamnă. Şi de o satisfacţie deosebit de puternică a fost totodată pentru noi faptul că tocmai această doamnă susţine pe deplin ceea ce poate fi realizat într-o artă a educaţiei avută în vedere într-adevăr cu seriozitate prin metodica şcolii Waldorf.

Apoi în decursul zilelor următoare am citit cartea mai departe şi am rezumat impresiile mele în articolul din ultimul «Goetheanum» [Nota 16]. Apoi am putut, doamna doctor şi cu mine, să şi vizităm în ultima luni locul de activitate al acestei doamne deosebite la Deptford, în

apropiere de Londra, în apropiere de Greenwich. Acolo se află, aş spune, stabilimentul de îngrijire şi educaţie al domnişoarei McMillan [Nota 17]. Ea primeşte în acest stabiliment de îngrijire şi educaţie copii din cele mai de jos, din cele mai sărace straturi sociale; ea se străduieşte să mai aibă şi copii de vârste mai mari. În ziua de azi ea are în şcoală 300 de copii; cu 6 copii a început cu mulţi ani în urmă, astăzi sunt 300. Aceşti copii sunt preluaţi la vârsta de doi ani, vin din cercuri murdare, mizere, sunt bolnavi, subnutriţi sau foarte prost hrăniţi – dacă îmi este îngăduit să spun, rahitici, având tifos şi chiar şi altele, mai rele. În ziua de azi vezi în zonă un fel de barăci şcolare, aşa cum sunt cele de la şcoala Waldorf – barăci nu ca actuala noastră casă clădită îmbelşugat, ci barăci provizorii –, dar ele sunt foarte frumoase acolo, amenajate îngrijit. Ele se află într-o grădină, dar este suficient să faci câţiva paşi de la oricare din acele porţi şi atunci poţi compara populaţia care trăieşte pe stradă în murdărie şi o mizerie cumplită, din care provin aceşti copii, cu ceea ce se face din aceşti copii.

În primul rând amenajările băilor sunt exemplare. Acesta este principalul. Copiii vin la ora 8 şi pleacă seara, aşadar în fiecare seară se întorc acasă. Îngrijirea începe dimineaţa în primul rând cu o baie. Apoi începe un fel de predare; totul este făcut cu o nemăsurată dăruire, cu un simţ de abnegaţie impresionant, zguduitor; totul este organizat într-un mod practic impresionant. Deoarece Miss McMillan este şi de părere că în toate acestea trebuie să pătrundă cândva pedagogia Waldorf, trebuie să spunem deja: putem privi şi la acestea din acest punct de vedere cu deplină satisfacţie – chiar dacă poate în ziua de azi am dori altfel unele lucruri în metodică; dar pentru început aceasta nu intră deloc în considerare în comparaţie cu acest simţ al sacrificiului. Lucrurile sunt mereu în dezvoltare. Căci este

cu adevărat important cât de civilizaţi devin aceşti copii, ceea ce se vede în special în timpul mesei, când sunt conduşi la masă, unde se servesc singuri, unde mâncărurile sunt servite tot de unul dintre copii. Ce poate face simţul practic se vede de exemplu din aceea că pentru o întreagă săptămână acest, aş spune, extraordinar de părintesc „ospăţ" al copiilor, la care ai lua parte cu multă plăcere, revine pe săptămână la 2 şilingi şi 4 pence. Extraordinar de practic este organizat totul. Minunat a fost, de exemplu, cum au fost chemaţi apoi copiii mai mari, care se află deja de mai mulţi ani în acest aşezământ, şi ne-au reprezentat o lungă scenă din «Visul unei nopţi de vară» a lui Shakespeare, visul nopţii de Sânziene, realmente cu o largă cordialitate şi chiar cu o anumită stăpânire a tehnicii dramatice. Modul în care au expus copiii aceasta a avut ceva măreţ, mişcător, impresiv şi impresionant, cu o adevărată stăpânire lăuntrică a elementului dramatic.

Şi această reprezentare a «Visului unei nopţi de vară» a lui Shakespeare s-a desfăşurat aproximativ în acelaşi loc unde şi-a reprezentat Shakespeare însuşi cândva cu trupa sa piesele pentru Curte. Căci în apropiere de Greenwich se afla Curtea princiară a reginei Elisabeta. Acolo, în încăperile pe locurile cărora se află astăzi clasele şcolii şi alte încăperi, despre care voi vorbi imediat, locuiau chiar oamenii de la curte ai reginei Elisabeta şi, venind de la Londra, Shakespeare a trebuit să-şi reprezinte acolo dramele pentru oamenii de la Curte. În acelaşi loc ne-au reprezentat nouă copiii aceste piese ale lui Shakespeare.

Şi în aceeaşi zonă, legată de acest aşezământ de educaţie şi îngrijire, este o clinică pentru copii, din nou pentru cei mai săraci dintre cei mai săraci. În fiecare an trec 6000 de copii prin această clinică – nu simultan 6000, ci anual. Conducătoarea acestei clinici este tot Miss

McMillan. Astfel încât acolo, într-o regiune cu adevărat sărăcită şi murdară, într-o zonă îngrozitoare, o personalitate lucrează cu toată energia şi, de fapt, într-un mod măreţ din perspectiva a ceea ce înfăptuieşte ea acolo.

De aceea a fost pentru mine o profundă satisfacţie atunci când Miss McMillan şi-a exprimat intenţia ca, atunci când va fi cumva posibil, cel devreme de Crăciun, să viziteze şcoala noastră Waldorf din Stuttgart, împreună cu câţiva colegi din colectivul său didactic. Acest colectiv didactic [Nota 18] este extrem de plin de dăruire. Vă puteţi imagina că îngrijirea unor astfel de copii, cu ceea ce tocmai v-am caracterizat, nu este chiar ceva uşor. De aceea, am fost profund satisfăcut că tocmai această personalitate sa fost cea care a prezidat conferinţele de la Ilkley, şi apoi, la Penmaenmawr – unde ea a venit în cele câteva zile pe care şi le-a putut rupe – inaugurând o discuţie pe teme pedagogice, la care au vorbit Dr. von Baravale şi Dr. von Heydebrand. Astfel, ceea ce s-a desfăşurat în Penmaenmawr şi ceea ce a fost legat de acestea, a fost ceva foarte satisfăcător.

Ca să spun aşa, ultima parte, cea de-a treia, au fost apoi zilele de la Londra. Pentru ceea ce era în primul rând sarcina mea la Londra, a venit şi doamna dr. Wegman [Nota 19]. Trebuia să prezentăm în faţa unui număr de medici englezi metoda şi esenţa străduniilor noastre medicale antroposofice. Fuseseră invitaţi 40 de medici, care s-au şi prezentat în cea mai mare parte în casa dr. Larkins [Nota 20]. Am putut vorbi în două conferinţe [Nota 21] mai întâi despre natura deosebită a remediilor noastre în corelaţia lor cu fenomenele maladive şi entitatea omului. Şi apoi, în cea de-a doua conferinţă, am putut da o bază de tip fiziologic-patologică despre funcţiile omului; apoi am putut expune ceva despre modurile de acţiune ale

remediilor individuale, din nou în raport cu această argumentare – analizând acţiunea remediului pe bază de antimoniu, efectele vâscului ş.a.m.d. – şi cred că putem să ne spunem pe drept cuvânt că probabil oamenii au întâmpinat lucrurile cu o bună înţelegere şi în cercuri mai largi, lucru care s-a arătat prin faptul că numărul consultaţiilor la care a fost solicitată doamna dr. Wegman a fost de-a dreptul mare. Astfel că s-a afirmat şi această latură a acţiunii antroposofice.

Încheierea a format-o o reprezentaţie de euritmie la Royal Academy of Art, care – se poate deja spune aceasta – a avut un succes extraordinar. Încăperea nu este deosebit de mare, dar nu numai că s-au vândut toate locurile, ci au trebuit chiar să fie şi refuzaţi oameni. Euritmia a fost primită deosebit de entuziast. Se poate spune, de fapt, despre euritmie: oriunde ajunge, ea răzbate. Numai dacă nu ar fi în timpul actual piedici atât de extraordinar de mari! Tocmai când pe de o parte priveşti la tot ce se oferă acolo, de exemplu chiar tendinţa întreprinderilor de la Ilkley de a face să se nască un fel de şcoală Waldorf în Anglia, priveşti totuşi pe de altă parte cu o mare îngrijorare, ce nu te poate părăsi în ziua de azi, la ceea ce, aş spune, te întâmpină ca răspuns imprecis, dureros, atunci când te întrebi: În Germania atât de cumplit de periclitată acum, ce se va alege de Şcoala Waldorf, de la care, de exemplu, au pornit străduniile noastre? Nu spun aceasta atât din cauza aspectului pecuniar al lucrurilor, ci din cauza relaţiilor extrem de periclitate în cadrul Germaniei. Aici sunt deja unele lucruri faţă de care trebuie să ne spunem: Dacă lucrurile merg aşa în continuare, cum merg acum, atunci abia dacă ne putem imagina unde trebuie să se ajungă tocmai cu străduniile Şcolii Waldorf.

Dacă lucrurile merg în continuare, aşa cum se prezintă ele acum, aşa cum rezultă ele din ceea ce tocmai se petrece, la urma-urmelor abia dacă va exista vreo posibilitate să duci mai departe în mod neprimejdios aceste lucruri prin starea de confuzie actuală. Ai această inimă grea când vezi cum sunt aceste lucruri, şi cum de fapt în ziua de azi toate lucrurile se petrec în lume din miopie şi fără ca oamenii să aibă vreo presimţire că la dezvoltarea culturală trebuie să participe curenţi spirituali, şi că, de fapt, în cele mai largi cercuri oamenii s-au dezobişnuit de orice interes direct faţă de lucruri, de orice pătrundere temerară în lucruri. În fond, dorm cu toţii în privinţa lucrurilor care atacă atât de cumplit rădăcina devenirii terestre şi omeneşti. Omenirea doarme. Oamenii se vaită cel mult despre lucruri atunci când sunt direct atacaţi. Dar lucrurile nu merg fără dezvoltarea de mari idei! Şi în lume există o asemenea obtuzitate faţă de impulsurile care trebuie să intervină: oamenii fie că nu vor să audă nimic în această privinţă, fie se simt neconfortabil în lume atunci când li se indică aşa ceva, aşa cum se indică acum situaţia periclitată din Europa Centrală. Oamenii se simt neconfortabil, nu vorbesc cu plăcere despre aceasta, sau îşi schimbă culoarea într-un anumit mod şi împing lucrurile astfel încât vorbesc mereu despre lucruri neesenţiale, despre vină şi altele asemănătoare. Cu aceasta, oamenii se eliberează de aceste lucruri care le stau în gât. Poziţia omenirii în ziua de azi faţă de evenimentele generale din lume este ceva care poate trece cumplit de dureros printr-un suflet. Acest somn general în privinţa culturii, care câştigă o răspândire tot mai mare, este, în fond, ceva teribil de jalnic. Realmente nu există conştienţa faptului că Pământul în ziua de azi, în civilizaţia sa, formează o unitate, chiar în cazul unor evenimente elementare – despre care

nu vreau să vorbesc acum aici, dar ele s-au petrecut totuşi – cum ar fi tragedia japoneză cutremurătoare, pricinuită de natură [Nota 22]. Atunci când compari modul în care priveau oamenii cu un timp relativ scurt în urmă la aceste lucruri şi cum le privesc ei în ziua de azi, aceasta are deja ceva care îţi asează într-adevăr, iar şi iar, în faţa sufletului necesitatea de a indica cât de imperios necesară este trezirea omenirii.

Aceasta stă fireşte mereu în faţa ta, exact atunci când vezi, pe de altă parte, ceea ce ar putea deveni dacă oamenii ar acorda interes, dacă oamenii ar ajunge să ia lucrurile aşa cum sunt, dacă nu le-ar lua după împărţirea în ţări, în state, ci în sens omenesc general! Atunci când vezi, pe de o parte, ce ar putea deveni în felul acesta, şi vezi, pe de altă parte, cum din cauza somnolenţei generale, este aproape imposibil să devină ceva din ele, aceasta pune de fapt, aş spune, în cea mai mare măsură, semnătura epocii noastre actuale. Aşa stau lucrurile – nu poţi vorbi deloc despre unul, fără ca să rezulte şi cealaltă imagine în context.

Am vrut să vă dau cu aceasta astăzi, iubiţii mei prieteni, un fel de descriere a călătoriei. Mâine voi vorbi despre chestiuni ale vieţii spirituale care se află într-un context mai îndepărtat şi care la rândul lor sunt conţinut antroposofic.

Mâine la ora 8 va avea loc conferinţa mea; marţi la ora 8 va avea loc aici o reprezentaţie de euritmie.

CONFERINŢA a V-a

Dornach, 10 septembrie1923

Aş dori acum, pentru a clarifica consideraţiile expuse ieri, să rememorez ceea ce v-am spus în conferinţele ţinute înainte de călătoria mea în Anglia, referitor la entităţile spirituale din sistemul nostru planetar. Era vorba de ceva ce vă este de mai multă vreme cunoscut din cele expuse în lucrarea mea ***Ştiinţa secretă pe scurt***. Ştim deja ce conexiuni strânse există între evoluţia Pământului pe de o parte şi cea a Soarelui şi Lunii pe de altă parte. În diferite împrejurări Ştiinţa spirituală pe scurt este una dintre ele; v-am arătat că într-un trecut foarte îndepărtat Soarele, Luna şi Pământul, ca şi toate celelalte planete, de care însă nu ne ocupăm acum, formau un întreg, deci că trebuie să vorbim oarecum de o desprindere, de o îndepărtare, mai întâi a Soarelui din acest întreg – Soare, Lună, Pământ – iar apoi mult mai târziu, de separarea Lunii.

Toate aceste lucruri au desigur un aspect exterior, într-o oarecare măsură accesibil simţurilor. Dar ele au şi un aspect interior, anume faptul că de fiecare dintre acestea – de Soare, de Lună – se leagă anumite entităţi care s-ar putea spune, o dată cu despărţirea Soarelui de Pământ, s-au desprins şi ele din acest întreg şi au dobândit în Cosmos o cu totul altă existenţă. Aşa încât în evoluţia ulterioară a Pământului putem vorbi nu numai despre un Soare care după separare îşi exercită acţiunea fizică şi acţiunea eterică asupra Pământului, ci atunci când avem în vedere partea spirituală a Cosmosului trebuie să vorbim despre locuitorii Soarelui, fiinţele solare care fuseseră anterior legate de existenţa terestră, iar acum în afara lumii pământene duc o viaţă superioară, mult mai sublimă.

Tot aşa s-au petrecut lucrurile şi cu cei care ar putea fi numiţi locuitorii Lunii. Şi trebuie să observăm, atunci când analizăm latura spirituală a acestor evenimente cosmiee, că şi în cadrul evoluţiei Pământului a existat odinioară o înţelepciune străveche. Dar această înţelepciune străveche nu era reprezentată de noţiuni abstracte care pluteau în aer, ci provenea de la entităţi care, deşi nu aveau un corp fizic aşa cum îl concep oamenii, comunicau totuşi cu oamenii datorită capacităţilor de clarviziune dezvoltate intuitiv în oameni; această înţelepciune provenea de la acele entităţi care, după ce Luna s-a detaşat ca un corp separat de Pământ, şi-au continuat existenţa pe Lună. Aşa încât, după cum am mai spus, trebuie să vorbim de faptul că în interiorul individualităţii lunare, nu în lumina pe care o reflectă Luna după ce o primeşte de la Soare şi nici în ceea ce reflectă Luna din ce a primit din Univers, ci chiar în interiorul acestei individualităţi lunare, trăiesc fiinţe care odinioară, printre oameni, au fost iniţiatoarele înţelepciunii străvechi. Sunt acele personalităţi care au intrat în legendă, de care ne vorbesc miturile, îndeosebi mitologia, şi care au căpătat o înfăţişare simbolică care depăşeşte posibilitatea de cuprindere a unei conştiinţe normale: străvechii înţelepţi spre care ne întoarcem cu uimire privirile, atunci când descoperim că ei sunt, chiar şi sub aspect exterior, elementul real pe care se bazează miturile şi legendele, în a căror străveche înţelepciune capacităţile intelectuale ale omenirii moderne nu pot pătrunde decât cu mari eforturi, dezvoltând din nou imaginaţia, inspiraţia şi intuiţia. Cu toate acestea, din toate câte au fost odinioară legate de pământ, mai rămâne încă cel puţin în sânul omenirii ceva, un fel de amintire inconştientă. Şi de aceea în diferite epoci ale evoluţiei civilizaţiei omeneşti, printre care se numără şi

civilizaţiile antice, întâlnim în simţirea omenească, în întreaga stare sufletească a oamenilor asemenea amintiri inconştiente, aşa încât atunci când analizăm aceste civilizaţii putem vorbi de civilizaţii cu caracter solar şi de civilizaţii cu caracter lunar. Acestea sunt întru câtva amintiri conştiente despre unele forţe naturale care au acţionat în trecut în mod mai amplu asupra omului. Iar ce a primit atunci omul de la ele este acum doar ca un adaos care aminteşte de forţele de creştere, de forţele de organizare internă.

Acum, având în minte cele spuse de mine înainte de plecarea în Anglia, putem să facem legătura cu cele pe care vi le-am relatat ieri, şi pe baza ideilor astfel dobândite putem să pătrundem puţin în ceea ce am numit, privind mai mult din afară aceste lucruri, cultura druidică, ale cărei urme s-au păstrat în mod atât de evident tocmai în regiunile încare a avut loc ciclul precedent de conferinţe.

Zadarnic ne întrebăm în prezent, cu metodele ştiinţei exoterice, ce concepţie asupra sufletului au avut de fapt aceşti preoţi druizi, pe care am putea la fel de bine să-i numim învăţaţi druizi, căci această expresie se potriveşte cu situaţia de atunci, deşi bineînţeles atunci nu exista această expresie. Ce dădea viaţă impulsurilor prin care ei îşi conduceau comunităţile?

Ceea ce ne spune de obicei istoria, chiar foarte frecvent, reflectă doar ceea ce era caracteristic în perioadele de decădere, de declin. Ceea ce vreau să vă prezint eu acum se referă la ceea ce a fost înaintea acestui declin, în vremea de înflorire a acestei culturi. Căci aceste cromlehuri [Cromleh (din celt. *kroum* = curbă şi *lech* = piatră sfântă), monument megalitic alcătuit din mai multe pietre aşezate vertical, dispuse în cercuri concentrice sau tangente. (Nota red.)], aceste felurite cercuri solare, despre care v-am vorbit ieri, ne

sugerează, prin ceea ce sunt ele în realitate, ce se petrecea în vremea de înflorire a misterelor druide. Chiar şi acum putem în anumită măsură, cu posibilităţile pe care ni le pune la îndemână Ştiinţa spirituală antroposofică, să deslușim felul şi maniera în care acţionau aceşti preoţi. Dintr-un punct de vedere, ei erau totul pentru popoarele lor, sau mai bine zis pentru triburile lor. Ei erau o autoritate în domeniul vieţii religioase – în măsura în care în acele vremuri se putea vorbi despre așa ceva. Ei erau o autoritate în domeniul impulsurilor sociale. Dar tot ei erau competenţi şi, de exemplu, în practicile terapeutice din acele vremuri. Concentrau într-o singură persoană ceea ce apoi s-a despărţit în mai multe ramuri ale vieţii şi civilizaţiei omeneşti.

Privim așa cum trebuie cultura druidică – căci o putem numi așa –, dacă considerăm esenţial ceea ce a pătruns până la noi dintr-o perioadă anterioară celei care își găsește ecou în tradiţiile mitologice ale nordului, legate de numele de Wotan sau Odin. Numele lui Wotan se leagă în esenţă de o epocă mai recentă decât cea de înflorire a culturii druidice. În ceea ce am putea numi sfera de gândire în care s-a conturat numele divinităţii Wotan sau Odin trebuie să vedem ceva care îşi are originea în răsărit, intr-o arie de mistere aflată în apropierea Mării Negre şi care apoi şi-a revărsat conţinutul său spiritual dinspre răsărit spre apus prin întemeierea în felurite moduri a unor noi sanctuare de practicare a misterelor, dinspre Marea Neagră către Occident.

Toate acestea au strălucit într-o cultură care trebuie numită în cel mai profund înţeles sublimă, străvechea înţelepciune, cunoaşterea druidică. Această înţelepciune druidică era de fapt un ecou neştiut, un fel de amintire inconştientă a ceea ce primea Pământul de la Soare şi de la Lună, înainte ca Soarele şi Luna să se fi despărţit de

Pământ. Iniţierea în misterele druidice era în esenţă o iniţiere solară, corelată cu ceea ce putea deveni întelepciunea lunară prin iniţiere solară. Pe ce calcule se baza construirea acestor cromlehuri, a acestor cercuri ale druizilor? Din cele spuse ieri v-aţi dat seama că în esenţă ele erau destinate să reprezinte în chip spiritual relaţia dintre Pământ şi Soare. Când privim la un dolmen [Dolmen (din bretonă, *dol* = masă; *men* = piatră) - monument megalitic alcătuit din una sau mai multe lespezi orizontale sprijinite pe alte pietre aşezate în poziţie verticală (Nota red.)] izolat ne dăm seama că este ca un fel de instrument prin care este eliminată influenţa exterioară, fizică, a Soarelui, aşa încât un iniţiat înzestrat cu clarviziune să poată observa ceea ce rămâne din această acţiune solară în spaţiul neluminat. Preotul druid urmărea proprietăţile interne ale luminii solare, aşa cum ajunge aceasta pe pământ şi cum este reflectată iarăşi de la suprafaţa pământului în spaţiul universal, prin intermediul megaliţilor. Aşa cum vă spuneam, se crea un spaţiu întunecat datorită pietrelor înfipte în pământ, deasupra cărora se afla o altă piatră în chip de acoperiş, iar în acest spaţiu întunecat, datorită puterii de a vedea prin piatră, era posibil să se observe tocmai esenţa spirituală a luminii solare.

Deci preotul druid, stând dinaintea altarului, se concentra de fapt asupra proprietăţilor interne ale solarităţii, de care avea nevoie, căci din ele se revărsa în el ceva încărcat de înţelepciune, în aşa fel încât această înţelepciune avea încă un caracter de forţă a naturii – de care avea nevoie pentru a conduce comunitatea sa.

Trebuie să aveţi clar în minte faptul că vorbim de o vreme în care nu puteai să te uiţi în calendar pentru a vedea dacă a venit timpul potrivit pentru semănat, dacă trebuie să încredinţezi gliei un soi de sămână sau altul. Calendarul rezulta din ceea ce deducea preotul din

activitatea solară. Nu puneai mâna pe o carte pentru ca să știi cum va fi vremea. Singura carte care exista era lumea însăsi. Iar literele care alcătuiau cuvinte erau rezultatul observării acţiunii soarelui asupra diverselor lucruri instalate ca repere. Atunci când vreţi să aflaţi ceva, căutaţi într-o carte; preotul druid urmărea felul în care acţiona soarele asupra cromlehului său. Acolo descifra el tainele Universului. Din rezultatele acestor observaţii deducea când trebuie să fie semănate grânele sau secara. Acestea sunt doar unele exemple. Pentru tot ceea ce urma să fie făcut, se descifrau impulsurile venite din Univers. Impulsurile importante, de care era nevoie pentru realizarea calendarului anual, reieşeau din observaţiile făcute asupra umbrei lăsate de cercul druidic. Deci în acele timpuri, când nu exista nimic din produsele inteligenţei omeneşti, exista numai Universul. Iar în loc de tipogiafii erau cromlehurile, pentru a transmite tainele pe care le cuprinde Universul.

Aşa că omul, citind în acest fel din cartea cosmică, se afla în prezenţa solarităţii. Iar de cealaltă parte se afla principiul lunar. Forţele care erau concentrate în lună fuseseră iniţial legate de pământ. Dar ele nu s-au retras fără a lăsa vreo urmă. Au lăsat ceva şi pe pământ. Dacă nu ar exista decât forţe solare, ar apărea numai celule care proliferează, care cresc, elemente vii mai mari sau mai mici, cu caracter celular. Diversitatea, conformaţia nu sunt datorate forţelor solare, ci forţelor lunare, care acţionează în interacţiune cu forţele solare.

Şi lucrurile se desfăşurau astfel încât în timp ce preotul druid se expunea forţelor ce se manifestau în cercul său, în cromlehul său, nu obţinea numai o impresie abstractă ca cea pe care o avem noi astăzi când pătrundem, în felul nostru, pe cale intelectuală, în spiritual, ci forţele

solare îi vorbeau de-a dreptul. În umbră, influenţa solarităţii sprituale acţiona direct şi mult mai intens decât impresiile senzoriale care acţionează astăzi asupra noastră, căci se afla în legătură cu forţe mult mai puternice. În timp ce preotul se afla în sanctuarul său şi urmărea această solaritate, în timpul observaţiei i se modifica respiraţia: îşi pierdea ritmul, se uniformiza, încât se trecea fără pauză de la o inspiraţie la alta. Trăia, cu ceea ce era ca om, prin respiraţie, în ceea ce se afla acolo ca acţiune solară. El obţinea nu o ştiinţă abstractă, el obţinea ceva care acţiona în el aşa cum acţionează circulaţia sângelui, ceva care pulsa în interiorul lui, care impulsiona firea sa omenească până şi în domeniul fizic. Dar această acţiune care-i pătrundea până în fizic era de natură spirituală. Şi această stimulare interioară pe care o resimţea era de fapt ştiinţa lui.

Trebuie să ne imaginăm această ştiinţă a lui ca pe ceva mult mai însufleţit, mai intens decât un sentiment. De altfel el primea această cunoaştere numai în anumite momente. Putea să atingă această ştiinţă, cu o intensitate mai mică, în fiecare zi la amiază, dar atunci când era necesar să fie descifrate marile taine, preotul trebuia să primească aceste influenţe în perioada sărbătorii pe care astăzi o numim Sfântul Ioan de vară sau Sânzienele. Atunci se adăuga micilor unde ale ştiinţei sale, pe care le primea zilnic, un val năvalnic. Şi deoarece el recepta în felul acesta câte ceva din acţiunile solare captate pe pământ prin acest procedeu special elaborat, ceva resimţit de el ca o iniţiere, o iniţiere solară, el dobândea puterea de a cerceta, de a înţelege forţele rămase pe pământ atunci când luna s-a îndepărtat de el. El îşi elabora astfel ştiinţa sa asupra naturii, sub efectul iniţierii solare. Ceea ce se află învăluit la suprafaţa lucrurilor nu era important pentru el. Pentru el avea însemnătate ceea ce izbucnea dinăuntru, din forţele

lunare ale pământului. Deoarece prin aceste tehnici de iniţiere, ale căror urme s-au păstrat până în zilele noastre în aceste monumente, el dobândea capacitatea de cunoaştere, el putea, mai ales atunci când pe cerul nopţii se iveau stelele, iar luna îşi urma drumul pe bolta cerească, să-şi dea seama care sunt forţele care acţionează în natură.

Iniţierea solară îi dădea amprenta spirituală, impulsul spiritual, şi prin aceasta dobândea cunoşterea naturii. Ştiinţele naturii de astăzi sunt ştiinţe ale pământului, cunoştinţele sale asupra naturii erau stiinţe lunare. El recepta fortele lunare aflate la bază, care se revarsă în plante din adâncul pământului, care acţionează prin vânt şi furtună şi alte stihii. El le recepta nu în mod abstract aşa cum receptăm noi acum, când există ştiinţe ale naturii, forţele naturale, el le recepta în acţiunea lor însufleţită.

El simţea cele existente în această viaţă activă a naturii ca pe nişte entităţi elementale, care trăiesc în plante, în pietre, în tot ce ne înconjoară. Aceste făpturi elementale care îşi au locuinţa în arbori, în ierburi şi aşa mai departe erau prinse astfel între anumite limite. Dar aceste limite nu erau atât de rigide ca cele pe care le stabilesc acum oamenii, ci erau limite largi. Druidul, a cărui ştiinţă asupra naturii era o ştiinţă lunară, putea să întrevadă cum aceste făpturi elementale pot să se dezvolte până la dimensiuni uriaşe.

Tabla 7

Astfel s-a conturat concepţia despre uriaşi, despre fiinţe gigantice. Dacă era vorba de rădăcina înfiptă în pământ a unei plante, în care trăiau elementele lunare, făpturile elementale apăreau în limitele care le erau proprii. Dar aceste făpturi elementale au tendinţa să iasă în afară şi să se extindă extraordinar, imens. Atunci când astfel de făpturi elementale care îşi au domeniul de existenţă în stratul fertil în care plantele îşi înfig rădăcinile iau astfel de dimensiuni uriaşe, ele devin uriaşi ai gerului, care au ca semn exterior gerul, care trăiesc în fenomenele pustiitoare care se abat asupra pământului, ca de exemplu brumele catastrofale sau alte distrugeri provocate de îngheţ. S-ar putea spune că forţele rădăcinilor plantelor, atunci când sunt scăpate din frâu, iau chipul gerului, al fenomenelor care se abat cu o forţă uriaşă asupra pământului şi au o acţiune distrugătoare, pe când acţiunea lor benefică se realizează în spaţiul în care plantele îşi înfig rădăcinile.

Dar şi ceea ce se afla în frunziş putea lua dimensiuni uriaşe. Atunci acestea trăiau ca făpturi elementale imense în ploile de polen care se produc în anumite anotimpuri, revărsându-şi conţinutul asupra pământului şi în altele

asemenea. Iar ceea ce trăieşte modest, liniştit, în forţa de înflorire a plantelor, dacă ia amploare imensă devine foc pustiitor.

Deci în fenomenele meteorologice erau văzute forţele care trăiesc în limite normale în făpturile naturii, dar care în acest caz iau o amploare enormă. Chiar locurile unde sunt amplasate aceste vechi lăcaşuri de cult păgâne arată că ceea ce era dat parţial de aceste cercuri solare şi dolmenuri era completat prin cunoaşterea pământului rezultată de aici. Era desăvârşit în asemenea măsură, încât se putea observa în mod corect ţesătura tainică de fapte şi de acţiuni din care prindeau viaţă vânturile şi furtunile, întrepătrunderea forţelor apei cu cele ale aerului, bruma şi roua care se formează pe pământ: Aşa, prin iniţiere solară şi cunoaştere lunară, a luat fiinţă acea străveche concepţie asupra lumii care am putea spune că stă la baza civilizaţiei europene.

Deci ceea ce afla druidul despre Cosmos rezulta din ceea ce putea deduce despre evenimentele cosmice prin iniţiere solară, prin intermediul dispozitivelor sale şi din cunoştinţele ce le putea dobândi apoi sub impulsul iniţierii solare din ştiinţa sa lunară asupra naturii. Dar toate acestea se aflau în legătură cu viaţa socială, cu întreaga viaţă religioasă. Căci, ceea ce le putea spune oamenilor preotul cuprindea lucruri care se sprijineau pe fundamentul spiritual al existenţei: Ne dăm mai bine seama de aceasta, atunci când analizăm ce procedee terapeutice practicau druizii. Pe de o parte ei priveau la făpturile elementale rămase în limitele lor, în felurite produse ale regnului mineral şi îndeosebi ale regnului vegetal. Urmăreau ce se întâmplă cu plantele când, să zicem, sunt atinse de ger, când sunt afectate de acţiunile fenomenelor purtate în spaţiu de uriaşii furtunilor, de uriaşii vânturilor, când sunt expuse căldurii provocate de

uriaşii incendiilor. Observând ce se întâmplă cu plantele când asupra lor acţionează dezlănţuiţi uriaşii brumei, ai îngheţului, ai furtunii, ai incendiilor ajungeau să cunoască specificul plantelor şi să imite în anumită măsură ceea ce se manifestă în natură ca acţiune a uriaşilor: să supună plantele anumitor procese, procese de îngheţ, de răcire, procese de ardere, procese de disoluţie şi de combinare.

Acei preoţi îşi spuneau: Privind în natură, observăm acţiunile pustiitoare ale uriaşilor gerului, furtunii, ai focului. Dar noi putem să le smulgem acestor uriaşi, acestor giganţi, ceea ce ei răspândesc în lume fără pricepere. Putem face ca aceste forţe lunare dezlănţuite să fie încorsetate din nou în limite stricte.

În timp ce făceau aceasta, în timp ce studiau ce se petrece în pământul înrourat, în furtună, în vânturi, în arşiţa dogoritoare a soarelui şi aplicau acestea la forţa solară care trăia în plante şi pe care o simţeau în timpul iniţierii, ei preparau remedii, ierburi de leac şi alte lucruri de felul acesta, care arătau faptul că uriaşii se împăcaseră cu zeii.

Orice remediu era considerat în vremurile acelea drept o dovadă a faptului că duşmanii zeilor făcuseră pace cu zeii. Hrana era ceva luat din ceea ce oferea natura, sub influenţa directă a soarelui, a lunii. Remediul era ceva produs de om, prin care se continua acţiunea naturii, prin care erau îmblânzite puterile uriaşilor, pentru a fi puse în slujba puterii solare.

Vedeţi, acest mod de viaţă este posibil numai atunci când nu există o ştiinţă intelectualistă; nici urmă de aşa ceva, când tot ce se doreşte să fie cunoscut este cunoscut doar prin ceea ce se exprimă ca spirit în fenomenele naturii sau prin ceea ce poate fi aflat din fenomenele naturii prin tehnici de iniţiere care se bazează pe dispozitive speciale, toate acestea fiind citite din marea carte a Cosmosului.

Doar în aceste condiţii este posibilă o astfel de viaţă, o astfel de civilizatie.

Trebuie să ne gândim că această civilizaţie a fost răspândită pe o mare parte a Europei nordice şi centrale acum trei milenii sau trei milenii şi jumătate. Atunci nu exista nimic asemănător cu scrierea. Exista numai această scriere cosmică. Şi în acele locuri s-a răspândit, dinspre Răsărit, un ritual de mistere din ţinutul Mării Negre, care apoi, după ce nu a mai putut fi descifrat de conştiinţa comună, s-a păstrat în mitologia nordică, în partea care se referă la Wotan.

Deci ce este cultul lui Wotan? Misterul din care s-a ivit acest cult al lui Wotan era un mister al lui Mercur, un mister care alătura impulsul lui Mercur impulsurilor Soarelui şi Lunii. Astfel că s-ar putea spune că această veche cultură era de o nevinovăţie şi de o naivitate scăldată în strălucirea soarelui şi a lunii, neatinsă de ceea ce ar fi putut să fie spus oamenilor prin impulsul lui Jupiter. Doar în răsărit existau deja aceste impulsuri ale lui Jupiter. De acolo ele s-au răspândit apoi spre apus, prin colonizare. Wotan – Mercur a transpus această influenţă în Occident.

Prin aceasta se explică în acelaşi timp faptul că Wotan este considerat cel care a introdus runele, care a întemeiat scrierea runică, deci cel care a introdus pentru prima oară acea tehnică de descifrare a Universului într-o manieră intelectuală, încă primitivă, extrasă de om din sine însuşi. A fost prima apariţie a unui caracter intelectual, caracterul lui Wotan. Aşa că se poate spune că elementelor solare şi lunare li s-au adăugat elemente ale lui Mercur, ale lui Wotan.

Prin cele care acum îşi dobândeau caracterul din elemente ale lui Wotan, tot ceea ce mai exista din evenimentele anterioare a fost influenţat de aceste elemente ale lui Wotan. Toate au căpătat un anumit

caracter, un anumit impuls de la aceste elemente ale lui Wotan. Cultura druidică a păstrat o mare taină. Desigur peste tot se întâlnesc şi lucruri care nu sunt la locul lor, pe ogoare se află şi buruieni. S-ar putea zice că în civilizaţia druidică erau recunoscute ca plante de cultură numai elementele solare şi lunare. Elementul intelectual, care apărea deja uneori ca precursor al unor vremuri ulterioare, era tratat ca o buruiană. Şi printre numeroasele remedii pe care le aveau druizii exista şi unul împotriva meditaţiei, împotriva elementelor lui Mercur. Oricât ni s-ar părea de paradoxal în ziua de astăzi, exista în vremurile de atunci un leac împotriva meditaţiei, împotriva acestei îngropări în sine în propria sa mântuire sufletească. Druizii voiau ca oamenii sa trăiască în natură, să nu se cufunde în sine, şi tratau ca pe un bolnav pe cel care încerca măcar să exprime, printr-o artă primitivă, elementul natural altfel decât cel mult imitându-l cu exactitate; cel care se exprima în vreun fel printr-un simbol. Cel care schiţa ceva simbolic era un bolnav care trebuia tratat. Şi nu era considerat ca o făptură omenească luminoasă, ci ca o făptură a întunericului. Da, dacă am ajunge, cu cunoştinţele noastre de astăzi, înapoi în lumea druizilor, ne-ar duce pe toţi la spital să ne lecuiască.

Această boală a fost adusă însă dinspre răsărit. Această civilizaţie a lui Wotan a fost resimţită ca o boală. Ea aducea cu sine, amplificată mult, imens, ceea ce înainte se întâlnea numai ca o înclinare spre meditaţie izolată, sporadică. Aşa s-a întâmplat. A adus cu sine runele acolo unde înainte nu se cunostea decât scrierea cosmică. Astfel omul a început să-şi exprime prin semne înclinaţia intelectuală. A adus cu sine tot ceea ce a fost resimţit ca o cultură a lui Mercur. Aşa că nu este de mirare că ceea ce decurgea din această cultură a lui Wotan, fiind resimţit ca

desprins din puterile pozitive ale lui Wotan, făptura lui Baldur, făptura solară născută postum putea fi concepută în corelaţie cu moartea, nu cu viaţa. Baldur trebuia să meargă la Hel [Hel era, în mitologia germanică veche, zeiţa morţii. După ce Baldur este ucis ca urmare a unui vicleşug, zeita Hel acceptă să-i dea drumul din infern doar dacă va fi plâns de tot ce există pe lume. Toate lucrurile şi fiinţele din lume plâng disparitia acestui fiu strălucitor al lui Wotan, în afară de o femeie uriaşă, care este de fapt o travestire a zeului viclean, Loki. Ca urmare, Baldur nu poate fi eliberat din infern. (Nota red.)], la forţele întunecate ale morţii, în locuinţa morţii.

Şi, de asemenea, de cele mai multe ori – după cum reiese din tradiţiile păstrate în *Edda* [*Edda* – culegere de tradiţii mitologice şi de legende ale vechilor populaţii scandinave. Edda poetică, în limba islandeză, cuprinde poeme anonime din sec. VIII–XIIl; *Edda* în proză este opera islandezului Snorii Sturluson (1179–1241). Reprezintă cele mai importante izvoare privind religia vechilor germani. (Nota red.)] – se punea în primul rând problema nu cum să fie eliberat de către Hel acest fiu al puterilor lui Wotan – aceasta este numai o imagine mai târzie –, ci cum ar putea fi lecuit. Se spune că există multe leacuri, însă pentru Baldur, adică pentru inteligenţa care îşi are izvorul în puterea runică a lui Wotan, nu există nici un leac, aceasta nu poate duce decât la moarte.

Vedeţi deci despre ce a fost vorba, din diverse puncte de vedere, atunci când am analizat evoluţia omenirii spunându-vă: În vremurile de demult, cunoaşterea instuitivă a omenirii nu era preocupată de semnificaţia morţii, deoarece oamenii păstrau amintirea unei vieţi de dinaintea celei pământeşti şi ştiau că moartea este numai o transformare. Moartea nu era resimţită ca o ruptură foarte

profundă. În acele vremuri îndepărtate nu exista un sentiment tragic al morţii. Acesta a început să se răspândească în lume în vremurile premergătoare misterului de pe Golgota, care a realizat tocmai eliberarea de această groază a morţii. Legenda lui Baldur este o reprezentare sugestivă a faptului că prin pătrunderea intelectualismului este introdusă în suflete această concepţie care acordă semnificaţie morţii, care îşi găseşte loc astfel în evoluţia omenirii.

Astfel, ceea ce li se arăta oamenilor prin moartea lui Baldur cel care nu a mai putut să învie, a fost îndreptat din nou, pe cale sufletească, spirituală, doar când i s-a contrapus figura lui Christos, cel care a înviat din morţi.

Este ceva minunat felul în care acolo, în nord, concepţiei despre imboldul lui Christos i-a fost pregătit terenul prin influenţa forţelor lui Mercur asupra forţelor solare şi lunare. În Baldur, zeul care cade pradă morţii şi nu poate să mai învie, nordicii au avut un precursor al lui Christos, care cade şi el pradă morţii, dar care are puterea de a învia, pentru că el vine de-a dreptul din soare, pe când puterea solară pornită din Wotan, Baldur, este o putere solară reflectată de Mercur, o putere solară care se revarsă din rune, din simbolurile pe care omul le extrage din propriul său intelect.

Vedem deci că în ţinutuiile nordice aceste lucruri au luat o formă foarte sugestivă, deoarece acolo omul încă mai avea legături strânse cu Cosmosul, manifestate în viaţa sa, în descifrarea Cosmosului, în aspiraţiile religioase, sociale, în procedeele terapeutice, pe când după aceea oamenii au trăit în mijlocul forţelor pământului. Druidul privea felul şi chipul în care se aşternea umbra pietrei sale de altar, văzând cum apare în umbră elementul spiritual al soarelui; el descifra toate aceste lucruri. După aceea a venit o vreme

când esenţa principiului solar, care era în oarecare măsură sesizată cu ajutorul dolmenurilor şi cromlehurilor, această esenţă solară – *horribile dictu* pentru o concepţie elevată – a fost reprezentată prin linii abstracte numite raze. Ne apropiem astfel de vremea în care înrudirea dintre ceea ce trăieşte în rădăcini, în frunze şi în flori şi ceea ce trăieşte în ger, în vânturi, în foc nu mai este recunoscută decât sub aspectul compoziţiei chimice. Uriaşii şi făpturile elementale se transformă în forţe ale naturii. Totuşi forţele naturii de astăzi nu cuprind altceva decât pe acei uriaşi de odinioară, numai că nu ne mai dăm seama de asta, le percepem ca pe ceva extrem de abstract. Dar aceste forţe ale naturii descind în linie dreaptă din uriaşi; sunt copii născuţi de curând ai acestora. Deoarece se poate spune că astăzi omul trăieşte într-o cultură complet transformată, el este în mod necesar profund impresionat atunci când ia cunoştiinţă, chiar dacă numai fugitiv, de aceste rămăşiţe foarte alterate ale vremurilor druizilor. Este ca şi cum am putea să-i vedem pe strămoşii oamenilor de astăzi.

Dacă analizăm unele aspecte de detaliu, vedem de exemplu că şi despre medicamente vorbim acum în mod uimitor de abstract, intelectual, descriem reţete de fabricaţie în mod cu totul abstract. Dar aceasta se transformă în ceva plin de însufleţire, dacă ne ducem cu gândul la modalitatea, la felul cum îşi percepea druidul leacurile. El simţea în ele forţele solare, pe care le cunoştea, căci prin ierburi şi alte produse ale naturii el intra în comunicare cu forţele uriaşilor. Pentru el era vorba de ceva însufleţit. El obţinea de la uriaşi forţele de preparare care transformau planta într-un remediu. El ştia că prin aceasta realizează ceva important pentru întregul Univers. Doar după aceea avea în vedere omul. Iar prin capacitatea sa deosebită de cunoaştere a oamenilor, druidul vedea cum în

cele mai intime profunzimi ale oamenilor, cele din care apar imaginile din vis, care reprezintă izbucniri inconştiente, nedefinite, ale naturii umane profunde, în cea conştientă, sub influenţa acestor procedee de îmblânzire a uriaşilor cu acţiune lăuntrică, aceste remedii îşi făceau efectul asupra oamenilor. Aşa că pe de o parte el îl vedea pe Loki în exterior, în efectele distructive ale focului, dar pe de altă parte folosea ceea ce obţinea de la Loki pentru a transforma o plantă sau alta, prin ardere, într-un remediu al unei boli. Şi apoi, din felul în care acesta acţiona în interiorul omului, el vedea forţa lui Loki în interiorul omului. Acolo el era dezarmat. Şi atunci druidul îşi spunea: Ceea ce acolo, afară, în lumea uriaşilor poate să acţioneze în mod dăunător, distrugător, are acţiune tămăduitoare atunci când este introdus în mod chibzuit în corpul omului. De asemenea, puteri otrăvitoare în doze mari deveneau puteri tămăduitoare când erau folosite la locul potrivit.

Aşa descoperea, în felul său, diferitele forţe şi moduri de acţiune ale naturii. Aşa pătrundea în lumea spirituală, de unde trimitea comunităţii sale imbolduri religioase, sociale, medicale şi diverse altele. Aceasta era străvechea înţelepciune din acea vreme pe care o sădiseră pe pământ entităţile lunare, cât timp mai erau încă pe pământ, şi care acum nu se mai află direct aici pentru că s-au retras o dată cu desprindera lunii. Deci se datora acestor iniţiaţi, care au vestit-o şi au întemeiat-o cu ajutorul modului de iniţiere solară, pe care vi l-am descris astăzi.

CONFERINŢA a VI-a

Stuttgart, 14 septembrie 1923

Am ales ca temă a conferinţelor din această serie o prezentare a felului cum s-a dezvoltat, a evoluat făptura omenească în anumite perioade din trecut, cum arată ea în prezentul imediat şi cum se conturează în perspectiva evoluţiei viitoare a omenirii pe planeta noastră. Aceasta se leagă de acea concepţie asupra lumii care s-a revărsat dătătoare de speranţe asupra civilizaţiei occidentale, inclusiv cea de pe teritoriul Americii, conform căreia omul nu trebuie văzut şi înţeles numai prin prisma prezentului, ca şi cum ai analiza doar un om luat ca mostră din mulţimea populaţiei globului. Concepţiilor care puteau fi acceptate de civilizaţia occidentală le era propriu faptul că au încadrat întotdeauna omul în curentul devenirii istorice a locuitorilor pământului, au inclus în aceeaşi linie evolutivă oamenii de astăzi şi pe cei din zorile istoriei, fie până la un anumit punct, aşa cum o face Vechiul Testament, mai mult ca o istorie a pământului, fie mergând mult mai departe, până la urmărirea evoluţiei cosmice a planetei. Concepţiilor orientale şi chiar concepţiilor europene mai vechi, care nu aparţineau civilizaţiei moderne, acest lucru le era mai puţin caracteristic. Ele se mulţumeau în general să situeze omul în spaţiu. Felul nostru de a simţi, de a percepe, care ne-a fost imprimat de modul occidental de evoluţie, nu se poate limita numai la această încadrare spaţială a omului în Univers. Simţim nevoia, pornind de la un anumite impuls sufletesc, să stabilim o conexiune nu numai în spaţiu, cu oamenii de astăzi, ci şi în timp, cu cei din preistorie, care de fapt, împreună cu cei de acum şi cu cei care vor fi, alcătuiesc în

ansamblu neamul omenesc. Dar nu reuşim să obţinem o imagine satisfăcătoare asupra dezvoltării istorice a omenirii, nici într-o accepţiune largă nici într-una mai restrânsă, dacă ne bazăm numai pe date antropologice exterioare. Căci omul este o fiinţă a cărei evoluţie nu poate fi sesizată prin fapte exterioare, chiar dacă acestea sunt interpretate spiritual. Omul este o fiinţă corporală, sufletească şi spirituală, omul este o fiinţă în care spiritul a strălucit întotdeauna, în măsură mai mare sau mai mică, în aşa fel încât întotdeauna în el a vieţuit conştiinţa de sine. Iar prin dezvoltarea conştiinţei avem în faţa ochilor înrtreaga natură şi esenţă a omului, manifestată în această strălucire a conştiinţei, aşa cum întreaga esenţă a planetei se dezvăluie simţurilor prin florile ei.

Deci să pătrundem astăzi, înainte de toate, în acest moment de cea mai mare importanţă al evoluţiei omenirii, de dezvoltare a conştiinţei. Analizând conştiinţa oamenilor, putem distinge următoarele lucruri. În starea de veghe obişnuită, în care ne aflăm din momentul deşteptării şi până când adormim, se dezvoltă în noi o imagine mai mult sau mai puţin clară şi luminoasă, o imagine care creşte ca floarea unei plante - din adâncurile simţirii. Aceasta reprezintă, în contrast cu imaginile clare şi luminoase conştiente, ceva mai mult sau mai puţin semiconştient, estompat, frământându-se în sine, ceva ce nu este niciodată resimţit cu claritate. La o adâncime şi mai mare decât simţămintele, impulsionând totuşi reprezentările noastre conştiente în mod foarte direct, mult mai adânc în străfundurile fiinţei noastre se află voinţa. Le-am vorbit adesea antroposoiilor despre faptul că omul, chiar în stare de veghe, este în fond adormit, căci elementul volitiv din interiorul omului nu ajunge până la nivelul conştiinţei în starea de veghe actuală. Simţim că vrem să realizăm cutare

sau cutare lucru, aceasta însă nu se bazează pe voinţă, ci pe obiectivul voinţei transpus în reprezentare conştientă. Ceea ce se află în spatele acestui obiectiv este cufundat în străfundurile fiinţei omeneşti şi nu este mai clar pentru conştiinţă decât în starea de somn fără vise. Şi se revarsă apoi la suprafaţă ca voinţă, se revarsă în ceea ce aduc la îndeplinire braţele şi palmele noastre şi picioarele noastre, ceea ce săvârşim cu lucrurile din lumea fizică. Cele pe care le îndeplinim în mod voluntar în propriul nostru trup, schimbările pe care le provocăm în lumea din afară prin voinţa noastră, sunt lucruri de care devenim conştienţi prin reprezentările noastre, la care se conectează sentimentele noastre. Însă în mod obisnuit suntem conştienţi numai de începutul şi sfârşitul actului de voinţă de intenţia pe care ne-o reprezentăm; observăm prin reprezentarea propriilor noastre mişcări sau a mişcărilor din lumea exterioară, care decurg din aceste obiective. Dar ce se află între acestea, cum se scurg aceste intenţii sufleteşti în organismul nostru, cum determină sufletul încălzirea corpului, circulaţia sângelui, mişcarea muşchilor şi aşa mai departe, pentru a-şi realiza voinţa, aceste lucruri ne rămân la fel de necunoscute ca şi cele ce se petrec în timpul unui somn fără vise. Căci cel care poate observa cu adevărat evenimentele vieţii trebuie să-şi spună: Eu mă trezesc de fapt numai sub aspectul imaginilor, simţurile mele dorm, voinţa doarme. De fapt se întâmplă acelaşi lucru în ceea ce priveşte voinţa, ca şi atunci când ne trezim dimineaţa şi ne dăm seama că organismul nostru s-a odihnit şi s-a înviorat. Considerăm deci ca adevărat faptul că am dormit, pentru că ne trezim din somn. Intenţionăm să vrem ceva sau altceva; aceste intenţii, fără să ştim, le facem să pătrundă în organismul nostru, unde trăiesc ca în somn, manifestându-se apoi,în acţiune, faptă, iar noi ne

trezim din nou doar în momentul faptei, observând rezultatele a ceea ce s-a petrecut în noi fără a fi sesizat în mod conştient.

Acestea sunt în linii mari trăirile interioare esenţiale ale omului în stare de veghe, în somn şi în vise. Căci şi visele nocturne, visele pe care le avem când dormim, depind prea puţin de reprezentările noastre. Ele se supun cu totul altor legi decât legilor logice ale vieţii noastre conştiente. Însă dacă suntem capabili să le observăm, dacă pătrundem în aceste lucruri, ne dăm seama că desfăşurarea visurilor, spectacolele dramatice uimitoare care reprezintă adesea trama visurilor prezintă o asemănare izbitoare cu viaţa sentimentală. Dacă avem anumite sentimente în stare de veghe, sentimentele ce însoţese imaginile din vis nu vor fi identice, însă dramatismul lor interior, tensiunile, soluţiile, imboldurile dorinţei, catastrofele trăirilor interioare, aşa cum se frământă în lumea simţirii noastre, reprezintă sentimentele în toată aşa-zisa lor nesiguranţă, dar care, după părerea mea, este o siguranţă, aşa cum apare şi în vise, numai că visul trăieşte prin imagini, pe când viaţa sentimentelor se leagă de evenimentele obişnuite pe care le denumim cu expresii care redau senzaţiile interne ale simţămintelor. Aşa încât sentimentele şi visele propriu-zise pot fi încadrate la starea de vis a conştiinţei actuale a omului, pe când procesele voinţei şi cele ale somnului propriu-zis, fără vise, le putem considera ca făcând parte din starea de conştiinţă din timpul somnului, în cazul omenirii de astăzi.

Trebuie să ne fie clar că ceea ce descriem acum ca fiind trăsături esenţiale ale conştiinţei actuale a omenirii a parcurs, într-un timp relativ scurt, o evoluţie care în vremurile noastre materialiste nu este recunoscută cu

plăcere. Dar lucruri care s-au păstrat ca mărturii ale gândirii omeneşti încă din primele secole ale erei creştine nu mai pot fi înţelese astăzi dacă nu suntem conştienţi că gândirea care trăia pe atunci în om era cu totul altceva decât gândirea care se află astăzi în suflete. În mod special trebuie să insistăm asupra faptului că abordarea, cu mentalitatea de astăzi, a unei cărţi ca de exemplu *Clasificarea naturii* a lui Scotus Erigena din secolul al IX-lea sau a vechilor concepţii alchimisto-chimice denotă o ignoranţă sufletească. Dacă ne luăm după concepţiile de acum, nu înţelegem deloc ce voiau să spună acestea. Putem citi cuvintele, dar nu înţelegem semnificaţia lor. Căci gândirea omenească a dobândit începând din secolul al XV-lea un caracter cu totul deosebit, şi acest caracter, cu toate că s-a dezvoltat lent, treptat, a ajuns astăzi la un punct culminant. Această gândire, care în viaţa oamenilor din zilele noastre se leagă de starea de veghe propriu-zisă, aşa cum v-am prezentat-o, este ceva ce în fond nu poate aduce o mare bucurie oamenilor. Omul consideră că numai ceea ce resimte atunci când este treaz este clar şi limpede; omul crede că doar interpretând aceasta în mod creator poate ajunge la cele mai remarcabile rezultate ştiinţifice. Dar în esenţă gândirea actuală nu-i aduce nici o mulţumire în planul năzuinţelor sale sufleteşti. Căci, de fapt, omul se pierde pe sine în gândirea aceasta modernă. Se pierde în asemenea măsură, încât resimte această gândire ca singurul lucru clar, mult mai evident decât de exemplu circulaţia sângelui sau respiraţia. Acestea rămân neclare, obscure, în straturile inferioare ale conştiinţei. Simtim că în noi trăieşte o anumită realitate, dar ea este adormită, trezindu-se numai în imaginaţie, în gândire. Dar atunci când simţim dorinţa să ne preocupăm de cunoaşterea de sine, ne dăm seama că ne rătăcim în gândirea care este de

fapt singurul element care redă viaţa noastră interioară. Ne putem raporta – desigur în sens figurat – la două cazuri care arată această pierdere în gândire.

A existat un gânditor al epocii moderne – Descartes(Cartesius). De la el provine maxima modernă: *Cogito ergo sum* [În latină: Cuget, deci exist. Această maximă dă un răspuns îndoielilor exprimate de unii filosofi asupra existenţei reale a omului. Formularea completă este: „Mă îndoiesc, deci cuget. Cuget, deci exist". (Nota red.)].

Este ceea ce ne spune un filosof. Dar mai nou omenirea nu mai spune aceasta, nu poate s-o mai spună. Căci se spune: Atunci când mă gândesc la ceva, când percep acel lucru numai în gând, el *nu există* încă; dacă mă imaginez pe mine însumi, încă *nu sunt*; aceste gânduri sunt cel mult imagini, este ceva sigur în mine, dar prin gândire nu capăt fiinţă. Se mai spune iarăşi: Ceea ce este doar gândit, este numai un Gând. Deci la Descartes găsim o constatare chinuitoare: Am dori să *fim* şi nu avem nici un alt punct de sprijin pentru a include această existenţă a omului în gândirea modernă, de aceea căutăm acest sprijin tocmai acolo unde desigur nu se află, dacă ne luăm după percepţia generală: în gândire. Căci somnul contrazice această sentinţă a lui Descartes. În timpul somnului nu gândim. Atunci înseamnă că nu existăm? Murim în fiecare seară şi ne naştem din nou dimineaţa? Sau existăm şi în timpul care se scurge între momentul adormirii şi cel al deşteptării? Concepţiile actuale asupra lumii nu ţin seama tocmai de cele mai simple adevăruri. În această formulă, *Cuget, deci exist*, se vădeşte o chinuitoare cramponare de existenţă, nu o trăire interioară a sinelui. De aşa ceva este vorba.

Cea de a doua situaţie pe care ne putem sprijini afirmaţiile este următoarea: Pe lângă gândire, de care omul modern este atât de mândru, dispunem şi de rezultatele

ştiinţelor naturii, rezultate ale observaţiilor şi experimentelor. Desigur, dar prin acestea nu putem pătrunde în existenţa propriu-zisă a lucrurilor, ci vedem doar transformările acestora, ceea ce este trecător. De aceea omul contemporan consideră o idee justificată doar atunci când aceasta provine din această existenţă exterioară, manifestată. Şi astfel omul contemporan a încetat cu totul să-şi conceapă existenţa în sine însuşi. Gândirea este ceva mult prea subtil pentru aşa ceva. Dar ce altceva se mai există în sinea sa omul nu află decât cel mult aşa cum află ştiinţele naturii ce se petrece în domeniul naturii exterioare. Acolo îşi caută omul modern esenţa sa. Şi el crede în sine însuşi numai în măsura în care el face parte din natură. Şi astfel natura, prin fiinţa ei, devine acel Moloch care de fapt le răpeşte oamenilor din epoca modernă sentimentul de sine. Bineînţeles că mulţi oameni de acum vor spune că nu au deloc această senzaţie. Dar aceasta este numai o părere. Senzaţiile oamenilor contemporani, care încep doar să tindă puţin spre cunoaşterea de sine, sunt de fapt în întregime rezultatul concepţiei pe care v-am expus-o acum. Omul modern este închistat în această trăire a propriei sale fiinţe şi a relaţiilor sale cu lumea înconjurătoare. Şi ceea ce rezultă pentru el din această închistare este transpus apoi asupra modului în care concepe el lumea. De exemplu, el priveşte cu instrumentele sale – spectroscop, telescop – către stele. El descrie ceea ce îi arată aceste instrumente şi pe această bază elaborează o astronomie şi o astrofizică pur spaţiale şi aşa mai departe. El nu observă că de fapt a transpus asupra boltei cereşti ceea ce a observat şi a calculat în legătură cu obiectele terestre.

Dacă ne referim la o sursă de lumină, oricine este de acord că dacă mă aflu la o distanţă de atâtea şi atâtea mii

de mile de sursa de lumină lumina şi-a pierdut din intensitate în spaţiu, poate că nici nu mai este vizibilă. Ştie oricine că intensitatea luminii scade proporţional cu distanţa. Iar o altă lege a fizicii este că şi forţa de atracţie, gravitaţia, cum i se spune în fizică, scade proporţional cu pătratul distanţei. Dar oamenii nu se gândesc mai departe. Faptul că intensitatea gravitaţiei are aici pe pământ o anumită valore şi descreşte proporţional cu pătratul distanţei, aceasta le este foarte clar, deoarece trăim aici, pe pământ, determinăm legile naturii, stabilim adevăruri terestre, le corelăm. Acolo unde gravitaţia are o anumită valoare, aceste legi sunt adevărate. Pe măsură ce scade gravitaţia, scade şi adevărul acestor legi. Ceea ce este adevărat pe pământ încetează să mai fie adevărat dacă urmărim să-l extindem asupra Universului. Avem tot atât de puţin dreptul să extindem asupra Cosmosului în mod simplist, prin analogie, ceea ce stabilim aici pe baza fizicii şi chimiei, cât şi să extindem forţa gravitaţiei terestre din zona din imediata apropiere a pământului în largul Universului. Nu este admisibil să vedem adevărul care domneşte în sferele cereşti în felul în care vedem adevărul aici pe pământ. Ştiu că acest lucru apare pentru omul contemporan ca un paradox teribil, s-ar putea spune ca ceva fantastic. Tocmai aceasta se întâmplă în prezent: închistarea a devenit atât de puternică pentru conştiinţa comună, încât atunci când străpungi puţin cu cea mai mică observaţie acest înveliş, imedit apare un paradox. Aceasta se leagă de faptul că astăzi omul este în întregime robit de pământ, aşa încât adesea nici măcar nu bănuieşte că s-ar mai afla ceva deasupra celor trăite pe pământ. Şi procedează şi cu timpul cosmic tot aşa ca şi cu spaţiul cosmic.

Vedeţi, adesea am dezvăluit astfel de adevăruri în cercurile antroposofice; ceea ce vă spun acum este o repetare care se bazează pe un exemplu concret. Pentru mulţi poate fi foarte semnificativ faptul că la invitaţia prietenilor noştri antroposofi din Anglia a trebuit să prezint un ciclu de conferinţe în a doua jumătate a lui august la Penmaenmawr, în Wales, acolo unde coasta de vest a Angliei are în faţă insula Anglesey. Este un ţinut minunat, un ţinut care ne arată că există pe acest părnânt şi o cu totul altă geografie decât cea pe care o găsim în manualele şcolare şi chiar în cele universitare. Astăzi se consideră că este mare lucru dacă o descriere geografică are în vedere caracterul vegetaţiei, al faunei şi florei, dacă se prezintă particularităţile geologice, paleontologice şi aşa mai departe. Dar există şi diferenţieri mai profunde ale teritoriilor decât cele folosite de obicei în ziua de astăzi de către geografi. În localitatea Penmaenmawr, unde s-a ţinut acel ciclu de conferinţe, mergi ca să zicem aşa numai câţiva paşi, o oră – o oră şi jumătate în munţi şi găseşti peste tot urme ale vechiului cult druidic: blocuri de piatră dispuse în mod simplu. De exemplu, pietrele sunt aşezate în aşa fel, încât alcătuiesc între ele o mică încăpere, acoperită cu o lespede de piatră, în care lumina soarelui pătrunde cu greu, deci în care este întuneric. Nu poate fi contestat faptul că astfel de cromlehuri erau destinate şi ca să servească drept încăperi funerare, căci în toate timpurile locurile importante de cult au fost ridicate pe mormintele celor din acelaşi neam. Dar aici mai este vorba şi de altceva, şi aceste cromlehuri simple schiţează aşa-numitele cercuri ale druizilor. Într-adevăr, am avut parte de o privelişte foarte frumoasă atunci când într-o zi, împreună cu dr. Guenther Wachsmuth [Dr. Guenther Wachsmuth (1893–1963), din 1921 a lucrat la Goetheanum. L-a însotit pe Rudolf Steiner

în călătoriile sale. Din 1923 este secretar şi trezorier al Societăţii generale de antrosofie, şef al secţiei de ştiinte ale naturii a Institutului liber de Ştiinţe Spirituale de la Goetheanum. (Nota red. germane.)], am cercetat, în împrejurimile localităţii Penmaenmawr, un munte unde mai pot fi încă văzute ultimele resturi răzleţe a două cercuri ale druizilor, foarte apropiate unul de altul. Pietrele sunt astfel aşezate, încât pot fi contemplate şi astăzi. Iniţial erau câte douăsprezece într-un cere, şi cel care vrea să vadă despre ce este vorba de fapt priveşte şi observă că pe măsură ce soarele îşi urmează calea pe boltă, fie pe parcursul zilei, fie în cursul anului, umbra pietrelor îşi schimbă direcţia. Fiecare piatră în felul ei. Urmărind cum se mişcă umbra, cum se modifică pe parcursul zilei şi a anului, se poate observa mişcarea soarelui.

Oamenii de astăzi sunt sensibili la lumină, îndeosebi atunci când lumina este însoţită de căldură sau căldura este însoţită de lumină. Iar cunoaşterea omenească deosebeşte desigur lumina soarelui din timpul verii de cea din timpul iernii, deoarece vara lumina este fierbinte pe când iarna este rece. Sesizăm şi deosebiri mai puţin pregnante. Dar aceleaşi deosebiri care apar atât de evidente în lumină, deoarece o dată îţi este cald şi altă dată tremuri de frig, se arată şi în umbră. Nu este acelaşi lucru dacă umbra este produsă de soare în octombrie, în iulie sau în august, nu numai ca direcţie, ci şi în ceea ce priveşte calitatea ei interioară. Printre însărcinările druizilor era şi cea de a avea câpacitatea de a percepe calitatea umbrei, în funcţie de tonurile obişnuite, s-ar putea spune, un ton roşcat la umbra din august, un ton albăstrui la cea din noiembrie sau decembrie. În felul acesta, cu instruirea pe care o avea, preotul druid putea descifra mersul anual al soarelui după umbră. Privind aceste monumente, ne putem

da seama şi astăzi că una dintre utilizările lor era aceasta. Mai existau încă multe alte lucruri legate de acest cult. Un ceremonial solar, dar un ceremonial care nu era numai ceva abstract, nici măcar ca o exprimare a evlaviei şi a smereniei. Ne înşelăm total dacă credem aceasta, deşi nu trebuie să subestimăm nici evlavia şi smerenia. Însă evlavia abstractă şi smerenia abstractă nu erau decisive; cultul acesta mai cuprindea în sine ceva cu totul deosebit.

Vedeţi, boabele de grâu sau boabele de secară trebuie semănate într-un anumit moment al anului. Nu este bine dacă sunt semănate într-un moment nepotrivit. Cel ce cunoaşte bine aceste lucruri ştie ce mult contează câteva zile în plus sau în minus. Există şi alte lucruri de acest fel în viaţa oamenilor. Viaţa acelei populaţii care locuia în regiunea geografică unde se practica cultul druidic poate încă de acum trei mii de ani era desigur extraordinar de simplă: cultivarea pământului şi creşterea vitelor erau principalele lor activităţi economice. Să ne punem însă întrebarea: De unde puteau să ştie oamenii de atunci când să semene şi când să adune roadele în mod corespunzător, când trebuie să aibă grijă de alte probleme legate de modificările ce au loc în natură în decursul anului? Îmi veţi spune că acum există pentru agricultură calendarul fermierului, în care acesta poate citi ce zi este şi ce trebuie făcut în ziua respectivă. Este foarte raţional. Da, în vremurile noastre aceste lucruri sunt stabilite, tipărite, la îndemâna oricui. Nici nu ne dăm seama de acest fapt, de importanţa calendarului tipărit. Aşa ceva nu exista, nu erau nici cele mai rudimentare forme de scriere şi de citit în perioada de înflorire a ceremonialului druidic . În loc de aceasta, preotul putea sta într-un cerc druidic, urmărea umbrele şi hotăra, în funcţie de aceste umbre: În următoarele opt zile agricultorul trebuie să facă ceva sau

altceva, în următoarele opt zile trebuie să i se dea drumul taurului în ciurdă, căci este timpul cel mai prielnic pentru împerechere. Se descifra Cosmosul şi existau ustensile pentru descifrarea Cosmosului. Se stătea pe pământ şi pentru a face ceea ce era se făcut pe pământ se citea ce spunea însuşi soarele, prin semnele care erau suscitate prin monumente ale căror resturi dispersate s-au păstrat până astăzi.

Da, era o cu totul altă mentalitate şi ar fi o aroganţă condamnabilă din partea oamenilor de astăzi dacă, pentru că ştiu să citească şi să scrie, ar subestima arta prin care se puteau stabili lucrările necesare şi vremea muncilor agricole în funcţie de aceste semne cereşti. Vreau să spun că uneori eşti nevoit să reaminteşti oamenilor lucrurile care pot fi cercetate de Ştiinţa spirituală.

Am vorbit deseori în cercul nostru de antroposofi despre faptul că tot ceea ce trebuie să fie cercetat în cadrul Ştiinţei spirituale nu poate fi gândit prin cugetarea obişnuită, ci aceste gânduri trebuie să apară şi în imaginaţie. Sper că ştiţi cu toţii – azi dimineaţă au fost unele controverse, dar cred că cei de faţă nu sunt implicaţi – ce am spus despre aceste imaginaţii în cartea mea ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** Aceste imaginaţii, iar nu obişnuitele reprezentări, trebuie să le avem în suflet atunci când descriem ceva pe baza observaţiei spirituale directe, nu pe baza observaţiei senzoriale externe. Astfel că descrierile care sunt într-adevăr bazate pe Ştiinţa spirituală, fie că sunt făcute de aici, din locul acesta, fie că sunt făcute de afară, din stradă, pornesc tocmai de la astfel de imaginaţii. Aceste imaginaţii sunt mult mai însufleţite decât gândurile abstracte. Gândurile abstracte sunt de aşa fel, încât în ele nu poţi sesiza nici o urmă de fiinţare, ci numai imaginea reflectată

în gândire a fiinţării. Imaginaţiile pot fi percepute de gândirea activă, aşa cum percepem o masă sau un scaun. Te pătrunzi în mod mult mai substanţial de esenţa vieţii atunci când o sesizezi nu prin noţiuni abstracte, ci prin imaginaţie. Cel care vorbeşte pe baza acestor imaginaţii le are în faţa sa, ca şi cum le-ar scrie. Dar nu scrie cu acele litere îngrozitor de abstracte care alcătuiesc scrierea noastră, ci scrie cu imagini cosmice. Dar cum se prezintă aceste imaginaţii aici, în ţinuturile noastre? Cel care cunoaşte lucrurile ştie că este relativ uşor să ajungi aici la astfel de imaginaţii, că ele se formează destul de uşor. Dacă eşti corect, dacă eşti conştient de răspunderea pe care o ai atunci când explici ceva din domeniul ştiinielor spirituale, atunci fără îndoială că vei da curs unei imaginaţii de acest fel – adică o vei aşterne pe hârtie, căci ea capătă expresie numai în scris – doar după ce ai întors-o pe toate părţile, după ce a fost cu prisosinţă verificată. Cel care iubeşte adevărul nu este guraliv, el vorbeşte despre lumea spirituală cu foarte mult simţ de răspundere. Dar cu toate acestea se poate spune: În ţinuturi ca ale noastre, astfel de imaginaţii se aştern uşor pe hârtie, dar tot aşa de uşor se sting. Iar ceea ce alcătuieşte conţinutul spiritual al imaginaţiei – care altfel nu poate fi descris – în ţinuturile noastre dispare rapid, ca şi cum ar fi scris şi iarăşi şters numaidecât. Acolo, în ţinuturile unde uscatul se întâlneşte cu marea, unde în fiecare zi se succed fluxul şi refluxul, acolo unde eşti mereu în bătaia vântului – în hotelul la parterul căruia am stat se simţea cum suflă vântul nu numai la fereastră; chiar pe covor mergeai ca pe valuri, căci vântul pătrundea pe sub covor –, deci acolo unde vântul bate frecvent şi pe de altă parte natura este atât de înviorătoare, prietenoasă, stimulatoare, unde adesea de la o oră la alta cerul acoperit de nori se înseninează complet,

deci unde omul trăieşte în mijlocul unei naturi schimăbătoare, prietenoase, te izbeşte pur şi simplu amintirea felului în care această natură s-a dezvăluit celor care odinioară, ca preoţi druizi – aş putea spune chiar ca învăţaţi druizi –, o priveau de la înălţimea sanctuarului lor sublim. Cum se înfăţişa pământul în faţa ochilor sufleteşti ai preotului druid, dacă cerul i se prezenta aşa cum vi l-am descris adineauri?

Este extrem de interesant să observi. Dar pentru o reconstituire deplină trebuie să sesizăm specificul geografic al locului respectiv. Acolo trebuie să te străduieşti mult mai mult decât de exemplu aici, dacă vrei să formezi imaginaţii. Ele se înscriu relativ dificil în atmosfera astrală. Dar acolo ele rămân mai mult timp, sunt mai durabile, nu se şterg atât de repede. Aşa ne dăm seama de ce tocmai astfel de locuri, în care elementul spiritual care se înfăţişează omului se exprimă deja cu pregnanţă într-un anumit fel prin natura locului, de ce tocmai astfel de puncte au fost alese pentru locurile de cult cele mai imporante de către aceşti vechi preoţi druizi. Aceste cercuri ale druizilor, pe care le-am vizitat, dacă ne-am fi ridicat în nacela unui balon şi am fi privit în sus la cercul cel mare şi la cercul cel mic – ele se află la oarecare distanţă, dar de sus, de la o anumită înălţime nu s-ar mai fi văzut asta –, cele două cercuri ar fi fost la fel de evidente ca şi planul de construcţie al Goetheanum-ului după ce a ars. Poziţia lor este minunată. În timp ce urci pe munte, ai o vedere largă asupra muntelui şi mării din cele mai variate puncte. Apoi ajungi sus. Aceste cercuri ale druizilor se află într-o vâlcea, astfel încât locul este înconjurat de munţi, iar înăuntrul acestui cerc de munţi se află cercurile druizilor. Acolo îşi aflau druizii ceea ce alcătuia înţelepciunea lor, ştiinţa lor, cunoştinţele lor. Acolo îşi găseau înţelepciunea

solară, dar găseau şi înţelegerea naturii. Căci deoarece druidul studia interdependenţa dintre cele care se află pe pământ şi ceea ce se revarsă din cer, pentru el creşterea plantelor, dezvoltarea vegetaţiei, erau cu totul altceva decât ceea ce au putut fi acestea pentru gândirea abstractă de mai târziu.

Dacă concepem solaritatea având pe de o parte razele de soare care pot fi simţite, care pătrund în ochii noştri, pe de altă parte umbra cu toate gradaţiile ei diferenţiate, dacă luăm în considerare toate acestea, atunci ne dăm seama că partea spirituală a soarelui continuă să existe în diferenţierile umbrei. Diversele obiecte reţin numai partea fizică a razelor de soare, făcând ca în spatele lor să fie umbră; partea spirituală pătrunde prin ele. În cromlehuri, aşa cum v-am spus, se formează un mic spaţiu închis, întunecos. Acolo nu pătrunde lumina solară fizică, externă, însă influenţele solare pătrund şi prin aceste influenţe druidul se integra în întrepătrundereainterioară a forţelor tainice ale existenţei cosmice, el pătrundea în tainele Universului. Aşa, de exemplu, el vedea limpede cum acţionează soarele asupra plantelor. El vedea că o plantă se dezvoltă într-o anumită perioadă a anului, ca urmare a influenţei de un anumit fel a soarelui. El urmărea soarele în spiritualitatea sa, cum se revarsă, cum se răspândeşte în flori, în frunze, în rădăcini şi aşa mai departe. El urmărea ce efecte are asupra animalelor această influenţă solară. Deoarece putea recunoaşte din interior acţiunea soarelui, el vedea limpede cum pătrund în aceste influenţe solare şi alte forţe active ale Cosmosului, de exemplu, influenţele lunare. El îşi zicea: Soarele declanşează în plante ceea ce este viaţă activă, le face să se înalţe din pământ, să crească, să se întindă tot mai mult. Şi druidul ştia că dacă planta care răsare din pământ ar fi supusă numai influenţelor

solare, ar creşte la nesfârşit. Soarele dă o viaţă luxuriantă, plină de vitalitate. Faptul că această revărsare, această multiplicare este ţinută în frâu, fixată în forme, faptul că frunzele, florile, sămânţa capătă o anumită înfăţişare, faptul că această năzuinţă spre nesfârşit este închisă în nenumărate granţie, ţine de influenţele lunare, care nu rezidă numai în lumina solară reflectată de lună, căci luna reflectă din nou toate influenţele şi acestea sunt preluate de ceea ce creşte din pământ, din rădăcini, de ceea ce trăieşte în forţele de reproducere ale regnului animal şi aşa mai departe.

Să luăm un exemplu. Druidul urmărea creşterea unei plante. El o privea cum se înalţă, privea pe viu ceea ce mai târziu Goethe avea să urmărească în mod mai abstract în metamorfozele sale. El vedea cum se revarsă energiile solare, dar vedea şi reflectarea energiilor solare în ceea ce dădea formă plantei. Cunoştinţele sale despre natură îl făceau să vadă în fiecare plantă, în fiecare animal, în parte, acţiunea concomitentă a soarelui şi a lunii. Ştia cum acţionează soarele şi luna asupra rădăcinilor care sunt încă ascunse în pământ şi cum le determină să extragă într-un anumit mod sărurile minerale din pământ. Soarele şi luna acţionează asunra rădăcinilor cu totul altfel decât asupra frunzelor, care se desprind de pământ şi se înalţă în aer. Şi în alt fel la floare, care se desprinde de pământ şi se întinde către soare. El vedea toate acestea reunite într-un singur tot – acţiunea soarelui şi cea a lunii mijlocită de actiunea pământului. Creşterea plantelor, traiul animalelor, pe toate acestea le vedea reunite într-un singur tot. Desigur că trăia şi el aşa cum am trăit noi, înconjurat de vânturi adesea vijelioase, care povestesc despre configuraţia ţinutului, despre vremea de obicei atât de frumoasă, atât de înviorătoare. De exemplu, la începutul unei reprezentaţii

de euritmie, într-o sală construită din lemn, lumea venise cu umbrelele, căci înainte de reprezentaţie s-a produs o aversă de ploaie care mai dura încă atunci când a început euritmia. Cortina era complet udă. Această strânsă coexistenţă cu natura. care mai poate fi simţită şi astăzi în acele locuri, era desigur simţită şi de druid. Natura nu era atât de distantă, ea te înconjura şi te înconjoară şi acum în acele locuri. Vreau să zic că efectiv este ceva deosebit de frumos - acolo eşti învăluit strâns de forţele naturii, eşti întovărăşit de forţele naturii, te simţi cuprins în forţele naturii. Am cunoscut chiar oameni care erau de părere că acolo nici nu este nevoie să mănânci raţional, că acolo, sub influenţa acestor forţe ale naturii, acest lucru vine de la sine. Într-adevăr, preotul druid se afla în interiorul acestor forţe ale naturii – dar cu întreaga sa iniţiere solară – şi aşa, cum v-am spus, vedea laolaltă soarele, luna, acţiunea mediatoare a pământului, creşterea plantelor, creşterea rădăcinilor, a frunzelor, a florilor; toate acestea nu ca legi abstracte ale naturii, cum le vedem noi astăzi, ci în existenţa lor elementală vie. În rădăcini acţionau alte entităţi elementale, alte esenţe solare, alte esenţe lunare, decât în frunze sau în flori.

Însă druidul ştia cum să diferenţieze ceea ce trăia în plante în limite benefice în rădăcini, frunze şi flori de ceea ce se desfăşura în orizonturile vaste ale naturii. Datorită harului său imaginativ, el vedea în rădăcini micile entităţi elementale închise în limite strâmte. El ştia că ceea ce este benefic în rădăcină poate scăpa de acolo şi poate lua dimensiuni uriaşe. Şi astfel considera marile forţe ale naturii ca fiind micile forţe naturale din plante ajunse la dimensiuni uriaşe. Şi aşa cum vorbise despre entităţi elementale care trăiesc în rădăcini, vorbea şi despre entităţi ale rădăcinilor care s-ar putea spune că au crescut

în mod nepotrivit la dimensiuni cosmice şi se manifestă în brumă, grindină, rouă. El vorbea despre făpturile binefăcătoare din rădăcini şi despre uriaşii brumei şi gerului, care sunt fiinţe la fel ca cele din rădăcini, dar care au căpătat dimensiuni uriaşe. Vorbea despre micile forţe elementale din frunze, care sunt înrudite cu cele care acţionează în văzduh. Le urmărea şi pe acestea în orizonturile vaste ale naturii şi spunea că ceea ce trăieşte în frunziş, atunci când scapă de acolo şi iese din limitele potrivite, răspândindu-se în largul lumii, ajunge să fie purtat pe aripile vântului. Uriaşii vânturilor şi ai furtunilor sunt fiinţele elementale din frunzele plantelor, care au crescut peste măsură. Iar ceea ce se încălzeşte în lumina soarelui în potirul florilor, ceea ce face să emane din flori uleiuri eterice cu caracter fosforigen, atunci când se emancipează devine uriaş al focului, din neamul cărora era de exemplu Loki [Personaj din mitologia germanică, cu caracter contradictoriu, care deşi făcea parte dintre zei, pune la cale uciderea lui Baldur, iar în marea bătălie de la Sfârşitul Lumii va lupta împotiva zeilor. (Nota red.)]. Astfel, preotul druid, cu ştiinţa sa solară-lunară vedea într-un singur tot ceea ce trăieşte în spaţiul limitat al plantei şi ceea ce a scăpat de acolo şi trăieşte în vânturi şi stihii.

Dar el mergea şi mai departe, spunându-şi: Ceea ce trăieşte în rădăcini, frunze şi flori, atunci când este menţinut în limitele benefice în care l-au închis zeii cei buni, face să se dezvolte vegetaţia normală. Atunci când apare în brumă şi ger, este potrivnic zeilor. Fiinţele elementale care au crescut peste măsură, devenind adversari ai zeilor, se manifestă în acţiunile dăunătoare, distrugătoare ale naturii. Eu, ca om, pot să preiau acţiunile distrugătoare ale potrivnicilor zeilor, pot să strâng bruma sau gerul, ceea ce este adus de furtună, ceea ce este purtat

pe aripile vântului sau este legat de ploaie. Pot să le folosesc pentru ceea ce produc eu, dacă transform aceste forţe uriaşe, dacă ard plantele, le transform în cenuşă, în cărbuni şi aşa mai departe. Le iau acestor uriaşi puterile ca să apăr creşterea normală a plantelor, folosind forţele, care adesea devin vătămătoare, ale gerului, grindinei, picăturilor de ploaie şi a altor fenomene de acest fel, şi pe cele care se află în puterea uriaşilor focului. Le smulg uriaşilor toate acestea, pentru a putea cultiva plantele normale, pentru ca din plantele în care forţele elementale binefăcătoare s-au păstrat în limite normale să prepar remedii manipulând aceste forţe potrivnice zeilor. Exista o metodă de preparare a remediilor din plante prin utilizarea gerului, utilizarea a ceea ce trăieşte în zăpezi şi gheţuri sau a ceea ce poate fi obţinut prin ardere, prin calcinare şi aşa mai departe. Preotul druid simţea că el este cel care a luat adversarilor zeilor, uriaşilor, ceea ce era vătămător în aceştia, pentru a le pune din nou în slujba zeilor buni. Am putea discuta mult despre aceste lucruri, care se manifestă sub diferite aspecte.

Dar de ce ne ocupăm de aceste lucruri? Pentru că vrem să clarificăm, utilizând acest exemplu – menţionez acest exemplu, pentru că am sentimentul că acest curs asupra istoricului mişcării antroposofice pe care l-am ţinut la Penmaenmawr se poate efectiv număra printre cele mai importante evenimente –, felul în care conştiinţa, întreaga înţelegere sufletească a omenirii într-un trecut nu prea îndepărtat era cu totul alta decât cea de astăzi. Omul din zilele noastre nu mai este conştient de ceea ce se petrecea în conştiinţa oamenilor de odinioară. Aş putea să spun şi despre alte popoare ceea ce v-am relatat despre această populaţie de demult. Noi astăzi privim aceste lucruri având o cu totul altă concepţie sufletească. Pe atunci oamenii nu

resimţeau ceea ce percepem noi astăzi ca gândire abstractă. Întreaga lor gândire era mai mult visare. Pe atunci oamenii nu aveau noţiuni şi idei atât de precis conturate ca cele pe care le avem noi astăzi. Visele lor erau mult mai pline de viaţă, pline de conţinut, mai complete, dar de fapt visele continuau şi în starea de veghe. Aceste vise, pentru cel care niciodată nu era pe deplin treaz, alternau – aşa cum alternează astăzi starea noastră zilnică de veghe cu somnul şi visele – cu somnul fără vise, dar care pe atunci nu era ca în ziua de azi, ci era de aşa natură, încât omul, trezindu-se, revenind la viaţa încărcată de visare din timpul zilei, simţea că şi în stare de veghe trăieşte în el ceva rămas din somn. Ceva care era ca o hrană sufletească interioară, de care omul se umplea în timpul somnului, care se făcea simţită în om şi era chiar foarte plăcută în om. În vremurile acelea oamenii resimţeau în întregul lor organism efectele somnului şi după trezire. Exista şi o a treia stare, mai profundă decât somnul nostru de astăzi, o stare de conştienţă care nu mai este trăită astăzi constient de către om. Această a treia stare era cea de cuprindere în pământ, iar omul când se trezea din acea stare simţea nu numai că a dormit, ci pe lângă aceasta simţea că a fost luat de forţa gravitaţională a pământului într-un fel de mormânt nocturn; forţa de atracţie a pământului îl acoperea, era înglobat în pământ.

Deci putem spune că astăzi omul trece prin următoarele stări de conştienţă: starea de veghe, de visare, de somn. Dar trebuie să spunem că în trecut omul trecea prin stările de visare, somn, înglobare în pământ. Deoarece tot ceea ce s-a dezvoltat în decursul istoriei are o anumită reflectare şi în prezent, multe suflete omeneşti din timpuri recente vădesc faptul că prezintă în sinea lor în această viaţă pământească recentă ceva deosebit, că în ei

străluceşte ceva ca o amintire a timpurilor de demult, ceva legat de o viaţă pământească anterioară. Astfel de oameni ne apar prin ceea ce străluceşte în ei, ieşit din comun pentru vremea lor, ca un fel de memoriale vii ale sufletului. Dintre aceste spirite făcea parte oarecum Jakob Böhme [Jakob Böhme (1575–1624), teosof şi mistic german, autorul tratatului Mysterium magnum. (Nota red.)], un astfel de spirit a fost Swedenborg [Emanuel Swedenborg (1688–1772), savant şi teosof suedez, autorul doctrinei Noului Ierusalim. (Nota red.)]. În astfel de spirite ni se arată lumina ce vine dintr-un trecut foarte îndepărtat în omenirea mai apropiată de zilele noastre, legându-se strâns de evoluţia în timp a omenirii.

Dar despre caracterul spiritual deosebit al lui Jakob Böhme, despre cum era cel al lui Swedenborg, caractere din care putem deduce trecutul omenirii, ca şi despre cele trei stări de conştienţă ale omenirii viitoare vă voi vorbi mai în detaliu mâine, în continuarea acestei expuneri.

CONFERINŢA a VII-a

Stuttgart, 15 septembrie 1923

Ieri, urmărind evoluţia culturii druidice, care este în momentul de faţă atât de apropiată de mişcarea noastră antroposofică, am vrut să ilustrez pe cât posibil mentalitatea existentă în acel ţinut în vremuri de mult trecute. Când ne întoarcem în timp cu trei, patru sau cinci milenii în urmă – timpul diferă de la o regiune la alta –, putem să ne pomenim adesea în contact cu mentalităţi total diferite; la rândul său întreaga conduită spirituală şi socială şi orientarea vieţii omeneşti se bazează pe mentalitatea epocii respective.

Evoluţia marcată astfel este legată de dezvoltarea generală a conştiinţei omeneşti. În vremurile de demult oamenii erau cu totul altfel de fiinţe decât cei de acum, şi tot astfel, în vremurile ce vor veni oamenii vor fi altfel decât acum. Scrierile istorice obişnuite vorbesc prea puţin despre astfel de lucruri. De aceea, când este vorba despre ceva care s-a petrecut acum câteva secole, faptele pe care le putem găsi în lucrări obişnuite de istorie apar în cea mai mare parte, pentru adevărata înţelegere, ca fiind de natură iluzorie. V-am explicat ieri că trebuie să distingem în principal trei etape ale conştienţei omeneşti, desigur cu tot felul de nuanţe. Stările prin care trece astăzi conştienţa noastră , stare de veghe, visare, somn, sunt toate legate de timpul prezent, desigur o etapă actuală care cuprinde secole, poate chiar milenii, care însă în sens istoric este considerată etapa actuală. Iar dacă ne întoarcem în vremurile mai vechi ale evoluţiei omenirii nu mai întâlnim starea de veghe pe care am descris-o ieri, cu reprezentări care se succed într-o ordine logică. Cu cât ne întoarcem mai mult în timp, cu atât găsim în mai mică măsură în evoluţia omenirii această conştienţă logică care s-a manifestat cu toată rigurozitatea abia care în secolele XIV–XV după Christos şi îşi are de fapt începuturile în perioada târzie a Greciei antice, pe când în perioadele anterioare exista o conştienţă mult mai însufleţită, plină de imagini, nu de reprezentări, conştienţă pe care o găsim la întreaga omenire de atunci.

Omenirea de atunci nu cunoştea expresia de forţe ale naturii în forma pe care o folosim noi acum. În epoca despre care v-am vorbit ieri nu se pomenea de legi meteorologice care guvernează vântul şi ploile; se vorbea, aşa cum v-am spus, de fiinţe care aveau un chip, de duhuri ale elementelor, făpturi cuprinse în plante, uriaşi, entităţi

spirituale care domneau asupra vântului şi furtunii, gerului, grindinei, tunetelor şi trăsnetelor şi aşa mai departe. Natura era concepută ca fiind pe de-a-ntregul însufleţită. Nu se trăgeau concluzii logice. Viaţa era contemplată în agitaţia şi freamătul entităţilor spirituale din lucruri şi din fenomenele şi elementele naturii. Fundamentul mentalităţii acestei omeniri de odinioară era cu totul altul decât astăzi. Această mentalitate făcea ca de fapt omul să fie mult mai închis în sine decât astăzi. Dar acest „în sine" era în acelaşi timp o conştienţă care se legăna în imagini vii ale visului, dar se şi întindea în largul Universului. Se vedeau imagini, dar aceste imagini nu erau ca astăzi, când în interior sunt gânduri iar obiectele se află în afară. Nu, prin ceea ce era perceput ca fiinte uriaşe, uriaşi ai gerului, ai furtunii, ai focului, ceea ce era perceput ca duhuri ale rădăcinilor, fruzelor, florilor, omul se simiea legat de plante, de rădăcini, frunze, florile, de fulgere, de tunete. Resimţind în sinea sa spiritualul, acest element spiritual cuprins în imagini, omul nu se desprindea, în viaţa sa sufletească, de natura exterioară.

Nu chiar în cele mai vechi timpuri pe care le-am descris în cartea mea ***Ştiinţa ocultă pe scurt***, ci în timpurile care le-au urmat se poate observa în spirit cum această mentalitate a determinat o dispoziţie sufletească specială la popoarele care pentru acele timpuri erau un etalon de civilizaţie. A existat o epocă în care oamenii încă mai receptau din interior, în spirit, mult din ceea ce constituie de fapt cunoaşterea omenească. Priveau acele imagini despre care v-am vorbit mai înainte, referitoare nu numai la existenţa lor de acum, ci şi la viaţa dinaintea celei terestre; aşa cum noi vedem acum în perspectivă spaţială ei puteau vedea în perspectivă temporală. Nu era o amintire, ci o vedere. Priveau dincolo de momentul

naşterii, în lumea spirituală din care coborâseră în viaţa omenească de pe pământ. Pentru omenirea de demult era normal să privească înapoi spre această existenţă preterestră şi să aibă următoarea senzaţie: Ca om eu şunt o fiinţă spirituală, căci înainte de a mă întrupa într-un trup pământean mă aflam în sânul spiritualului, acolo îmi duceam existenţa, îmi împlineam destinul meu omenesc, nu încă într-un trup pământean ci, dacă pot să mă exprim aşa, deşi pare paradoxal, într-o întrupare spirituală.

Acestor oameni de demult li s-ar fi părut complet absurd să li se ceară să creadă în spirit, tot aşa cum oamenilor de acum li s-ar părea absurd să li se ceară să creadă în existenţa munţilor. Căci muntii îi vedem. Iar oamenii de atunci vedeau într-adevăr în sine viaţa spirituală dinanite de naştere, cu ochii sufletului; oamenii aveau această vedere interioară. A venit o vreme în care oamenii considerau chiar acest element omenesc interior, spiritual, ca rezultat al existenţei dinaintea celei pământeşti, pe când natura exterioară care îi înconjura era pentru ei un fel de enigmă. Vreau să spun că în evoluţia omenirii pătrundea din ce în ce mai mult observatia senzorială efectivă.

De mult de tot, în străvechea Indie, după cum am arătat în lucrarea mea ***Ştiinţa ocultă pe scurt***, omul vedea încă totul în mod spiritual, chiar şi natura. S-a realizat un progres prin faptul că, dacă contemplarea spiritualului a rămas interioară, natura, dimpotrivă, a început treptat, ca să zicem aşa, să se despiritualizeze. Omul a început să privească în exterior. Pe când în interior simţea că este spirit desprins din spiritual, în afară vedea câmpul înflorit, norii, din care porneau fulgerele, vântul şi ploile, cristalele sclipitoare, cu formele lor minunate, munţii şi văile. Şi aşa a apărut o anumită concepţie, care se regăseşte de-a lungul

multor epoci dacă privim, în lumina Ştiinţei spirituale, spre ceea ce era pe vremuri omenirea civilizată, o concepţie care s-ar putea exprima cam aşa: Noi oamenii suntem spirit desprins din lumea spirituală. Înainte de a ne naşte, făptura noastră omenească era legată de spiritualitate. Acum suntem situaţi într-un mediu natural. Vedem frumuseţea florilor, măreţia munţilor, privim cum se desfăşoară forţele naturii în vânt şi în furtună. Dar din acestea lipseşte spiritualul. Din ce în ce mai mult s-a răspândit concepţia că în jurul nostru se află numai elemente naturale.

Însă omul simţea, observa – mă refer bineînţeles la omul evoluat, omul care în limbajul nostru de astăzi ar putea fi numit civilizat – că trupul său este alcătuit din materie, din substanţe ce provin din natura lipsită de spirit, de divinitate. Oamenii moderni, oamenii vremurilor noastre, observând aceasta fac speculaţii, filosofează, meditează asupra acestor lucruri. Aşa ceva nu se întâmpla în vechime. Atunci omul nu reflecta asupra acestor lucruri, însă simţea enorma neconcordanţă a celor ce se petreceau în interiorul său cam aşa: Sunt spirit din lumea spiritelor, adevărata mea esenţă omenească îşi are originea în înălţimile divine, dar port o haină care este luată din natura lipsită de spirit, fiinţa mea spirituală este învăluită de ceva care nu este din domeniul spiritului. Trupul meu este format din aceeaşi materie din care sunt şi florile de pe câmpii, din aceeaşi materie din care este formată apa din nori şi picăturile de ploaie. Dar această materie nu are caracter divin. Omul resimţea aceasta ca pe o izgonire din lumea spirituală, ca pe o alungare intr-o lume căreia el nu-i aparţinea cu fiinţa sa.

Această concepţie a putut să fie combătută, apoi pierdută, aşa cum se întâmplă astăzi cu multe teorii. Însă

oamenii conştienţi din acele vremuri o resimţeau, iar omenirea a evoluat prin ceea ce simţea, nu prin reprezentări şi gânduri. Căci chiar şi evoluţia gândirii din vremea noastră este numai un stadiu temporar – aşa cum vom vedea pe parcursul acestor conferinţe –, iar omul care vorbeşte numai pe baza ideilor de fapt nu cunoaşte realitatea. Felul cum vorbesc astăzi oamenii este departe de adevăr. Cei mai mulţi dintre cei care se consideră practicieni şi sunt foarte mândri de experienţa lor, de fapt sunt cei mai mari teoreticieni. Teoreticieni care stau astăzi în birouri şi bineînţeles şi la catedre universitare. Totul este stabilit teoretic, totul este rodul gândirii. Acesta este un stadiu temporar, aproape lipsit de adevăr. Adevărul va fi obţinut atunci când oamenii vor percepe, vor simţi această viaţă în gândire aşa cum o simţeau oamenii odinioară, când natura li se părea lipsită de spirit: Noi suntem exilaţi, un neam exilat; am părăsit înălţimile spirituale, divine, unde era de fapt locul nostru, am fost izgoniţi într-o lume căreia fiinţa noastră omenească cea mai profundă nu îi aparţine.

Un rezultat al acestei concepţii, apărut ca o expresie, o concretizare a acestei concepţii, a fost sentimentul căderii în păcat a omenirii. Această reprezentare a căderii în păcat a apărut dintr-o permutare a unei convingeri. Oamenii îşi spuneau: Am fost izgoniţi din lumea spirituală; aceasta trebuie să se fi întâmplat din cauza unui păcat originar. Şi aşa s-a ivit în conştiinţa omenească într-o anumită perioadă concepţia păcatului originar, a căderii în păcat a omenirii, Înţelegem această concepţie asupra păcatului originar, a unei greşeli străvechi, a unei căderi strămoşeşti în păcat, atunci când înţelegem modul cum s-a transformat conştiinţa neamului omenesc din trecut până în prezent şi cum va fi ea în viitor. Iar în epoca în care omul

a ajuns la această concluzie, el nu avea nevoie de o teorie searbădă, ci de ceva care puiea fi înveşmântat în cuvinte în aşa fel, încât aceste cuvinte să poată fi un balsam pentru suflet, avea nevoie de mângâiere. Ceea ce adeseori a fost descris ca o călăuzire a omenirii în vechile centre religioase, în vechile sanctuare, în ceremonii de mistere, sunt lucruri care s-au ivit în anumite epoci, legate într-o anumită măsură de cultura vechii Persii, de cea din străvechea Caldee, sau din Asia anterioară. Vedem că acestea coincideau cu apariţia in ceremonialul misterelor a preoţilor, ca mari mângâietori ai omenirii. Ei trebuiau să aline suferinţa. Din mistere se revărsa mângâierea. Căci dezvoltarea conştiinţei de sine care se petrecea în acele timpuri ducea la nevoia de mângâiere. Cuvintele trebuiau să fie pătrunse de ceva sufletese, ca un balsam pentru inimi, ca un balsam mângâietor. A fost o epocă de realizări artistice si religioase care, deşi erau prin natura lor in oarecare măsură diferite de cele de mai târziu, reflectă o grandioasă forţă creatoare. Multe dintre particularităţile artei noastre şi ale concepţiilor noastre religioase îşi au originea tocmai în acele vrernuri. O serie de simboluri religioase, imagini de cult, ritualuri, provin din acele vremuri de mult trecute.

De unde se inspirau acei iniţiatori în mistere care trebuiau să aducă mângâiere? Pe atunci, când conştiinţa generală în stare de veghe consta dintr-o conştienţă vie, în imagini, după cum v-am spus existau şi atunci trei trepte de conştienţă. Aşa cum există acum stările de somn, visare şi veghe, în vremurile de atunci, în raport cu visarea din starea de veghe, care era chiar starea comună de conştienţă a omului treaz, aşa cum v-am explicat încă de ieri, somnul nu era resimţit ca astăzi de conştiinţa obişnuită ca ceva care neutralizează complet conştienţa.

Deşi în timpul somnului conştienţa era foarte confuză chiar şi la acei oameni de demult, totuşi la deşteptare mai rămânea ceva în urmă. Am exprimat ieri această idee spunând că omul, atunci când se trezea, mai simţea încă în sine ceva din gustul somnului. Majoritatea oamenilor simteau – nu numai pe limbă sau în cerul gurii –, se simţeau pătrunşi în interior de acest gust rămas după somn ca de o dulceaţă a existenţei. Din timpul petrecut în somn se revărsa în viaţa din timpul zilei această dulceaţă a existenţei. Această dulceaţă era semn de viaţă sănătoasă, iar dacă în ea se amestecau alte senzaţii acest lucru era considerat că indică apariţia unei boli. Pentru cei din ziua de astăzi pare paradoxal când li se spune că demult omenirea simţea acţiunea dulce a somnului în membre, până în vârful degetelor şi în alte organe ale corpului. Dar cercetarea prin metodele Ştiinţei spirituale arată acest lucru. Spiritul limbii a păstrat câte ceva din aceasta, dar într-un mod materialist, mai lipsit de subtilitate. Licoarea aducătoare de somn era odinioară ceva spiritual, era chiar somnul însuşi. După aceea a devenit ceva material, un lichid care poate fi băut. Somnul însuşi era o licoare a naturii, o licoare prin care se ştergea amintirea obişnuită a celor zilnice. Era în acelaşi timp o licoare a uitării.

Simţământul pe care îl avea omul obişnuit în urma somnului era însă neclar, în timp ce iniţierea îi dădea maestrului în mistere, călăuzitorului omenirii, o cunoaştere precisă a celor ce se petreceau în timpul somnului. Şi aşa cum în zilele noastre iniţierea modernă se desfăşoară pornind de la reprezentări obişnuite şi ajungând la o înţelegere spirituală, tot aşa omenirea de atunci se ridica de la visarea din starea de veghe la starea de somn, pe care însă conştiinţa şi-o însuşea, astfel că omul obişnuit rămânea cu percepţia acesteia, iar oficiantul

misterelor, printr-un ritual de el ştiut, simţea, primea în sine în timpul somnului şi ajungea să cunoască, ca să zicem aşa, ceea ce era cuprins în această urmă de gust cu care rămânea, aşa cum v-am arătat mai înainte. El învăta să cunoască apa de dincolo de existenţa fizică, apa în care se cufundă sufletul omenesc în timpul somnului, apa în care sufletul omenesc se adânceşte, se scaldă în fiecare noapte: apa existenţei astrale. Dar aceasta era numai a doua stare, după visarea din starea de veghe.

A treia stare, cea despre care omenirea de astăzi nu mai stie nimic, era o stare mai profundă decât somnul fără vise din zilele noastre. Vă spuneam ieri că am putea s-o numim starea de cuprindere în pământ. În această stare ajungea orice om în timpul nopţii, în miezul somnului profund, dar numai oficiantul misterelor, datorită faptului că era iniţiat, putea fi conştient de ce există acolo, putea să împărtăşească rezultatele acestei stări de conştienţă care constituiau conoştinţele ştiinţifice din acea vreme. Atunci omul nu-şi mai spunea doar: Sunt cuprins de pământ. El îşi spunea aceasta, dar mai adăuga ceva. El îşi spunea: Sunt cuprins de pământ – dar simţea acest lucru ca şi cum în cursul unei zile obişnuite ar fi ajuns de fapt într-o stare foarte apropiată de moarte, dar o moarte din care există înviere. În cea de a treia stare de conştienţă, omul se simţea ca şi cum ar fi fost de fapt cufundat în pământ, ca şi cum ar fi ajuns în mormânt, dar într-un mormânt nepământesc.

În cele ce urmează vă voi face să înţelegeţi nu numai cum era gândit acel mormânt, ci şi felul în care trebuie să-l gândim. Vedeţi voi, razele de soare nu se mărginesc să ajungă pe pământ, să strălucească în flori, să scânteieze în stele. Ţăranul cunoaşte acţiunea lor mai bine decât orăşeanul, căci el utilizează şi în timpul iernii căldura

solară pătrunsă în pământ. Căci în pământ se acumulează ceea ce pătrunde în el în timpul verii. Dar nu numai căldura pătrunde în pământ, ci şi alte forţe solare. Însă acest lucru este mai puţin important pentru subiectul pe care îl voi aborda acum. Faptul cel mai important este că şi influenţele lunare pot pătrunde în pământ, o parte din ele pot trece dincolo de suprafaţa pământului. Vreau să spun că printr-o imagine frumoasă din acele vremuri, nu doar poetică, ci extraordinar de poetică, oamenii îşi reprezentau intuitiv, nu doar ca o concepţie logică ca cele ale noastre de astăzi, ci în imagini, lumina argintie a soarelui revărsându-se pe pământ prin razele lunii pline, pătrunzând apoi în pământ. Ei îşi reprezentau modul în care acest argint al lunii pătrunde până la o anumită adâncime în pământ, de unde iarăşi, după ce a dispărut de la suprafaţa pământului, străluceşte, din adâncul pământului – nu de la suprafaţă – spre exterior. Aceste valuri de argint venite din lună erau simţite de om ca o revărsare şi reflectare de raze, ţesere şi destrămare. Nu era vorba însă numai de o simplă imagine frumoasă; oficiantul misterelor ştia ceva foarte precis referitor la această lumină activă a lunii.

Se ştia că omul cât timp se află pe pământ are o anumită greutate. Gravitaţia, această greutate a sa, îl ţine legat de pământ, pământul în felul acesta îi atrage făptura datorită gravitaţiei. Cât despre forţele lunii, se ştia că ele acţionează în sens contrar gravitaţiei. În general ele sunt mai slabe decât forţa zdravănă a gravitaţiei terestre, dar ele se opun forţei de atracţie a pământului. Se ştia acest lucru. Se ştia că omul nu este pur şi simplu ca un butuc ţinut în loc de forţa gravitaţională, ci că se găseşte într-un anumit echilibru, tras înspre pământ dar şi atras înspre înălţimi de către lună, dar că pentru pământeni atracţia terestră este mai puternică . Dar forţele de atracţie spre

exterior, pe care le-aş putea numi negative în raport cu gravitaţia terestră, au efect asupra elementului principal care este activ în oameni. Dacă sub acţiunea lor nu putem să ne desprindem de pământ, putem în schimb să ne ridicăm în spirit până în spaţiul stelar. Iar prin această iniţiere, prin intermediul influenţelor lunare, omenirea din acele timpuri ajungea să cunoască, cu ajutorul oficianţilor misterelor, ce acţiune are asupra oamenilor de pe pământ poziţia stelelor pe bolta cerească.

Aceasta era iniţierea astrologică care astăzi este atât de greşit înţeleasă şi care în trecut era atât de limpede, îndeosebi în Caldeea. Pe această cale ocolită se puteau cunoaşte nu numai unele efecte ale influenţelor lunare, ci şi ale influenţelor exercitate de Soare, de Marte, de Saturn şi aşa mai departe. Astăzi omul a devenit sub aspectul cunoştinţelor sale o râmă – iertaţi-mă că recurg la o metaforă, dar astfel de lucruri sunt greu de caracterizat pe cale logică –, ba chiar mai mult, o rămă pentru care nu plouă niciodată [Joc de cuvinte intraductibil. În l. germană râma este numită *Regenwurm*, ceea ce textual înseamnă „vierme de ploaie", în sensul de vierme care iese din pământ după ploaie. (*Nota trad*.)], care nu iese niciodată din pământ. Râmele ies afară din pământ când plouă şi atunci au imaginea a ceea ce se petrece la suprafaţa pământului, fapt care este în avantajul râmelor. Însă omul sub raport spiritual-sufletesc este astăzi o râmă pentru care nu plouă niciodată. Este închistat cu totul în lumea pământeană. De exemplu, el crede că părţile care îi alcătuiesc trupul sunt legate de pământ cum sunt şi pietrele. Bineînţeles că oamenii de astăzi nu ştiu de exemplu că părul lor de pe cap este un rezultat al acţiunii soarelui, ca şi multe alte lucruri de acest fel, căci ei sunt râme pentru care nu plouă niciodată, adică fiinţe care, deşi

poartă în sinea lor acţiunea soarelui, nu ies la suprafaţă ca să cerceteze aceste lucruri. Da, vechii oficianţi ai misterelor ştiau că omul nu a crescut din pământ ca o căpăţână de varză, ci s-a ivit ca urmare a acţiunii cosmice comune a întregii configuraţii a bolţii cereşti. Vedeţi deci că în trecut oamenii aveau în faţă pe cei care îi îndrumau, iniţiindu-i în mistere, iniţiindu-i în felul pe care vi l-am expus, astfel încât ei ştiau ce semnifIcaţie are pentru oameni cosmosul care îi înconjoară.

Însă prin aceasta oficianţii misterelor le comunicau ceva oamenilor, ceva ce eu vă expun în cuvinte lipsite de strălucire, căci noi astăzi nu mai suntem în stare să vorbim în felul în care o făceau vechii oficianţi ai misterelor, care le îmbrăcau pe atunci în minunate expresii poetice. Era un rezultat al spiritului de atunci al vorbirii, noi astăzi nu mai putem vorbi aşa, căci limbajul din zilele noastre nu mai este potrivit pentru o asemenea exprimare. Iată cam cum s-ar putea reda astăzi cele spuse de oficianţii misterelor celor care căutau la ei o mângâiere pentru natura golită de spirit în care omul se simţea exilat: Da, câtă vreme viaţa voastră se menţine în starea de conştienţă obişnuită din timp de veghe, cele care vă înconjoară vă apar lipsite de spirit. Dar atunci când te cufunzi în mod conştient în starea în care eşti cuprins în pământ, acolo unde lumina argintie a lunii străbate şi împânzeşte pământul, poţi contempla activitatea zeităţilor stelare. Atunci când poţi face acest lucru, înveţi să recunoşti – deşi nu de la sine, cum se întâmpla în vremurile de demult, ci prin străduanie omenească – că şi natura exterioară este pătrunsă pretutindeni de entităţi spirituale, că poartă în sine ca dar al zeilor entităţi spirituale, spirite elementale. Şi astfel mângâierea pe care oficianţii misterelor o dădeau oamenilor în acele timpuri străvechi consta în aceea că ei

deveneau conştienii că plantele, pe lângă faptul că sunt frumoase, sunt străbătute de un curent spiritual; pe lângă faptul că norii plutesc maiestuos în văzduh, în ei roiesc fiinţe elementale divine-spirituale şi aşa mai departe. Cele aflate prin iniţiere îndreptau omenirea tocmai către acel spirit al naturii de care avea nevoie. Într-o anumită perioadă din trecutul omenirii rolul misterelor era tocmai de a spune oamenilor că golirea de spirit a naturii este doar o iluzie a visării obişnuite din starea de veghe. În realitate spiritul se găseşte pretutindeni în natură.

Astfel, în trecut a existat o societate omenească care trăia efectiv spiritualitatea existenţei şi avea cunoştinţă prin intermediul misterelor de spiritualitatea existenţei chiar în domenii care mai târziu vor părea golite de spiritualitate. Tot ce i se arăta astfel omului, fie din instinct, cum ar fi contemplarea esenţei sale spirituale interioare, fie prin învăţătura cuprinsă în mistere, cum ar fi faptul că natura este plină de fiinţe spirituale, toate acestea fâceau ca omul să fie legat de spiritualitate. Dacă omenirea ar fi rămas în acest stadiu al evoluţiei sale, nu ar fi putut niciodată să ajungă la acea stare de conştiinţă pe care astăzi trebuie să o considerăm ca una dintre cele mai mari valori ale omenirii, poate ca valoarea sa principală: sentimentul liberului arbitru, sentimentul libertăţii voinţei.

Modul de atunci de a concepe lumea, această spiritualitate resimţită intuitiv, trebuia să se şteargă. Omul trebuia să ajungă la celelalte trei stări de conştienţă. Cuprinderea în pământ, prin care vechii iniţiaţi îşi extrăgeau din natură cunoştinţele despre stele şi prin aceasta dobândeau spiritualitate, a dispărut complet. Ca stări sufleteşti ale omului au rămas numai somnul fără vise, visele şi starea de veghe. Această situaţie este relativ opusă celei care putea duce tocmai la anihilarea libertăţii.

Ceea ce numim noi acum conştienţa noastră din starea de veghe, cea în care ne petrecem în ziua de astăzi viaţa noastră obişnuită şi în care ne ocupăm de stiinţă, este ceva ce nu a fost cunoscut de vechea omenire. Prin această stare a apărut tocmai posibilitatea gândirii pure, de existenţa căreia ne putem îndoi, dar care este singura din care putem prelua imboldul libertăţii. Căci dacă nu am fi ajuns niciodată la această gândire pură, care nu garantează automat existenţa, dar este gândire pură, noi ca oameni n-am fi ajuns niciodată nici la conştiinţa libertătii.

S-ar putea spune: Pe măsură ce omenirea a evoluat, ceea ce constituise odinioară legătura oamenilor cu principiul spiritual s-a pierdut în întuneric. Cele trei stări de conştienţă din trecut îl purtau de fapt pe om din înălţimile spirituale şi până în adâncurile pământului. Dar în adâncurile pământului el trebuia să găsească tocmai forţa originală care să ducă la înflorirea libertăţii. Iar zorii stărilor sufleteşti de veghe, visare şi somn au apărut deja în linii mari cu mii de ani în urmă. Omenirea pe atunci se adâncisc deja foarte mult în întuneric, în care, deşi există imboldul libertăţii, în schimb nu străluceşte lumina spiritualităţii. Încercaţi să vă reprezentaţi cum s-a desfăşurat de fapt evoluţia omenirii. Privind în urmă, în acele timpuri de demult, vedem că omul se mai uita încă la cerul înstelat şi îşi putea spune, datorită celor aflate, astfel: În mine trăiese forţe ale acestui cer înstelat, eu fac parte din Cosmosul acesta. Omul spiritual a fost aruncat pe pământ. Cerul s-ar putea spune că s-a întunecat, căci lumina, fie că provenea de la soare sau de la stele, se răspândea în mod fizic asupra pământului şi pe atunci omul nu o putea vedea. Era ca o cortină care acoperea scena, iar omul nu putea să găsească nicăicri un sprijin

pentru existenţa sa. El nu mai putea să vadă ce se află în spatele acestei cortine.

Vom vedea în conferinţa de mâine că de fapt această cortină exista deja cu mii de ani în urmă, că a devenit din ce în ce mai compactă, iar această grosime a cortinei se manifesta în întreaga concepţie a oamenilor. Atunci a apărut o lumină care a străbătut cortina, cortina s-a despicat. Aceasta a fost lumina care a strălucit de pe Golgota. Aşa se manifestă evenimentul de pe Golgota în istoria omenirii. Acest eveniment, care a avut loc pe pământ, le-a arătat oamenilor din nou ceea ce văzuseră odinioară în întinderile Cosmosului ca spiritualitate a lumii. Trecând prin misterul Golgotei, Christos a adus în viaţa pământească ceea ce fusese văzut pe vremuri în ceruri. A fost nevoie ca fiinţa divină, spirituală, a lui Christos să se pogoare pe pământ şi să se întrupeze într-un trup omenesc, pentru a se aduce omenirii, care acum nu mai putea să iasă din sfera pământului, această lumină în alt fel, într-un fel nou.

Omenirea se află astăzi doar la începutul înţelegerii acestui mister al Golgotei; evoluţia viitoare a vieţii pe pământ va face ca omenirea să înţeleagă din ce în ce mai profund acest mister al Golgotei, va face ca această strălucire interioară să devină tot mai mult o strălucire cosmică şi să înceapă să reverse raze peste tot ce se află sub ochii omului. Dar pentru a înţelege mai exact aceste lucruri trebuie să mai adăugăm astăzi câteva cărămizi la acest edificiu al cunoaşterii.

Dintr-un punct de vedere, acum reînvie ceea ce fusese plin de viaţă odinioară în trecutul omenirii. Pentru oficianţii misterelor, aşa cum vă spuneam mai înainte, urmărirea efectelor lunii era o activitate plină de viaţă. Ei transpuneau influenţele lunare în iniţierile lor astrologice.

Ei arătau cum poţi fi introdus în tainele aştrilor, ale Cosmosului, prin intermediul influenţelor lunare. Un element esenţial al acestor iniţieri consta în faptul că cel care trebuia să fie iniţiat, introdus în aceste taine, se pomenea brusc că atracţia gravitaţională are pentru el mai puţină importanţă decât până atunci. Îşi simţea mai puţin propria greutate. Şi i se atrăgea atentia de către învăţătorii mai bătrâni să nu cedeze acestui sentiment, ci atunci când simte că este mai uşor decât înainte, să-şi mărească singur greutatea printr-o încordare a voinţei. Făcea parte oarecum din măiestria vechilor iniţieri ca ceea ce se pierdea din greutatea naturală sub influenţa forţelor lunare să fie dirijat prin intermediul voinţei să se scurgă în om. Aşa se răspândea cunoaşterea aştrilor. Şi aşa capacitatea oamenilor din acele vremuri de a depăşi gravitaţia era folosită pentru a dezvolta în ei voinţa de a rămâne legaţi de pământ cu sufletul. Această ataşare sufletească acţiona ca o scânteie care aprindea o lumină interioară, sufletească, care lumina în depărtările Cosmosului şi în felul acesta omul a ajuns să cunoască aceste depărtări cosmice.

În lumina Ştiinţei spirituale se pot descrie cu exactitate aceste lucruri, felul în care s-a format vechea conştienţă. Dar ceea ce se găsea în oamenii de atunci se regăseşte şi astăzi. Există atavisme, rămăşiţe ale acelor timpuri. Acestea apar din nou în lume, atunci când oamenii de atunci revin pe pământ. Şi deoarece legătura cu forţele lunare apare la oameni care trăiesc în vremuri în care ea nu ar mai trebui să existe, când acest somn profund a dispărut, se manifestă prin somnambulism, prin comportament lunatic. Iar oamenii atunci când sunt năpădiţi de această stare vor să contracareze pierderea greutăţii nu prin suflet, ci mergând pe acoperişuri sau

măcar dându-se jos din pat. Ei realizează cu corpul lor omenesc ceea ce ar trebui de fapt să fie făcut numai cu corpul astral. Ceea ce în vremurile moderne este doar o anomalic, în vremurile de demult era o calitate care ar putea fi folosită pentru a ajunge la cunoaştere. Şi faptul că popular aceşti oameni erau numiţi „lunatici" avea un sens pozitiv, căci această stare a receptivităţii omeneşti era corelată cu o legătură atavică cu forţele lunare, rămase din vechi timpuri.

Tot aşa cum omul putea fi legat de forţele lunare, el putea de asemenea să fie legat şi de forţele solare. Dar legătura cu forţele solare acţionează în ascunzişul făpturii omeneşti, de aceea nu poţi da de ea decât pe căi ocolite. Această legătură cu forţele solare a fost desigur căutată de preoţii druizi în timpurile de înflorire, nu în cele de declin, ale iniţierii solare. Iniţierea solară ducea la o stare prin care nu numai că se stimulau în oarecare măsură forţele lunare, se putea afla prin iniţiere astrologică câte ceva din tainele Cosmosului, ci această iniţiere solară permitea şi un fel de dialog cu fiinţele divine, spirituale din Univers, dădea un fel de inspiraţie, pe când iniţierea lunară producea numai un fel de imaginaţie. Iniţierea solară este o manieră de a asculta sfaturile entităţilor spirituale din Cosmos şi în orice caz dă posibilitatea unei pătrunderi în taine ale existenţei Universului mult mai adânci decât cele înţelese prin iniţiere lunară.

Şi acest lucru poate să iasă din nou la suprafaţă ca un atavism. De fapt, se păstrează în orice om. Dar mentalitatea omului de astăzi nu mai este la fel ca cea din trecut şi ochii lui au în primul rând rolul să recepţioneze radiaţia fizică a soarelui. V-am atras atenţia ieri că în aceste raze fizice ale soarelui se află şi elementul spiritual, sufletesc. Dar omul din zilele noastre nu vede acest iucru. De aceea omul din

zilele noastre se comportă faţă de soare cum s-ar comporta cineva faţă de un om care ar susţine că în ele există ceva interior, sufletesc, iar acesta i-ar răspunde că aşa ceva nu există. Atunci când îţi mişti braţele, acţionezi de fapt un sistem de pârghii, trase de muşchi ca de nişte frânghii. Este un mecanism în funcţiune. Aşa consideră omenirea de astăzi şi acţiunile solare. Vede numai efectele exterioare, în cazul acesta numai lumina fizică. Dar în timp ce lumina fizică face să pătrundă în noi influenţele solare, concomitent pătrunde în om şi spiritualitatea entităţii solare. Printr-un anumit mod de concentrare interioară, nu acel pe care l-am descris în lucrarea mea ***Cum se poate obţine cunoaşterea lumilor superioare?*** ci unul pe care omul îl are în mod atavic ca o forţă elementară, omul poate astăzi, chiar printr-o concentrare interioară a organismului său – când spun astăzi am în vedere o etapă istorică care desigur poate cuprinde câteva milenii – să înceteze de a mai fi foarte receptiv la acţiunea fizică a soarelui şi să devină în schimb receptiv pentru solaritatea spirituală. Atunci omul are o altă percepţie. Acolo unde apar aceste elemente atavice, omul are o altă percepţie decât în viaţa obişnuită din zilele noastre. Atunci când vă uitaţi în oglindă, ceea ce se află în faţa oglinzii este reflectat spre voi. Tocmai pentru că oglinda nu lasă să se vadă ceea ce se află în spatele ei, ceea ce se află în faţa ei este reflectat. La fel, dacă un om are o construcţie sufletească care îl face ca, deşi dispune de toate simţurile, în loc să privească către soare, să vadă lumina fizică a soarelui, el să privească întunericul, acest întunerie devine o oglindă în care el vede reflectate cele din imediata sa apropiere, din natură. Şi atunci el nu zice: Aici este o plantă, care are o rădăcină din care pornesc frunzele, florile, fructele, sămânţa, ci zice: Văd aici, în partea de jos a plantei, ceva care este spiritul

elementar al cunoaşterii, care cuprinde un element conservativ, ceva care fixează. Mă uit mai departe deasupra acestei părţi şi văd cum acest caracter conservativ, de fixare, este depăşit şi planta nu mai tinde să se fixeze, ci fixarea alternează cu detaşarea, ducând la formarea frunzelor şi, în sfârşit, văd cum planta tinde spre înălţimi aşa cum clocoteşte apa sub acţiunea focului. Această viaţă a plantelor este reflectată de către întunericul, care este de fapt o claritate spirituală: în felul acesta a văzut Jakob Böhme plantele, în mare măsură în mod atavic, atunci când a considerat că în partea inferioară se găseşte principiul salin, în mijloc cel mercuric şi în partea de sus cel fosforic [Simbolistica alchimiei considera că există trei principii în natură: *sulful*, cu proprietăţi active, inflamabil (de aici şi denumirea de fosforic, adică purtător de lumină); *mercurul*, cu proprietăţi pasive, volatil; *sarea*, termenul mijlociu, de unire între celelalte două principii antagoniste. Acestea nu erau echivalente cu substanţele chimice cu acelaşi nume, ci reprezentau anumite calităţi ale materiei. (S. Hutin, *Alchimia*, Editura de Vest, Timişoara, 1992). (Nota red.)]. Astfel, vedem cum se răsfrâng spre noi, în acelaşi spirit ca pentru Jakob Bohme, care era în mod natural un iniţiat solar, cunoştinţe care au aparţinut civilizaţiei omeneşti din timpurile străvechi, o civilizaţie preistorică, când încă nu se cunoştea scrierea. Dacă avem în vedere vreuna din lucrările lui Jakob Böhme – *Mysterium magnum*, *De signatura rerum* , *Aurora sau ivirea zorilor* şi aşa mai departe – şi nu putem citi această lucrare în aşa fel încât din prezentările confuze ale lui Jakob Böhme să descifrăm ceva foarte asemănător cu cele pe care vi le-am spus despre preoţii druizi, înseamnă că îl citim incorect. El nu era iniţiat din afară, ci din fiinţa sa interioară. Această iniţiere solară ţâşnea ca o recapitulare a unei existenţe

anterioare. Acest lucru poate fi sesizat chiar din biografia lui Jakob Böhme.

În oameni pot să acţioneze forţe şi mai profunde, cele ale planetelor exterioare cele mai apropiate de noi din sistemul solar. Pentru astronomia de astăzi ele nu sunt singurele planete exterioare, căci s-au mai descoperit două. Ele produc nedumeriri chiar pentru astronomia fizică de astăzi, pentru că nu se încadrează întu totul în legile mişcării corpurilor cereşti. Dar sub aspectul poziţiei spaţiale, fiind încadrate în sistemul solar, Uranus şi Neptun trebuie luate în considerare de astronomie. Dar aşa cum v-am spus, ele le dau bătaie de cap astronomilor, deoarece „lunile" lor „se poartă nebuneşte" faţă de felul cum se comportă ceilalţi sateliţi, normali, ai lui Jupiter şi aşa mai departe. În realitate se poate spune că sub aspectul influenţei concrete active a planetelor Saturn poate fi considerată ultima dintre planetele sistemului nostru solar. Şi aşa cum omul se poate afla sub influenţa acţiunii lunii, pe care v-am descris-o detaliat, sub influenţa acţiunii soarelui, pe care v-am prezentat-o succint, el se goate afla şi sub influenţa acestei acţiuni a lui Saturn. Saturn acţionează prin ceea ce revarsă sub aspect spiritual în sistemul planetar şi prin aceasta şi în interiorul omului, adică memoria istorică a Cosmosului. Saturn este memoria, amintirea sistemului nostru solar, şi dacă vrem să ştim ceva despre evenimentele din acest sistem nu putem să o facem doar prin speculaţii astronomice.

Astăzi aceste lucruri încep să dea de gândit ştiinţei oficiale, căci nimic nu se mai potriveşte. Toate acestea sunt gândite de-andoaselea. Vedeţi, noi am vorbit adesea în cercul nostru despre aşa-numita teorie a relativităţii, de faptul că în lumea fizică nu se poate vorbi niciodată de mişcare absolută, ci întotdeauna trebuie să vorbim despre

o mişcare relativă. Aşa cum s-a putut spune: Soarele se mişcă, Pământul stă pe loc, mai târziu s-a spus: Pământul se mişcă, Soarele stă pe loc. Toate acestea sunt de fapt relative, se poate spune aşa sau altminteri. Aşa cum, vorbindu-se o dată despre teoria relativităţii aici la Stuttgart, la o adunare a mişcării antroposofce, un cunoscător al acestei teorii a explicat în mod foarte sugestiv ascultătorilor că este tot una dacă iei un chibrit în mână şi îl freci de cutie, deci cutia este fixă şi chibritul este mişcat sau dacă ţii chibritul nemişcat şi freci de el cutia. Şi într-un caz şi în altul, chibritul ia foc. Acest lucru este abordat ştiinţific cu toată seriozitatea şi bineînţeles că şi în conferinţa respectivă a fost prezentat în mod serios şi este ceva incontestabil. Dacă s-ar fi găsit un suflet naiv care ar fi ţintuit în perete cutia de chibrituri, ar fi pătruns acolo o părticică de absolut. S-ar fi putut – însă ca toată clădirea – pe atunci sediul nostru era în strada Primăriei nr. 70 – să fie deplasată şi relativitatea s-ar fi ivit iar. Doar că ar fi mers ceva mai greu. Dar dacă extindem acest exemplu asupra întregului Univers, putem spune alături de Einstein că în interiorul lumii fizice nu se poate găsi nimic absolut, totul este relativ. Deci ne aflăm în faţa relativităţii. Tocmai această relativitate a lumii fizice trebuie să ne facă să nu căutăm absolutul în lumea fizică, ci în lumea spirituală. În zilele noastre ştiinţa oferă deja o pătrundere în lumea spirituală, atunci când este înţeleasă în mod just. Astăzi trebuie să nu fi diletant, ci om de ştiinţă autentic, cu noţiuni precise, pentru ca să poţi fi călăuzit în spirit de ştiinţa autentică, care nu este concepută aici pe pământ, nici chiar de către corifeii ei. De aceea în cadrul cercetărilor fizice nu se poate afla nimic nici despre ce înseamnă Saturn pentru lumea noastră. El este în mare măsură o amintire, memoria sistemului nostru planetar. În el se păstrează tot ceea ce s-a

petrecut vreodată în sistemul planetar. El le spune acelora care sunt iniţiaţi în Saturn ce s-a petrecut în acest sistem planetar.

După cum se poate întâlni în mod izolat la unii oameni, ca o moştenire a unei etape mai vechi de dezvoltare a omenirii, ca o moştenire de la oamenii din trecut, o afinitate cu luna, oamenii respectivi fiind somnambuli, după cum pot să iasă la iveală influenţe spirituale ale soarelui şi oamenii aceia, în loc să privească ca ceilalţi cu ochii deschişi lumina privesc de fapt întunericul în care se oglindeşte natura, văzând lumea ca Jakob Böhme, tot astfel poate exista o afinitate cu influenţele lui Saturn, care acţionează în special asupra capului oamenilor şi sădesc de fapt în oameni amintirea care trece dincolo de viaţa pământească. Astfel de influenţe se pot întâlni în mod distinct.

Aşa încât se poate vorbi de oameni lunari, cunoscuţi în mod obişnuit ca somnambuli, şi despre oameni solari ca Jakob Böhme şi în mai mică măsură chiar Paracelsus [Theophrastus Bombastus von Hohenheim (1493–1541), cunoscut sub numele latinizat de Paracelsus, alchimist şi medic elvetian, pătintele medicinii hermetice. Concepţiile lui au influenţat puternic doctrinele oculte din secolele care au urmat. (Nota red.)]. Se poate vorbi şi de oameni aflaţi sub influenţa lui Saturn. Astfel de om a fost Swedenborg. El este unul dintre aceia care, deşi nu putem spune că le dă bătaie de cap, ar trebui să le dea bătaie de cap învăţaţilor de astăzi. Căci acest Swedenborg a fost la vremea sa la mare înălţime, a fost o adevărată autoritate şi în domeniul ştiinţelor exacte. Până pe la patruzeci de ani Swedenborg s-a încadrat în mod destul de convenabil în ştiinţa oficială, nu a spus nimic ce nu s-ar fi putut potrivi cu concepţiile acesteia. Doar după aceea s-a tulburat treptat.

Trebuie să spunem că forţele lui Saturn au devenit extrem de active în el. Oamenii care au o concepţie materialistă spun că şi-a pierdut minţile. Dar ar trebui să ne dea de gândit faptul că există atât de multe lucrări rămase de la Swedenborg, care au fost recent publicate de o societate suedeză şi au fost recunoscute ca lucrări ştiinţifice. Cei mai importanţi oameni de ştiinţă din Suedia se ocupă acum de editarea lucrărilor lui Swedenborg. Însă acestea sunt lucrări elaborate de el înainte de ceea ce am putea numi viziune sa spirituală. Nu este prea plăcut să vorbeşti despre cineva de care s-ar putea spune că a fost printre cei mai aşezaţi oameni din vremea sa până la patruzeci de ani şi despre care după aceea trebuie să spui că este un nesocotit, ca să nu zicem mai rău. Însă Swedenborg nu s-a prostit, ci la un moment dat, când a ajuns pe culmile ştiinţei curente din vremea sa, a început să privească în adâncul lumii spirituale. Şi această privire interioară s-ar putea spune că i-a cuprins capul, acel organ care la el era deosebit de bine dezvoltat. El a fost cuprins de spiritualitate, de spiritualitate provenită în esenţă de la Saturn, şi aşa a putut să privească – nu ca Jakob Böhme, care recepţiona tainele interioare ale naturii oglindite de întuneric – direct în eter, acolo unde apar chipurile spiritelor superioare reflectate în eter. Aşa a descris Swedenborg această lume spirituală. Ceea ce şi-a reprezentat el nu este ceva văzut de el. Fiinţele spirituale la care se referă el sunt altele. Dar el nu a văzut doar o simplă oglindire terestră a acestor spirite, ci a văzut influenţele spiritelor în eter, a văzut formele eterice. Acestea erau acţiunile spiritelor – care nu puteau fi văzute ele însele – în eterul planetei noastre. Pe când Jakob Böhme a văzut imagini ale naturii oglindite, el a văzut ceea ce se realizase în eter de către aceste spirite ale căror acţiuni le-a sesizat. Deci ceea ce descrie Swedenborg

ca îngeri nu sunt îngeri, ci forme eterice. Dar ceea ce i s-a arătat sub formă de îngeri, ca forme eterice, este rezultatul acţiunii îngerilor, este o reflectare a ceea ce fac îngerii. Aşa că trebuie să considerăm astfel de lucruri ca fiind reale. Este desigur o eroare să spunem că Swedenborg a văzut lumea spirituală ca atare, căci aceasta nu i-a fost accesibilă. Dar ceea ce a văzut el este real.

Somnambulii comuni, lunaticii, fac ceva real. Ei o fac cu corpul lor fizic, deşi ar trebui să o facă numai cu corpul astral. Jakob Böhme este cel dintâi care a privit cu corpul său fizic, cu ochii lui, care aveau capacitatea de a exclude ceea ce ţine de fizic, a privit în întuneric, dar a văzut lumina din întuneric, reflectarea spiritelor naturii. Swedenborg nu a văzut imagini reflectate, ci imagini eterice ale existenţei spirituale de ordin superior. Este o succesiune gradată: de la pătrunderile spirituale nevăzute, automate, ale lunaticilor, trecând prin ceea ce aş putea numi o *„second sight"* de esenţă naturală a lui Jakob Bohme, care nu vedea latura exterioară a naturii, ci reflectarea laturii ei interioare, şi până la Swedenborg, care nu vedea reflectări, ci realităţi în eter, forme, nu imagini reflectate, forme datorate acţiunii a ceea ce se desfăşoară acolo sus, în regiunile spirituale superioare.

Vedem deci cum putem vorbi despre trecutul şi prezentul omenirii, dar trecutul se mai păstrează şi astăzi prin unele semne clare, ca o moştenire, în aşa-numitele situaţii anormale ce pot fi întâlnite acum. Şi atunci când putem privi în acest fel în trecut şi în ceea ce s-a păstat până în prezent cu ajutorul unei înţelegeri pătrunzătoare a misterului de pe Golgota vom putea privi şi spre viitorul omenirii. Acest lucru îl vom face în conferinţa de mâine.

CONFERINŢA a VIII-a

Stuttgart, 16 septembrie 1923

Aţi reţinut desigur, din cele spuse ieri, că una dintre stările de conştienţă proprie oamenilor în timpuri îndepărtate s-a pierdut treptat. Am spus într-adevăr că genul de conştienţă trează al oamenilor de astăzi, care se manifestă de preferinţă prin reprezentări mai mult sau mai puţin abstracte, sau măcar prin imagini neclare, nu era cunoscut în această formă, că în schimb pe atunci exista un fel de visare în stare de veghe, o stare de veghe plină de visare, dar care nu era resimţită aşa cum sunt astăzi visele, ci ca esenţa unor imagini vii, care corespundeau mai mult sau mai puţin cu o realitate spirituală. Mai exista apoi un fel de stare de somn lipsit de vise, dar după care rămânea acea senzaţie pe care v-am descris-o ieri. Acestora li se adăuga o a treia stare de conştienţă, acea stare care era resimţită ca o odihnă în sânul forţelor lunare pătrunse în adâncul pământului, care de fapt îi înălţau pe oameni într-un fel deasupra gravitaţiei terestre şi le dădeau posibilitatea să simtă apartenenţa lor la Cosmos. Acesta era elementul esenţial al vechii mentalităţi, faptul că omul se simţea părtaş la existenţa cosmică. În prezent, în conştiinţa obişnuită a oamenilor din această veche stare de conştienţă a rămas de fapt doar o reflectare tulbure, care, deşi este observată de orice om, trece prin conştiinţa omenească fără să i se dea atenţie.

Aş vrea acum să caracterizez această rămăşiţă de conştienţă din timpurile străvechi. În zilele noastre, dacă omul îşi analizează visele, va observa că aceste vise, care îmbracă un aspect haotic, se alimentează în modul cel mai variat din evenimentele vieţii sale pământeşti. Lucruri de

mult uitate reapar în vis, transformate în cele mai felurite moduri; chiar lucruri care au trecut neobservate în viaţă pot să capete amploare în evenimentele din vis. Iar momentele în care s-au petrecut diferite întâmplări sunt de asemenea amestecate în cele mai variate feluri. Dar dacă urmărim mai îndeaproape cele ce se petrec în vis, reiese ceva foarte banal. O să descoperim că în esenţă toate lucrurile care se regăsesc în conţinutul viselor se leagă într-un fel sau altul, chiar dacă foarte pe departe, de întâmplările din ultimele trei zile. Aţi visat poate că aveţi în faţa ochilor ceva care de fapt s-a petrecut acum douăzeci şi cinci de ani. Vă stă înainte, poate puţin modificat, dar plin de autenticitate. Dar dacă vă gândiţi mai bine, veţi descoperi ceva de felul acesta: în visul care ne face să retrăim o întâmplare de acum douăzeci şi cinci de ani este implicat un personaj care, ca să dăm un exemplu, poartă numele de Eduard. Vă veţi da seama că pe undeva aţi auzit, poate doar trecându-vă întâmplător pe la ureche, sau că v-aţi aruncat în fugă ochii pe un text în care aţi întâlnit numele de Eduard. Întâmplările din vis sunt întotdeauna în legătură, fie cât de îndepărtată, cu ceva care s-a petrecut în ultimele trei zile, fie şi un lucru atât de neînsemnat. Aceasta se datorează faptului că omul poartă în sine întâmplările din ultimele două, trei sau patru zile – desigur intervalul este doar aproximativ – cu totul altfel decât pe cele care au avut loc mai demult.

Omul preia ceea ce percepe în exterior în organismul său astral şi în Eul său. Acolo evenimentele percepute trăiesc laolaltă cu conştiinţa. Cele care s-au petrecut în decursul ultimelor trei zile sunt resimţite în mod mult mai intens decât cele care au avut loc cu mai mult de trei zile în urmă. Aşa cum vă spuneam, în viaţa obişnuită nu observăm aceste lucruri, dar aceasta este realitatea. Aceasta se

datorează faptului că tot ceea ce este perceput sau formulat în procesul gândirii de către om, în organismul astral şi în Eu, trebuie să se întipărească, să se imprime în corpul eteric, în corpul forţelor intuitive şi cel puţin, în oarecare măsură, şi în corpul fizic. Iar pentru această impregnare este nevoie de două, trei sau patru zile, astfel că omul ajunge să doarmă de două-trei ori după ce i s-a întâmplat ceva, până ca acest lucru să se imprime în trupul eteric şi în cel fizic. Căci doar atunci, ca să zicem aşa, este destul de bine fixat cel puţin în corpul eteric, încât să poată constitui o amintire durabilă. Şi aşa în om se dă neîncetat un fel de luptă între corpul astral şi cel eteric şi rezultatul acestei lupte este că ceea ce resimte omul ca fiinţă conştientă se imprimă, se fixează în elementele mai grosiere, materiale, ale fiinţei sale. După trei-patru zile omul poartă în sine ceea ce mai înainte a fost doar o trăire senzorială fugară, iar acum s-a înregistrat în corpul său eteric, cel al imaginilor, şi în corpul său fizic.

Gândiţi-vă cât de puţin sunt conştienţi oamenii de astăzi de cele pe care vi le spun eu acum. Dar acestea se produc în continuare în viaţa sufletească şi chiar în cea trupească a oamenilor. Fiecare întâmplare la care suntem părtaşi trebuie de fapt să aştepte trei-patru zile până când se va înscrie pe deplin în patrimoniul nostru. Până atunci oscilează între corpul astral şi cel eteric, fără să se ştie precis dacă într-adevăr se va imprima în corpul nostru eteric şi prin aceasta şi în corpul fizic.

Acolo se petrece de fapt ceva extraordinar de important. Gândiţi-vă că în fond fiinţa noastră adevărată cuprinde numai Eul nostru şi corpul nostru astral. Nu putem să spunem despre corpul nostru eteric că ne aparţine. Oamenii acestui veac materialist îşi permit să considere corpul eteric şi îndeosebi corpul fizic ca fiind *al*

lor. Dar corpul fizic şi cel eteric aparţin de fapt în întregime Cosmosului. Şi deoarece în decurs de trei-patru zile evenimentele trăite de Eul nostru şi de corpul astral sunt preluate de corpul eteric şi de cel fizic, ele nu ne mai aparţin numai nouă, ele aparţin Cosmosului. Deci numai timp de trei zile putem să spunem că cele rezultate din contactul nostru cu lumea ne interesează numai pe noi. După trei-patru zile acestea s-au înscris în Univers, sunt fixate în Univers, nu ne mai aparţin numai nouă ci şi zeilor.

Cu foarte mult timp în urmă, în zorile evoluţiei omenirii, oamenii simţeau limpede acest lucru minunat datorită acelei stări de conştienţă care s-a pierdut în zilele noastre, o stare de conştienţă mai profundă decât somnul obişnuit. Iar iniţiaţii, cei cărora li se dezvăluiau aceste lucruri, puteau să explice ce se află de fapt dincolo de această minunată senzaţie. În epoca despre care am vorbit ieri, epoca culturii egiptene şi a celei caldeene, oamenii nu mai păstrau decât o senzaţie obscură a acestor lucruri. Dar celor iniţiaţi în Mistere li se dezvăluia esenţa adevărată a acestor lucruri, pentru că pe atunci iniţierea era în esenţă un fenomen exterior şi ceea ce se petrecea cu omul în exterior era transpus apoi în interior, pe când acum iniţierea este un fenomen spiritual – sufletesc, pur interior, cel mult însoţit de unele simboluri şi gesturi corporale. Ca să dau numai un exemplu, deşi aş putea să vă relatez şi altele – iniţierea consta adesea în faptul că cel care urma să fie iniţiat era cufundat de către cel care îl iniţia în mistere, pentru vreo trei zile, în starea aceea care astăzi este pe de-a-ntregul dispărută. Timp de trei zile el era cufundat în acea stare, astfel că putea să experimenteze cum se petrec lucrurile, ce îndură omul în această lume în cele trei zile în care el este scos în afara omenirii şi cum cele trăite atunci pătrund într-un fel în esenţa oamenilor. Cel care trecea

prin această iniţiere ajungea să-şi dea seama cum evoluează o reprezentare, o senzaţie, un sentiment ca element faptic, înainte de a deveni ceva propriu oamenilor. Dar cele care i se arătau acolo, cunoştinţele atât de tăinuite pentru oamenii de rând, cuprindeau ceva extrem de semnificativ, atât de semnificativ încât concepţia actuală, materialistă, asupra lumii este departe de a bănui cum stau lucrurile. Cuprindea cele care urmează. Veţi putea înţelege mai bine ce vreau să spun despre cele ce se obţineau prin această iniţiere care consta în petrecerea a trei zile într-o stare de conştienţă confuză, dacă vă voi aminti mai întâi ce este visarea, pe care o cunoaşte toată lumea în zilele noastre. Desigur, viaţa visurilor ţine de acele lucruri care trebuie studiate cu precizie. Chiar dacă nu suntem influenţaţi de nici o idee preconceptă, şi bineînţeles că ar trebui să ne ferim de acestea, dacă analizăm visele prin prisma unei concepţii care tinde spre ştiinţa autentică, ne izbim de ceva de o profunzime deosebită.

Căci în ce fel apare această visare? Sigur că există mai multe feluri de vise. Dar ne vom opri la acele vise care reprezintă reminiscenţe ale celor trăite de noi. În aceste vise apar imagini din întâmplările prin care am trecut. Dar în ce fel? Ştiţi bine că ele apar extrem de modificate, puternic transformate. Se poate întâmpla chiar ca prefacerile să fie atât de mari, să fie de aşa natură încât cineva să viseze ceva ce n-ar avea nici cea mai mică sansă să se petreacă vreodată în viaţa sa reală, de exemplu un croitor visează că trebuie să confecţioneze uniforma oficială a unui ministru important. El poate să nu aibă nici cea mai mică perspectivă să i se întâmple aşa ceva, însă el a tot confecţionat diferite costume, printre care probabil şi unele care i-au plăcut mai mult. Or, într-un astfel de vis pot să se interfereze tot felul de lucruri. Persoana respectivă

poate că a fost într-o viaţă anterioară servitorul unui om de stat roman şi trebuia să-l îmbrace pe acesta în togă. Unele sentimente nedesluşite rămân şi ceea ce realizează respectivul în această viaţă se nuanţează în funcţie de ceea ce se răsfrânge până aici din existenţa sa anterioară.

V-am relatat doar unul din motivele pentru care conţinutul viselor se transformă. Oricine ştie că aceste prefaceri sunt mari. Şi trebuie să ne punem întrebarea: Ce este cuprins în vise, ce acţionează în interiorul lor? Până la urmă evenimentele exterioare sunt cele care constituie cauza acestui gen de vise, dar aceste evenimente exterioare iau cu totul altă înfăţişare.

Cum de se întâmplă aşa? Vedeţi voi, aceasta provine de la ceva la care nici nu visează concepţia ştiinţifică asupra lumii din zilele noastre. Se trage de la faptul că legile naturii, recunoscute ştiinţific, care sunt cercetate pretutindeni în lumea exterioară prin observare, tehnici experimentale, legitătile, acest ansamblu de legi ale naturii de care vorbim, nu acţionează şi în interiorul omului. Dacă cineva crede că legile naturii, observate de el în laborator, sunt legi care acţionează şi în interiorul fiinţei umane, se află pe un drum greşit. Nu numai substanţele pe care le ingeră omul prin intermediul alimentelor sunt transformate în organismul său, dar şi legile cărora le sunt supuse acestea se modifică până la nivelul celor mai mici particule. Ceea ce apare în vis în faţa omului nu este doar imaginea abstractă a unei realităţi, ci în vis prind viaţă legile organice la care este conectat omul. Visul este mai apropiat de oameni decât gândirea abstractă de peste zi. Visul redă felul şi modul în care se comportă în om substanţele din afară în funcţie de legile lui proprii. Şi ce reprezintă visul? Este un protest faţă de realitate, care este încorsetată în legile naturii. De când adormiţi şi până când

vă treziţi trăiţi în lumea despre care cei ce studiază natura spun că după legile ei se petrece totul în lume. În clipa când, prin vis, s-ar putea spune că pătrundeţi ca printr-o pânză de păianjen în lumea spirituală, trăirile din vis alcătuiesc un protest faţă de legile naturii. Visul nu poate să decurgă aşa cum s-au petrecut întâmplările în lumea din afară, căci atunci ar fi prea asemănător cu starea de veghe. Visul, care se iveşte din starea de somn propriu-zisă, protestează prin structura lui împotriva legilor naturii. De aceea el se apropie mai mult de oameni.

Sub acest aspect oamenii cu convingeri materialiste din vremurile noastre fac unele descoperiri ciudate. Există o carte, o carte interesantă, care a apărut acum câţiva ani, despre care nu se poate spune decât că este foarte caracteristică pentru modul de gândire al oamenilor cu preocupări ştiinţifrce din zilele noastre: *Magia ca știință experimentală a naturii*, scrisă de un oarecare Staudenmaier [Ludwig Staudenmaier, *Die Magie als experimentelle Naturwissenschaft*, apărută în 1912. (Nota red. germane)].

Probabil că unii dintre dumneavoastră cunosc această carte. Autorul voia să ajungă la analiza a ceea ce se află de fapt în lumea spirituală. El mărturiseşte că în privinţa antroposofiei n-a citit decât criticile care i-au fost aduse. De aceea oamenii nu sunt prea dispuşi să pornească în această direcţie, căci încă le vine foarte greu să se orienteze în antroposofie. Tocmai pentru că sunt încorsetaţi de structura actuală a cunoaşterii ştiinţifice, le vine foarte greu să pătrundă în antroposofie. Astfel că Staudenmaier a făcut mai întâi încercări de a pătrunde în lumea spiritelor, în stilul unor experimente spiritiste. El şi-a înăbuşit conştienţa, a înceţoşat-o până când a ajuns într-o stare asemănătoare cu cea a unui medium. Apoi a realizat o

scriere mecanică. După care s-a minunat că a scris tot felul de prostii, că toate acestea nu concordau în nici un fel cu ce ştia el despre realitate. Nu se potrivea nimic. Şi dintre toate nu se potrivea mai ales ceea ce reieşea din cele scrise, şi anume că spiritele îi vorbeau. Căci el era convins că nu este cu putinţă ca spiritele să-i vorbească. Însă ceea ce scria îi dădea de înţeles că spiritele îi vorbeau. Pe lângă aceasta, era ceva de speriat ce îi puneau în spinare aceste spirite inexistente. Căutaţi în cartea lui ce minciuni incredibile i se scurgeau prin vârful creionului. N-aş vrea să spun vreo vorbă rea – era întru totul un comportament de medium, nu se mai regăsea cu nici un chip pe sine în toată această treabă. Atunci un prieten l-a sfătuit să lase în pace toate acestea şi să revină la o viaţă normală, de exemplu, să meargă la vânătoare. Deci el a plecat la vânătoare, s-a apucat să vâneze coţofene. Chiar şi aici a continuat însă să acţioneze ceea ce fusese stârnit în el. N-a mai putut scăpa de asta. Când s-a uitat într-un copac nu a văzut vreo coţofană, ci un balaur înspăimântător cu gheare îngrozitoare, care îl privea cu ochi fioroşi, ceva înfiorător! Şi peste tot dădea peste asemenea lucruri. De atunci a trăit continuu o luptă interioară, străduindu-se să redevină un om normal.

V-am spus aceste lucruri pentru că s-a demonstrat experimental că întotdeauna, în momentul când nu numai că se visează cu ochii deschişi, ci se caută să se ajungă prin astfel de manevre la ceea ce se află în adâncul omului, apare numaidecât această contestare a ordinii din natura exterioară. Bineînţeles nouă ni se pare că este o iluzie. Când eşti obişnuit să consideri pe un prieten al tău ca fiind destul de manierat şi observi apoi, atunci când te găseşti în această stare, că scoate mereu limba la cineva, dă cu tifla şi râde ironic, când vezi că se întâmplă astfal de lucruri îţi

spui: lumea spiritelor ne amăgeşte! În aceste cazuri se întâmplă ca şi în vis. Dincolo de aceste imagini se află adevărul că atunci când omul ajunge lăuntric în lumea spiritelor, această existenţă în care intră protestează împotriva ordinii naturale. Nu este de mirare că, fiind lipsit de experienţă într-o situaţie în care nu are încă puterea de a judeca clar lucrurile, omul poate fi amăgit de tot felul de entităţi elementale. Dar chiar în visele obişnuite este vorba totuşi de un protest faţă de ordinea din natură care se manifestă atunci când omul ajunge în lumea spiritelor. Iar omul ar trebui de fapt să-şi spună: Acolo pătrund într-o cu totul altă ordine a lucrurilor, şi cu toate că ea apare doar în forma nestatornică a viselor, ea se manifestă ca un protest chiar faţă de cele mai frumoase legi ale naturii care pot fi stabilite în exterior, prin cercetări şi experimente de laborator. Dar să ştiţi că aceasta este doar prima etapă în drumul spre lumea spirituală. În această primă etapă ne întâlnim cu contestarea legilor naturii. Maiestatea legilor naturii este dată la o parte de cum pătrundem în fiinţa interioară a omului.

Vechii iniţiaţi, după ce depăşeau cele trei zile, ajungeau să aibă o imagine clară asupra faptului că nu există numai ordinea din natură, ci că în şi dincolo de aceasta există o ordine spirituală. Cel care cunoaşte în acest fel iniţierea poate chiar şi astăzi, cu mijloacele de acum, să pătrundă înţelesul acestor lucruri, poate să parcurgă trăirile din aceste trei zile, când porneşte pentru prima oară să experimenteze acel chin sufletesc cu adevărat înfricoşător. Căci omul intră de fapt într-o lume în care toate legile naturii se prăbuşesc, în care domneşte păienjenişul viselor, în care, chiar dacă sunt incluse reminiscenţe din viaţa obişnuită, legăturile dintre ele sunt cu totul altele, căci legile naturii nu mai au valabilitate

acolo. Şi, într-adevăr, cel care consideră că legile naturii sunt totul se pomeneşte astfel aproape în faţa neantului.

Omul modern, trecând prin iniţiere, resimte în mod extrem de dureros, profund dureros şi tragic, pătrunderea într-o regiune a existenţei unde se produce acest protest împotriva legilor naturii, căci are în primul rând sentimentul că acolo tot ce s-a acumulat mai înainte în intelect, ce a fost judecat după legile naturii, elementul sufletesc intelectual se scufundă. Sufleteşte omul nu mai poate să respire, deoarece a fost prea obişnuit cu ordinea din natură. Ca până la urmă să vadă că în altă parte a lumii există un mod de viaţă care nu se supune legilor naturii ci unei ordini spirituale, care este întrepătrunsă şi întreţesută din toate părţile de ceea ce este resimţit astăzi din adâncurile cugetului omenesc ca fiind o ordine morală a lumii. Omul învaţă să-şi spună: Pe pământ există o ordine naturală pe care simţurile mele o consideră adevărată, căci ştiinţele naturii i-au stabilit legităţile. Dacă ies din această lume, mă cufund într-o lume care contestă ordinea naturală şi în care realitatea acestui protest împotriva ordinii naturale se revarsă pretutindeni ca o nouă apă vie, luminoasă, în care putem din nou să respirăm ordinea morală a lumii, care până la urmă se transformă în ordine spirituală a lumii. Aceasta era marea ştiinţă a iniţiaţilor din vremurile de demult, căci atunci când într-o treaptă intermediară asistau la protestul împotriva ordinii fizice a lumii vedeau cum ordinea morală reală a lumii pătrunde în ordinea fizică a lumii. Acest lucru era resimţit ca un ecou slab în trăirile din cele trei zile despre care v-am vorbit. Cele pe care le trăim în lumea exterioară, fie că este vorba de senzaţiile noastre, fie de acţiunile noastre, au nevoie de trei-patru zile pentru ca să se imprime în organismul nostru. Dar atunci când s-au imprimat, nu iau forma pe

care am trăit-o în relaţia cu lumea externă ci se imprimă ca un impuls care reclamă o dotare morală bazată pe cu totul alte legi decât cele care constituie ordinea naturală. Dacă omul si-ar da seama ce devin cele trăite de el după trei zile în interiorul lui, şi-ar zice: Evenimentul trăit de mine în mod natural în existenţa pământească şi-a pus amprenta pe sâmburele de veşnicie din mine, astfel încât el nu este mai puţin real decât în lumea exterioară, dar el trăieşte în mine, de acum înainte, ca un impuls al unei ordini morale a lumii, pe care pornesc mai departe pe oceanul vieţii. În felul acesta evenimentele pe care le-am trăit în realitate devin în noi baze morale pentru viaţa noastră ulterioară.

Dar în etapele ulterioare ale evoluţiei omenirii, atunci când omul se scufunda în aşa-zisa stare mai profundă decât somnul, în starea de cuprindere în pământ, el se scufunda in eterul exterior. Şi cele trăite de om îşi găseau un echivalent în eterul exterior. S-ar putea spune că omul era încadrat din punct de vedere moral în ordinea morală a lumii nu numai sub raportul aspiraţiei sale interne ci şi prin starea mai profundă decât somnul, prin cuprinderea în pământ, prin care el era introdus în morala Cosmosului.

Acesta este lucrul pe care l-a pierdut omenirea prin faptul că printre stările sale de conştienţă nu mai există acest somn profund, că omului nu i-a mai rămas decât un ecou slab al evenimentelor după intervalul de trei zile de care v-am vorbit. S-ar putea spune că până la urmă omul ar fi fost exclus din ordinea morală implicită a lumii, dacă nu s-ar fi ivit ceva în cursul evoluţiei terestre. Încercarea prin care treceau mai înainte anumiţi iniţiaţi, pentru ca să le poată spune oamenilor ce se întâmplă acolo, în cele trei zile, a devenit un eveniment al istoriei universale, un eveniment unic pe pământ, datorită fiinţei lui Christos, care s-a pogorât din lumile spirituale şi, Dumnezeu fiind, a dus

viaţa unei făpturi omeneşti în trupul lui Iisus din Nazareth. Iar cele îndurate în timpul celor trei zile au fost îndurate atunci pentru întreaga omenire. Ceea ce pe vremuri putea fi găsit în oameni nu ca ceva conştient, dar cel puţin în subconştientul lor – deci ceea ce era resimţit de oameni numai în mod natural trebuia să fie trăit, pentru ca omul să poată găsi legătura sa cu ceea ce a realizat pentru omenire Christos prin misterul de pe Golgota. Este acţiunea dumnezeiască de răscumpărare. Deoarece omul făcuse un salt în privinţa dezvoltării conştiinţei, a trebuit ca ceea ce mai înainte fusese trăit în mod natural să fie trăit acum în chip moral pe seama lui Iisus Christos. În felul acesta misterul care s-a desfăşurat pe Golgota se leagă de întregul sens al dezvoltării conştiinţei umane. Nu putem înţelege ce trebuia de fapt să se realizeze prin misterul de pe Golgota decât dacă putem privi în urmă la ceea ce odinioară se petrecea în mod natural, iar acum trebuie să se petreacă pe cale morală.

Dar tocmai în această privinţă conştiinţa modernă, care oscilează între starea de veghe, cea de somn şi cea de visare, nu a ajuns încă la un echilibru. Ce răzbate oare din această conştiinţă modernă, ce a răzbătut din ce în ce mai mult începând din secolul al XV-lea, de când această conştiinţă şi-a găsit expresia proprie? O abordare unilaterală a organizării naturii. Da, în aceasta se crede, această organizare a naturii ne închipuim că o înţelegem. Şi numim existenţă reală cele cuprinse în această orânduire a naturii. Mai departe nu se merge. Nu vrem să pătrundem mai departe, până la acea forţă a cunoaşterii omeneşti din care rezultă spiritualul aşa cum rezultă şi orânduirea naturii. Aşa că în mod frecvent în vremurile de astăzi se vorbeşte despre ordinea morală universală ca despre ceva care ne vine de undeva din afară. Este o lipsă de probitate,

căci dacă analizăm de fapt organizarea naturii, cum se obişnuieşte din ce în ce mai mult, nu putem acorda un caracter real ordinii morale universale. S-ar putea numai, într-un mod ca să zicem aşa mai puţin riguros, să trecem peste aceste lucruri zicând: Pe de o parte există ştiinţa, pe de alta credinţa. Ştiinţa nu poate deveni credinţă, nici credinţa ştiinţă, şi ordinea morală a lumii ţine de credinţă. Este o formulă comodă, care a devenit foarte obişnuită în ziua de azi. Se consideră chiar că această separare între credinţă şi ştiinţă este ceva pe deplin creştinesc, cu toate că doar cu relativ puţin timp în urmă, până acum cinci-şase secole, în mod sigur nu se făcea nici o deosebire de acest fel, şi cu siguranţă nici în creştinismul mai vechi. Nici astăzi catolicismul nu face această distincţie între credinţă şi ştiinţă, nici în dogmatică nici în practică.

Nu vom reuşi să ne dăm seama care este raportul dintre ordinea naturală şi cea moral-spirituală dacă nu vom cunoaşte, pentru că nu mai înţelegem visurile, acea stare de tranziţie care ne face să ieşim din ordinea naturii şi care reprezintă un protest împotriva acestei ordini, stare care ne pregăteşte pentru aceasta. Dacă treci prin această pregătire, poţi să ajungi la ceea ce este ordinea morală universală, ordinea moral-spirituală universală.

Doar o privire lipsită de prejudecăţi asupra trecutului omenirii şi a ceea ce îi lipseşte încă prezentului poate să ne ducă la o înţelegere mulţumitoare a acestor lucruri, căci altfel mărturiile istorice din vremurile străvechi rămân în esenţă lucruri pe care le privim cu uimire, dar pe care nu le înţelegem pe deplin. Aţi văzut că astăzi de dimineaţă adversarii antroposofiei au spus tot felul de lucruri. Câte ceva poate fi considerat la aceşti adversari nu ca fiind în favoarea lor, ci spre binele lor. În privinţa celor spuse de adversarii antroposofiei trebuie să-mi aduc aminte

câteodată de o anecdotă, care probabil porneşte de la un fapt real, pe care o spunea adesea renumitul profesor Kuno Fisher [Kuno Fischer (1824–1907), filosof german, profesor de istorie a filosofiei. (Nota red. germane.)].

El povestea că a avut doi colegi de şcoală care stăteau împreună, probabil erau fraţi, şi care aveau un unchi foarte guguman. A venit vremea să înveţe logaritmii şi a trebuit să-şi cumpere tablele de logaritmi. Unchiul cel prost s-a uitat şi el prin ele, a văzut o mulţime de cifre şi i-a întrebat pe nepoţii lui ce este cu acele cifre. Ei nu ştiau cum să-l lămurească pe unchiul lor. Atunci unul dintre ştrengari a spus: Păi, aici sunt numerele de la toate casele din Europa. Unchiul lui l-a crezut şi s-a gândit că de fapt este foarte folositor să poţi să ştii exact numerele de la toate casele din Londra, Paris şi aşa mai departe. Vedeţi voi, aşa cum se uita acest unchi la tabelele cu logaritmi tot aşa se uită şi oamenii care nu pot privi din interior cele vestite de vechile documente la aceste documente. Cei care le studiază astăzi, care le aduc iarăşi la lumină, nu ne spun până la urmă nimic mai mult decât ceea ce spunea unchiul din anecdotă despre logaritmi, atunci când credea că sunt numerele caselor din Europa. Ar trebui să ştim în ce măsură modul cum pot fi concepute astăzi lucrurile cu ajutorul gândirii abstracte se abate de la esenţa realităţii spirituale. Acest lucru trebuie să ne fie limpede. Dar pentru aceasta trebuie să ai curaj. Altfel nu poţi să-ţi dai seama cum a evoluat omul din trecutul care avea cu totul alte însusiri si până în prezent. De fapt trăim într-o epocă în care omul care este înclinat să se autoobserve, care este capabil să practice introspecţia, este împins în cele mai diferite feluri spre o ruptură, un conflict interior, datorită felului în care se trece acum de la starea de veghe la somn şi la visare. Căci omul este lipsit acum de somnul profund,

care într-un trecut îndepărtat era atât de important pentru omenire încât iniţiaţii trebuiau să le explice oamenilor natura celor prin care treceau în acest somn profund, care era cu totul distinct de ceea ce este astăzi somnul. Nu se pune problema că în viitor omul va visa fără întrerupere toată noaptea, dar el va trece de fapt prin această stare în aşa fel, încât visele vor deveni nedesluşite. Aşa cum din vechime şi până acum visarea în stare de veghe s-a transformat în reprezentările noastre abstracte, tot aşa visele noastre haotice se vor estompa şi omul va avea astfel un somn cu vise nedeslusite. El nu va mai fi conştient de aceste vise. Iar starea de veghe de astăzi va fi una de gândire abstractă, aşa-numită logică. Apoi va apărea o supraconştienţă, care începe să se manifeste de pe acum la oamenii care pot să înţeleagă aceste lucruri. Căci această supraconştienţă cuprinde tocmai voinţa omenească şi acţiunea pe care o poate avea această voinţă prin intermediul sistemului nervos. Iar voi astăzi, privind cum voinţa omenească se avântă neîngrădită spre orizonturi tot mai vaste şi înţelegând aceasta prin intermediul ştiinţei iniţiatice, vă puteţi da seama că manifestările exterioare ale stării sufleteşti – mergând până la îmbolnăvirea fizică – sunt impregnate de ceva premergător acestei supraconştienţe, o conştienţă mai elevată decât cea obişnuită din starea de veghe. Dar astăzi aceasta încă nu este ceva ce şi-ar dori oamenii, căci ei ar putea să trăiască această stare numai dacă şi-ar însuşi Ştiinţa spirituală, această ştiinţă spirituală care te face să gândeşti cu totul altfel decât gândesc oamenii obişnuiţi, această ştiinţă spirituală care în fapt este mult mai practică decât actuala practică a vieţii, făcută în mod teoretic, care în realitate este profund nepractică. Ştiinţa spirituală adaugă însă gândirii abstracte obişnuite o gândire interioară vie. Dar aceasta nu este ceva ce se poate obţine după voie sau la care se poate renunţa după voie, ci este ceva care rezultă

din faptul că în omenire pătrunde o formă de organizare care nu a existat în timpurile vechi, iar în prezent începe să se facă simţită. Circulaţia sângelui în organele de locomoţie ale omului, picioare, braţe, mâini, se modifică, omul se transformă. Ceea ce numim adesea stare de nervozitate este o expresie a faptului că ceva în om tinde spre o stare mai elevată, pe care însă omul nu o obţine şi de aceea el este agitat, căci în el este ceva străin. El va putea să-şi capete liniştea numai atunci când acest lucru îi va fi propriu.

Ne putem reprezenta astfel cele trei stări de conştienţă către care se îndreaptă neamul omenesc, pentru care se pregăteşte neamul omenesc: un somn cu vise nedesluşite, o stare de veghe, o stare de superveghe. Toate câte agită şi tulbură atât de mult omenirea de astăzi se îndreaptă, încă în mare măsură iară să-şi dea seama, spre ceea ce va coborî asupra oamenilor din lumile spirituale. Dar aceste lucruri vor veni, se vor petrece. Atunci omul va trebui să înţeleagă cu totul altfel decât astăzi că, ajungând acolo unde începe domeniul spiritual, s-a înălţat mai sus de regiunea în care se exprimă protestul împotriva legilor naturii. Ca atare omul va ajunge la o înţelegere viitoare a misterului de pe Golgota, atunci când va putea să se ridice până la cunoaşterea faptului că cele cuprinse în misterul de pe Golgota nu pot fi sesizate cu ajutorul cunoştinţelor despre natură, ci trebuie să fie percepute cu ceea ce se formează în sinea omului atunci când el pătrunde, printr-o înţelegere adecvată, dincolo de treapta somnului obişnuit, legat de procese naturale, sensul celor aflate pe celălalt ţărm al existenţei. Căci elementele care vor duce la înţelegerea viitoare a misterului de pe Golgota trebuie luate de pe ţărmul spiritual al existenţei. În felul acesta se poate pune în evidenţă calea pe care merge omul în zilele noastre, între trecut şi viitor, pentru ca el să înveţe să se

considere o expresie a acestei tranziţii dinspre trecut spre viitor. În felul acesta omul va putea dobândi din ce în ce mai multă înţelegere privind sensul adevărurilor spirituale alături de adevărurile naturale.

Ni se pare că lucrurile care îl induc în eroare pe om pot fi uşor depistate ca rătăciri, dar afirmaţiile neadevărate pot să fie extrem de logice. Astăzi nici nu ne dăm seama că lucruri care nu sunt adevărate pot fi atât de logice. Ce poate fi mai logic decât faptul că observăm cam de cât timp este nevoie pentru ca un strat de sedimente minerale să ajungă la o anumită grosime; ce poate fi mai natural decât să considerăm, atunci când vedem că un anume strat are o anumită grosime, că dacă socotim de câte ori se cuprinde grosimea micului strat de sedimente în grosimea stratului mare şi această cifră o înmulţim cu timpul de formare a stratului mic putem obţine numărul de ani în care s-a format acel strat; stabilim că o anumită epocă geologică a existat cu douăzeci de milioane de ani sau două sute de milioane de ani în urmă – silurianul, devonianul sau oricare alta. Da, calculul este atât de exact, nu poţi să obiectezi nimic, dar aceasta este tocmai logica de care vorbeam, care te înşală.

Această logică aminteşte de cea pe care unul dintre cei mai mari matematicieni ai tuturor timpurilor a aplicat-o propriei sale vieţi. Atinsese deja o anumită vârstă când s-a îmbolnăvit de plămâni şi a decis să calculeze câte mici abcese trebuie să elimine prin tuse pentru ca să îndepărteze boala. A calculat cum se vor dezvolta mai departe plămânii lui: a obţinut valoarea de cincisprezece ani. Trebuia să mai treacă cincisprezece ani ca să se facă bine. Dar a murit după doi ani. Vedeţi, aceasta este realitatea. Cealaltă fusese logica. În întregul Univers acesta este raportul dintre realitate şi logică. Este foarte uşor să

demonstrezi ceva, deoarece logica nu trebuie justificată, ci susţinută. Trebuie să fie prezentată convingător, să se potrivească. Socoteala iese, ca şi cum cineva ar calcula: Inima mea trece printr-o anumită evoluţie. Va ajunge într-un timp dat la o anumită stare. Calculez cât poate dura până când ajunge la acea stare şi obţin valoarea de trei sute de ani. Apoi calculez trei sute de ani înapoi ca să văd cum se prezenta inima mea acum trei sute de ani. Dar eu, ca om fiizic, nu am trăit trei sute de ani cu această inimă fizică. Şi nu voi mai trăi peste trei sute de ani. Dar nici pământul nu a trăit aşa cum socotesc geologii; ce s-a petrecut cu pământul trebuie cunoscut în funcţie de ordinea spirituală. Ceea ce ne atrage la ştiinta de astăzi este faptul că aparenţele se pot demonstra în mod convingător, dar aceste demonstraţii nu ne spun nimic despre adevăr. Astfel că în prezent, deşi nu este conştientă de acest lucru, pentru că nu vrea, omenirea trăieşte de fapt cu teama subconştientă că adevărul îi va scăpa. Vedem deja că această teamă se face simţită în numeroase manifestări ale oamenilor. Este vorba îndeosebi de cei care în mod nefundamentat extrag din materialismul de astăzi concepţii asupra lumii. Se simte peste tot o anumită îngrijorare faţă de limitele pe care pe de o parte oamenii nu vor să le depăşească, dar care pe de altă parte creează piedici serioase pentru o viaţă pe deplin omenească. Oamenii simt deja că dacă se limitează la orânduirea naturală nu vor putea să trăiască numai cu aceasta, că în primul rând ceea ce ne închipuim noi că este ordine naturală nu ne poate îndrepta către trăiri şi reprezentări religioase şi artistice cu adevărat interioare. Nu trebuie să uităm că ceea ce s-a păstrat în zilele noastre ca organizare religioasă îşi are obârşia în acele timpuri în care oamenii şi-au reprezentat Cosmosul, după cum vă spuneam, prin

prisma stării de somn profund. Ritualurile noastre religioase se trag toate din acele timpuri străvechi. Ritualurile religioase, dar nu şi misterul de pe Golgota. Acesta nu este legat de vreo concepţie religioasă, ci constituie un eveniment din istoria omenirii. Acest lucru este valabil şi în ce priveşte stările de conştienţă care se pregătesc acum. Capacitatea de creaţie religioasă a omenirii a rămas vreme de secole şi chiar de milenii fără roade; adevărata capacitate artistică a rămas fără roade. Căci de fapt, cu excepţia unor momente de renaştere, noi nu am mai trăit creaţia elementară originară. Dar în prezent aceasta începe să se înfiripe. S-ar putea spune că acea nelinişte a oamenilor care apare astăzi ca un simptom important al civilizaţiei reprezintă chinurile facerii, că se va naşte o nouă eră, atât în domeniul ştiinţei cât şi în domeniul creaţiei artistice, în cel social, religios şi moral. Viitorul oamenilor trebuie să ne preocupe mai mult decât orice altceva, căci în prezent există o contradicţie în omenire. Niciodată urechea omenească n-a fost mai puţin dispusă decât acum să ia seama la ştiinţa iniţierii. Însă pe de altă parte s-ar putea spune că niciodată omul nu a avut mai multă nevoie de ea decât acum.

Din această cauză am dorit să vă vorbesc în această sesiune de conferinţe tocmai despre trecutul, prezentul şi viitorul oamenilor din punct de vedere al evoluţiei conştienţei. Bineînţeles că în numai trei conferinţe aceasta nu s-a putut face decât succint, dar cele spuse vor putea fi dezvoltalte mai departe de către fiecare în inima sa. Căci am impresia că tocmai conştiinţa, care este mai apropiată de esenţa proprie omului, este cea care poate să rodească mai uşor în fiecare om, poate să-l însufleţească, astfel încât să pătrundă din ce în ce mai mult în însăşi viaţa spirituală. Iar omului de astăzi îi este necesar felul acesta de viaţă

spirituală, nu concepţia materialistă, pentru ca omul de astăzi să poată deveni omul viitorului. Dar, într-adevăr, toate cele care sunt – ca să zic aşa – o obişnuinţă în viaţa interioară a omului, datorită faptului că el şi-a însuşit o gândire abstractă, neputincioasă, au ajuns aproape să-l aducă pe om în situaţia ca atunci când se ocupă de înfăptuiri ale prezentului discuţiile despre spiritualitate să-i facă aceeaşi impresie ca şi tablele de logaritmi unchiului din anecdotă. El este atât de lipsit de înţelegere faţă de ceea ce se iveşte necontenit într-un loc sau în altul, ca mărturie grăitoare privind participarea spirituală, de parcă ar fi vorba despre numerele de casă din Europa. Este o comparaţie dusă cam departe, dar edificatoare pentru cele pe care vi le-am spus. Căci ceea ce ne apare ca o obişnuinţă sau mai bine zis ca un mod obişnuit de a înţelege viaţa pătrunde şi în gândirea ştiinţifică comună, unde devine nu doar filistinism pur şi simplu, ci filistinism şi meschinărie ordinară în cel mai înalt grad, devine ipocrizie morală ambalată într-un limbaj ştiinţific. Iar dacă cutezi să faci cea mai mică observaţie, aceasta se consideră ca fiind pentru un om cu gândire limpede, cu concepţii materialiste, ceva care nu poate fi calificat altfel decât ca „sminteală“.

Să ştiţi că şi în legătură cu aceasta există o poveste nostimă, bazată pe o întâmplare adevărată. Pe la începutul anilor 40 din secolul al XIX-lea filosoful Schelling [Friederich Wilhelm Joseph Schelling (1775–1854), filosof idealist german. (Nota red.)], care era deja în vârstă, a fost chemat de la München la Berlin. Nu mai vorbise de mult. S-a făcut mare vâlvă în legătură cu venirea lui. Urma să vorbească acolo despre filosofia pozitivă în opoziţie cu cea negativă, aşa cum el însuşi o numise. El dorea să analizeze, la Universitatea din Berlin, într-un mod mult mai profund decât se făcuse până atunci, evoluţia vieţii spirituale a

omenirii, evoluţia naturii misterelor şi a esenţei religiei. Când a susţinut prima sa conferinţă la Berlin, în primele rânduri ale auditoriului se aflau capetele cele mai luminate. Nici vorbă de studenţi: acolo se aflau profesorii de la toate facultăţile, îndrumătorii procesului de învăţământ, reprezentanţii cei mai străluciţi ai vieţii spirituale, iar studenţi erau numai în ultimele rânduri. Se aştepta într-adevăr – în măsura în care se putea aştepta în mod serios – se aştepta în mod serios să se realizeze ceea ce fusese anticipat de marea vâlvă prilejuită de aceste conferinţe. Pe măsură ce Schelling îşi ţinea prima sa conferinţă, dezamăgirea se zugrăvea tot mai mult pe feţele celor prezenţi. În prima conferinţă Schelling a vorbit într-adevăr într-un fel deosebit despre spiritualitate, a vorbit despre spirit atunci când epoca materialistă era aproape de apogeu, când atinsese cea mai mare înflorire. A vorbit despre spirit. Cei din sală erau din ce în ce mai descumpăniţi, nu îşi dădeau seama ce vrea să spună. Pur şi simplu nu înţelegeau ce vrea. În primele rânduri se afla şi Trendelenburg, un filosof care a devenit mai târziu renumit. El a spus: Da, cred că am înţeles o mică parte, în rest nu am înţeles chiar nimic din această filosofie, dar nu sunt sigur că am înţeles cum trebuie nici această foarte mică parte. La scurt timp, unul dintre cei care au asistat la conferinţa respectivă s-a întâlnit cu altcineva, care a fost de asemenea acolo. Oamenii se frământaseră zile întregi – şi printre ei şi aceşti doi prieteni, care şi-a pus întrebarea: De ce a fost de fapt chemat Schelling să vorbească la Berlin, dacă nimeni nu înţelege ce vrea el să spună? Unul dintre ei găsise răspunsul la întrebare, putea să-l informeze pe celălalt că fata lui Shelling s-a logodit cu fiul ministrului învăţământului. Acum oamenii puteau să înţeleagă de ce a venit Schelling la Berlin, acum totul avea un substrat real.

Astfel de lucruri ni se par paradoxale, dar trebuie să vorbim despre ele tocmai pentru că ceea ce poate fi înţeles prin modul de gândire caracteristic prezentului se află deocamdată la o distanţă la fel de mare de Ştiinţa spirituală, care într-adevăr ne indică viitorul nu pentru că aşa vrea ea ci pentru că aceasta este o necesitate interioară a omenirii, căci neamul omenesc va ajunge la decădere dacă nu se va ridica la o nouă spiritualitate. Căci numai prin această spiritualitate va putea să beneficieze de cele trei stări depline de conştienţă la care trebuie să se ajungă în viitor: o stare de somn cu vise nedesluşite, starea obişnuită de veghe şi starea de superveghe. Altfel omul nu va putea să-şi trăiască pe viitor pe pământ umanitatea. Divinitatea va făuri aceşti oameni ai viitorului, cu trei faţete, din oamenii cu trei faţete de astăzi, aşa cum i-a făurit pe oamenii de astăzi, cu trei faţete, oameni care visează, dorm şi veghează, din vechii oameni care visau în imagini, dormeau păstrând o urmă a somnului la trezire şi cădeau într-un somn profund. Omul a ajuns astăzi în era libertăţii – am spus adesea antroposofilor acest lucru. El trebuie să se decidă, prin propria sa cunoaştere liberă, să vină în întâmpinarea celor pe care i le-a hărăzit divinitatea în lume.

Atunci se va putea nu numai gândi ci şi percepe în mod adecvat trecutul, prezentul şi viitorul oamenilor. Va fi cu putinţă ca viaţa de pe pământ să fie în concordanţă cu ceea ce trebuie să fie de fapt o orânduire a lumii divină, spirituală, pornind din trecut, trecând prin prezent şi ajungând în viitor.

Acestea sunt lucrurile despre care am vrut să vorbesc. Cu aceasta vreau să închei consideraţiile mele, dorindu-vă în final ca la discuţiile care vor începe mâine [După acest ciclu de conferinţe a urmat pe data de 17

septembrie 1923, la Stuttgart, o dezbatere asupra situaţiei Societăţii de antroposofie, de la care însă nu s-au mai păstrat stenogtame. (Nota red. germane.)] să se vadă că în sânul Societăţii antroposofice se remarcă dorinţa de a structura societatea aceasta în aşa fel, încât în cadrul ei să se poată păstra o conştiinţă vie, să putem să ne dăm seama cum trebuie să fie omul complet, pe care trebuie să-l înţelegem ca om al trecutului, al prezentului şi al viitorului. Căci cele trei ipostaze sunt una. Iar ceea ce a fost omul în trecut, ce este în prezent, ce va fi în viitor vreau să vă spun că vor fi cuprinse în ordinea universală, în întregul Anthropos. Dar pentru aceasta este nevoie de străduanie, trebuie ca antroposofia, îmbrăţişată cu entuziasm, din toată inima, să ne călăuzească spre Anthroposul adevărat, spre omul complet, spre omul deplin.

NOTE

1. *...un curs de pedagogie...*: la Ilkley (Yorkshire) Rudolf Steiner a ţinut, în cadrul unei Holiday Conference, organizată de «Educational Union for the Realisation of Spiritual Walues», 14 conferinţe între 5 şi 17 august 1923: ***Actuala viaţă spirituală şi educaţia***, GA 307; apoi la Penmaenmawr 13 conferinţe între 18 şi 31 august 1922: ***Cunoaşterea iniţiatică***, GA 227. La Londra, el a vorbit pe 2 septembrie 1923 cu prilejul Adunării de întemeiere a «Anthrosophical Society in Great Britain» şi a ţinut, în afară de acestea, două conferinţe pentru medici pe 2 şi 3 septembrie, publicate în GA 319. Atât la Ilkley cât şi la Penmaenmawr şi Londra au avut loc sub conducerea Mariei Steiner 8 reprezentaţii de euritmie la care Rudolf Steiner a rostit cuvinte introductive.

2. *Dolmene... altare ale druizilor... preoţii druizi*: în conferinţa de la Berlin din 30 septembrie 1904 Rudolf Steiner se referă amănunţit la «Misteriile druizilor şi droţilor». Notiţele de la această conferinţă sunt conţinute în ***Legenda templului şi legenda de aur***, GA 93, şi ca o completare la aceasta se găsesc acolo expuneri despre misteriile druide şi scandinave din opera lui Charles William, Heckethorn «Societăţi secrete, confrerii secrete şi învăţături secrete» (Ediţia germană, Leipzig 1900). Cartea se găseşte în biblioteca Rudolf Steiner şi conţine sublinieri făcute de mâna lui.

3. *În şcolile de copii mici... în stilul lui Fröbel*: Friedrich Fröbel (1782-1852), pedagog german. A dezvoltat o concepţie pedagogică având orientarea lui J. H. Pestalozzi, care accentuează solicitarea multilaterală a tuturor forţelor omeneşti. În 1837 el a întemeiat prima grădiniţă şi un seminar pentru educatoare. El a inventat şi

material de joacă şi îndeletnicire, aşa-numitele „daruri de joc", cum ar fi mingea, sfera, cilindrul, cubul. Principala operă: «Educaţia omului» 1826.

4. *Şcoala Kings-Langley*: vezi nota 17.

5. *Hermann von Baravalle*, 1898-1973. Matematician şi fizician. Începând din 1920 profesor la Şcoala Waldorf Liberă din Stuttgart. Cartea sa menţionată aici: «Relativ la pedagogia fizicii şi matematicii», Stuttgart 1921.

6. *Julie Lämmert*, 1897-1959, profesoară de cor şi modelarea vorbirii la Şcoala Waldorf Liberă din Stuttgart.

7. *Erich Schwebsch*, 1889-1953, muzicolog şi pedagog. Începând din 1921 colaborator la Şcoala Waldorf din Stuttgart.

8. *Caroline von Heydebrand*, 1886-1938. Începând din 1919 profesoară la Şcoala Waldorf Liberă din Stuttgart.

9. *Karl Schubert*, 1889-1949. Începând din 1920 conducător al clasei ajutătoare la Şcoala Waldorf Liberă din Stuttgart. A ajutat şi ulterior la întemeierea de institute de pedagogie curativă în Germania şi în alte ţări.

10. *Edith Röhrle* (Ritter), 1893-1965. Profesoară şi euritmistă la Şcoala Waldorf 1920-1931.

11. *După conferinţele de la Oxford*: 12 conferinţe, Oxford 16-29 august 1922: ***Forţele spiritual-sufleteşti fundamentale ale artei educaţiei, valori spirituale în educaţie şi viaţa socială***, GA 305.

12. *Penmaenmawr*: Vezi nota 1.

13. *Guenther Wachsmuth*, 1893-1963. S-a aflat în Comitetul de conducere al Societăţii Antroposofice Generale. Între 1923 şi 1963 secretar trezorier şi conducător al Secţiunii de ştiinţele naturii la Universitatea Liberă pentru Ştiinţă Spirituală de la Goetheanum. L-a însoţit pe atunci pe Rudolf Steiner în călătoriile sale.

14. *Daniel Dunlop*, 1868-1935. Organizator al Cursurilor de vară din POenmaenmawr (1923) şi Torquay (1924), întemeietor al British Weleda Company. Secretar general al Societăţii Antroposofice din Anglia.

15. *O carte, «Education through Imagination»*: Margarte McMillan, London 1923, George Allen and Unwin LTD.

16. *Articolul din ultimul «Goetheanum»*: «O porţiune din călătoria mea în Anglia. Margaret McMillan şi opera ei». «Das Goetheanum», anul III de apariţie, nr. 5, 9 septembrie 1923.

17. *Stabilimentul de îngrijire şi educaţie al domnişoarei McMillan*: şcoala Kings-Langley, ulterior The New School, Kings-Langley.

18. *Acest colectiv didactic*: vezi «Cercul de profesori din jurul lui Rudolf Steiner de la prima şcoală Waldorf, 1919-1925», editată de Gisbert Husemann şi Johannes Tautz, editura Freiesgeistesleben, Stuttgart 1977.

19. *Ita Wegman*, 1893-1976. A întemeiat în 1921 Institutul clinico-terapeutic din Arlesheim şi este co-autoare la cartea lui Rudolf Steiner ***Elemente fundamentale pentru o extindere a artei vindecării conform cunoştinţelor spiritual-ştiinţifice***, GA 27.

20. *Francis Valiant Larkins*, medic londonez. Soţia sa a sprijinit activitatea euritmică din Londra. Rudolf Steiner a locuit la ei în timpul zilelor de Curs.

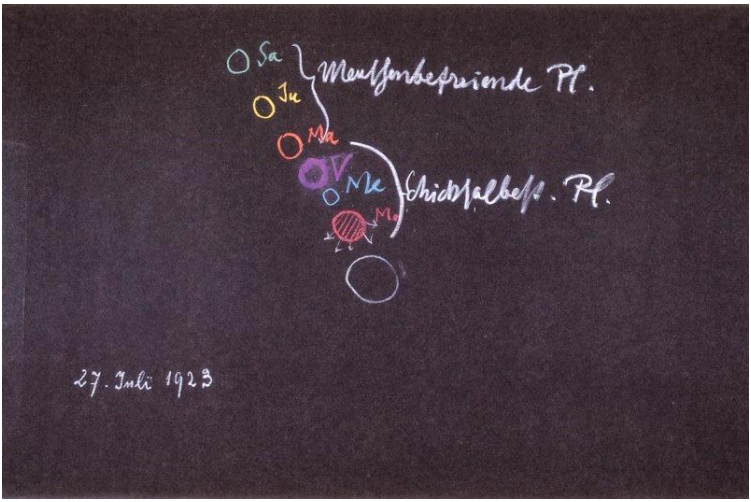
21. *În două conferinţe*: Londra, 2-3 septembrie 1923: Patologie, terapie şi metodica producerii remediilor pe baza cunoaşterii spiritual-ştiinţifice, în ***Cunoaşterea antroposofică a omului şi medicină***, GA 319.

22. *Tragedia japoneză*: marele cutremur de pământ de la Tokio 1923, care a făcut 100000 de victime şi a distrus 650000 de clădiri.

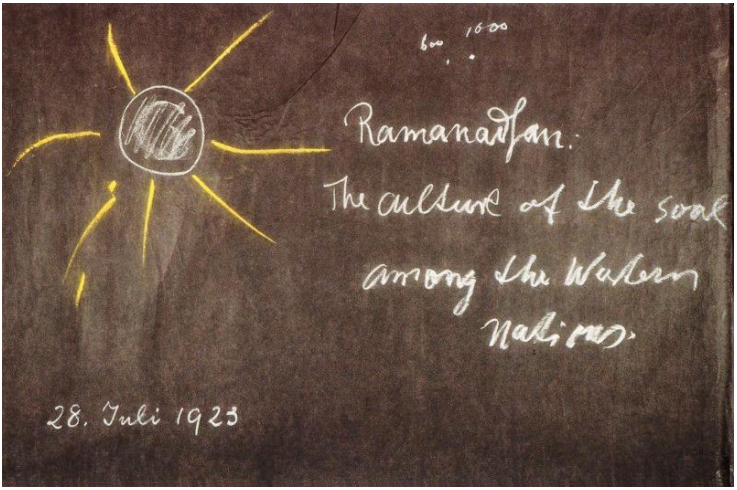
DESENELE LA TABLĂ

Desenele şi notaţiile originale de pe tablă, făcute de Rudolf Steiner în cadrul conferinţelor, s-au păstrat începând din toamna anului 1919, deoarece la dorinţa auditorilor tabla a fost acoperită cu hârtie neagră, care s-a putut păstra ulterior. De multe ori lui Rudolf Steiner îi stăteau la dispoziţie două sau chiar trei table pregătite în felul acesta. În urma unei conferinţe, desenele executate cu creta albă sau colorate erau fixate pe hârtie, datate şi păstrate. În cadrul Ediţiei Complete Rudolf Steiner („Rudolf Steiner Gesamtausgabe“), ele se găsesc, drept completări la conferinţe, în seria Rudolf Steiner, *Desene la tablă de la conferinţe* («Wandtafelzeichnungen zum Vortragswerk»), GA K 58/1 – 58/30, reproduse fotografic la dimensiuni micşorate.

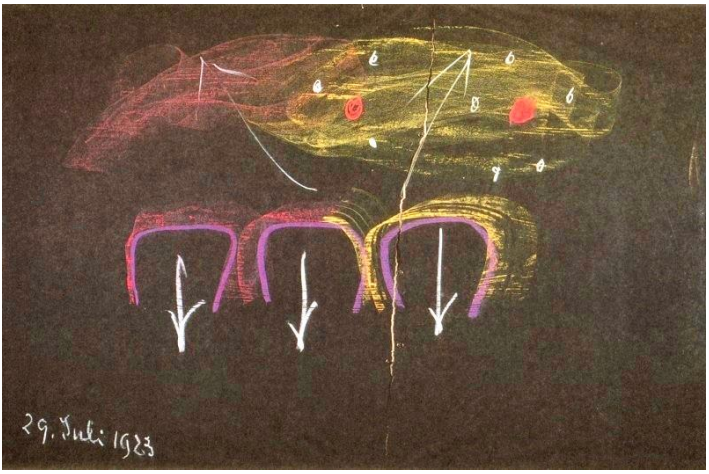
Desenele şi notaţiile la tablă făcute de Rudolf Steiner pe parcursul acestui ciclu de conferinţe se gasesc în volumul XIII (GA K58/13), împreună cu desenele aferente ciclulrilor de conferinţe GA 227, 229 şi 230.

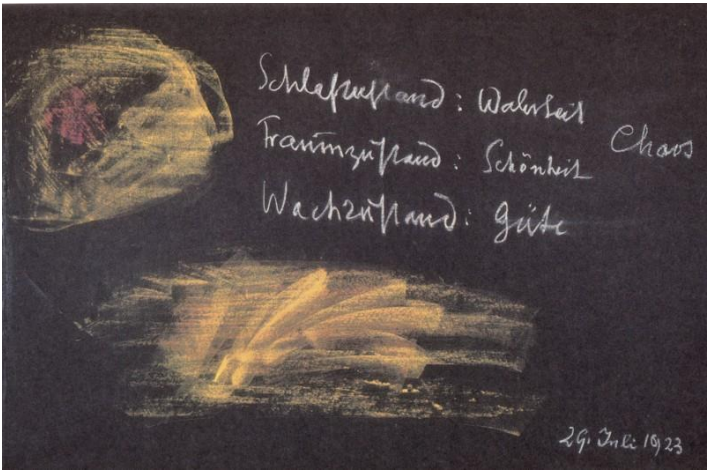
- Tabla 1
- Conferința 1 — Dornach, 27 iulie 1923

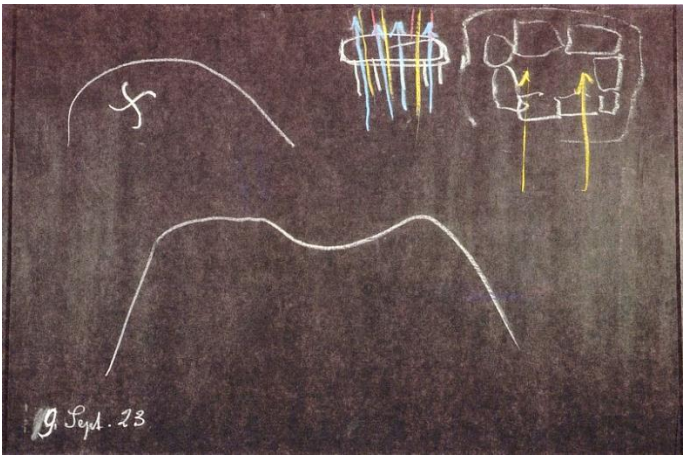
- Tabla 2
- Conferința 2 — Dornach, 28 iulie 1923

• Tabla 3
• Conferința 3 — Dornach, 29 iulie 1923

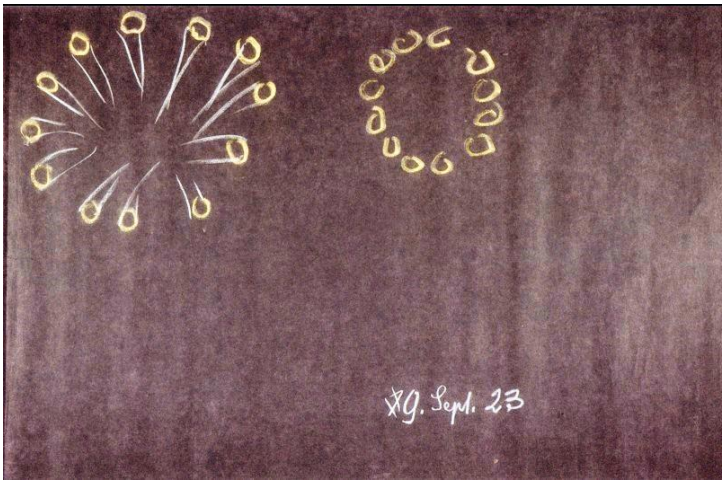

• Tabla 4
• Conferința 3 — Dornach, 29 iulie 1923

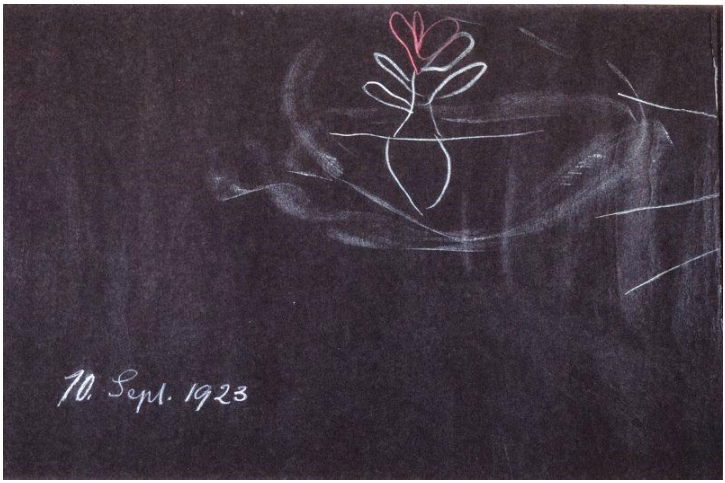
• Tabla 5

• Relatare călătorie în Anglia — Dornach, 9 septembrie 1923

• Tabla 6

• Relatare călătorie în Anglia — Dornach, 9 septembrie 1923

- Tabla 7
- Conferința 5 — Dornach, 10 septembrie 1923

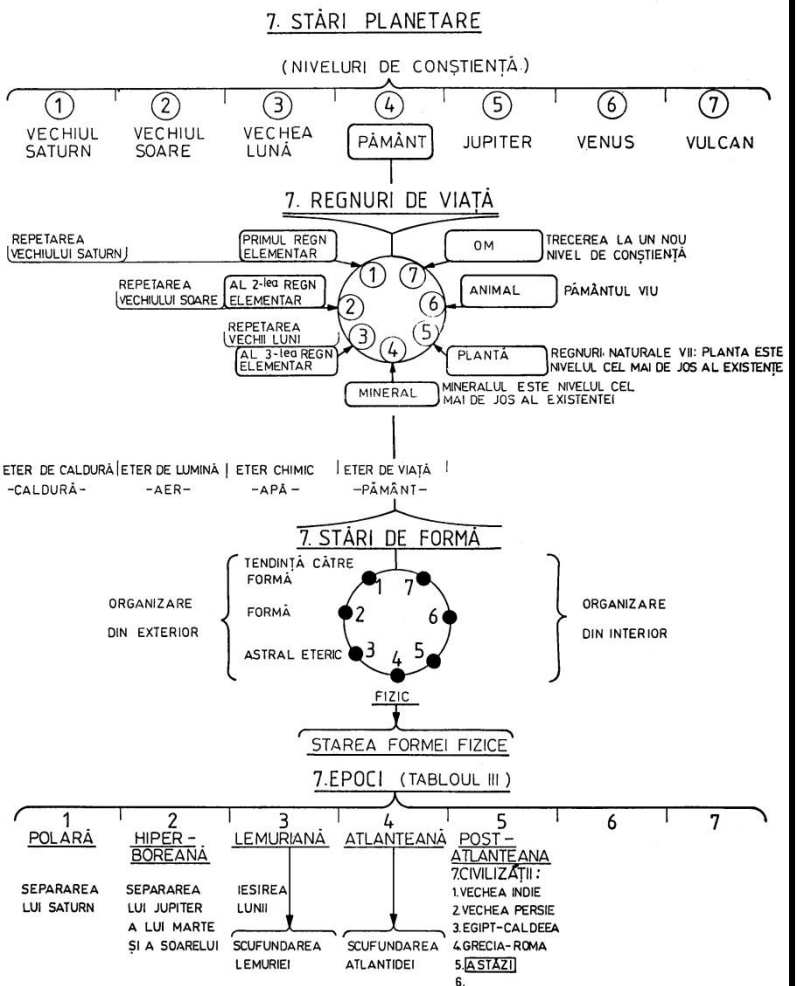
EPOCI DIN ISTORIA PĂMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

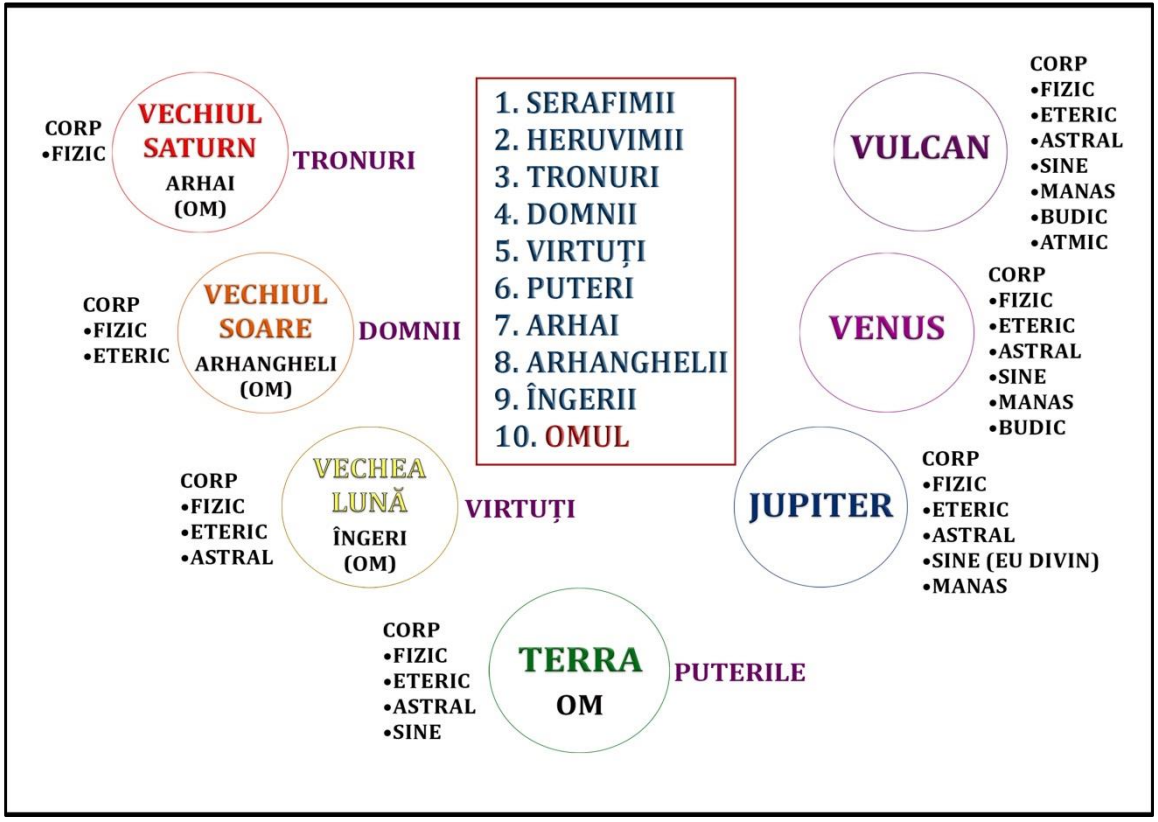
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI			FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ		Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar Formarea sferei și a corpului lui Saturn			Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ		Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui			
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ	INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii		Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ					Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.		Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ				Diferențierea internă și formarea straturilor Cambrian Silurian Devonian	Nevertebrate marine Trilobiți. Brahiopode. Corali. Pești primitivi Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec. Primele plante de uscat.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice. Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE			MIJLOC	Carbonifer	Amfibii	Ferigi Criptogame Lycopode	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică)
				Permian Triasic	Reptile	Păduri de conifere	(Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE	MEZOZOIC		SFÂRȘIT	Jurasic	Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare	Ferigi arborescente	Ieșirea Lunii Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine.
				Cretacic Scufundarea Lemuriei	Păsări cu dinți Saurieni	Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ		1. Tertiar: Paleocen 2. Eocen 3. Oligocen Miocen Pliocen	Primele copitate sălbatice. Mamifere superioare Vite Primate	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX)
				4. ♍ Cuaternar: Diluviul 5. Glaciații 6. ♍♑ 7. ♑ Scufundarea Atlantidei (TABLOU XI)	(Schelete umane) Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.		Glaciații Scufundarea Atlantidei
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ		1. ♋ Vechea Indie 2. ♊ Vechea Persie 3. ♉ Egipt-Caldeea 4. ♌ Grecia – Roma 5. ♐ Astăzi 6. ♒♓ 7. ♈	Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

CORP
•FIZIC
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
TERRA
OM
PUTERILE
1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
VULCAN
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
•ATMIC
VENUS
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
JUPITER
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE (EU DIVIN)
•MANAS